

Latvijas Kultūras akadēmija
Kultūras socioloģijas un menedžmenta katedra

Maģistra darbs

**JAUNA MUZEJA VEIDOŠANA. RĪGAS SABIEDRISKĀ TRANSPORTA
MUZEJA IECERE**

Autore:

Humanitāro zinātņu maģistra studiju programmas „Mākslas”

Kultūras socioloģijas un menedžmenta katedra

2.kursa studente Inita Andžāne

(ID Nr.   )

Darba vadītāja:

Vieslektore mag.art. Una Sedleniece

Rīga

2016

SATURS

IEVADS	3
1. MUZEJU DARBĪBA TEORĒTISKĀ UN INSTITUCIONĀLĀ SKATĪJUMĀ.....	6
1.1. Atmiņas institūciju loma kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanā.....	6
1.2. Muzeju veidošanās priekšnosacījumi.....	14
1.2.1. Kolekcijas vieta un nozīme muzeja veidošanā	16
1.2.2. Institucionālo un kultūrpolitisko aspektu mijiedarbība muzeja funkciju nodrošināšanai	25
2. INDUSTRIĀLAIS MANTOJUMS TRANSPORTA NOZARĒ – NOZĪMĪGA EIROPAS KULTŪRAS MANTOJUMA DAĻA	36
2.1. Industriālais mantojums Eiropā – kultūrpolitikas attīstības tendences	37
2.2. Sabiedriskā transporta muzeji Eiropā un Latvijā	45
3. RĪGAS SABIEDRISKĀ TRANSPORTA MUZEJA IECERE	52
3.1. TTP kolekcijas veidošanās kultūrvēsturiskā nozīme un muzeoloģiskais potenciāls.....	54
3.1.1. TTP kolekcijas izveidošanās nozīmīgākie faktori	55
3.1.2. TTP kolekcijas saglabātība un muzeoloģiskā vērtība	61
3.2. Priekšnosacījumi TTP kolekcijas pieejamībai un komunikācijai	66
3.2.1. Muzejs kā instruments TTP kolekcijas pieejamībai	67
3.2.2. Priekšlikumi Rīgas Sabiedriskā transporta muzeja koncepcijai...	69
NOBEIGUMS	78
KOPSAVILKUMS.....	80
APZĪMĒJUMU SARAKSTS	82
AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS	83
SUMMARY	89
PIELIKUMI	90
APLIECINĀJUMS	93

IEVADS

Muzejs kā viena no cilvēces atmiņas institūcijām ir kalpojusi sabiedrības interesēm jau pēdējos 200 gadus un arī mūsdienās, kad strauji attīstās tehnoloģijas un mainās sabiedrības brīvā laika pavadīšanas ieradumi, muzeji nav izzuduši no cilvēku ikdienas. 2014.gadā Latvijā darbojās 147¹ muzeji un biedrības "Culturelab" veiktais pētījums² liecina, ka, Latvijas muzeju apmeklējums gadu no gada ir audzis. Daļa muzeju jau sen ir zināmi kā tūrisma galamērķi, bet pētījums³ rāda, ka muzeju apmeklētības dinamiku vistiešākajā veidā ietekmē jauns, atraktīvs muzeju piedāvājums, kas nozīmē gan jaunas izstādes un aktuālas ekspozīcijas, gan arī konkrētām mērķauditorijām adresētu piedāvājumu.

Maģistra darba tēma „Jauna muzeja veidošana. Rīgas sabiedriskā transporta muzeja ieceres analīze” izraudzīta ar mērķi izprast, kādi aspekti ietekmē muzeja kā atmiņas institūcijas veidošanos mūsdienās. Ko iecere veidot muzeju nozīmē dibinātājam un ko no muzeja gaida sabiedrība? Vai jebkura muzeja dibināšanas ideja ir pamatota un, vai muzeja veidošana ir pienākums, ja izveidotajai kolekcijai ir kultūrvēsturiska vērtība?

Taču, iestājoties par muzeju kā tādu eksistenci, jāatceras arī, ka muzejs nevar būt mērķis, bet gan tikai līdzeklis kāda mērķa īstenošanai. Vienlaikus vēlam, lai šis mērķis būtu saskaņots ar tagadnes un nākotnes sabiedrības vajadzībām, kā arī respektētu sabiedrības centienus pagātnē.

Sabiedriskā transporta attīstība pilsētās ir nesaraujami saistīta ar industriālā uzplaukuma periodu 19./20.gadsimta mijā, kas veidoja Eiropas īpašo identitāti, radot bagātīgu vēsturisko mijiedarbību starp cilvēka intelektuālajām spējām un tehnoloģiskajiem risinājumiem. Arī Rīgai ir potenciāls kļūt par vienu no Eiropas pilsētām, kura varētu lepoties ar vairākām industriālā kultūras mantojuma vietām, kuras līdzās koka apbūvei, jūgendstilam un Vecrīgai var kļūt par Rīgas atpazīstamības zīmi - kultūras tūrisma galamērķi.

---

¹ Centrālā statistikas pārvalde. Pieejams <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/kultura-galvenie-raditaji-30275.html> skatīts [02.06.2016.]

² Biedrība „Culturelab” pētījums. "Latvijas iedzīvotāju kultūras patēriņš un līdzdalība kultūras aktivitātēs 2007-2014: pētījumu dati un statistika" Pieejams <https://culturelablv.files.wordpress.com/2014/12/kulturas-paterins-web-versija-3-decembris.pdf> skatīts [10.01.2016.]

³ Turpat

Pētāmais fenomens ir unikālu priekšmetu un dokumentāro liecību par Rīgas sabiedriskā transporta vēsturi kolekcijas esamība un fakts, ka jau kopš 20.gadsimta 70-to gadu beigām uzņēmuma Tramvaju un trolejbusu pārvalde darbinieki sistemātiski uzkrāja vērtīgus materiālus ar mērķi izveidot sabiedrisku uzņēmuma vēstures muzeju. Muzejs tika atklāts 1982.gadā un līdz 2010.gadam darbojās kā uzņēmuma muzejs. Muzeja kolekcijas tagadējais īpašnieks ir SIA Rīgas satiksme (RS), kura kā vienu no iespējam turpmākajai rīcībai redz kolekcijas institucionalizāciju jauna muzeja veidolā.

Pētījuma pamatproblēma un viens no svarīgākajiem maģistra darba uzdevumiem ir rast atbildi, kā pastāvēt šādam fenomenam – unikālai kolekcijai, organizēt kādreizējā Rīgas sabiedriskā transporta uzņēmuma sabiedriskajā vēstures muzejā uzkrāto liecību par Rīgas sabiedriskā transporta sistēmas izveidošanos un attīstību saglabāšanu, jēgpilnu izmantošanu un komunikāciju.

Pētījuma mērķis ir noskaidrot, vai iecerētā Rīgas sabiedriskā transporta muzeja kolekcijai piemīt muzealizējama objekta pazīmes un, vai pastāv pietiekami priekšnosacījumi Rīgas sabiedriskā transporta muzeja izveidošanai, kā arī izvērtēt, vai iecere veidot šādu muzeju ir piemērotākais veids Rīgas sabiedriskā transporta nozares vēstures saglabāšanai un popularizēšanai, ņemot vērā muzeju veidošanās tendences modernajā laikmetā. Autorese interesē par industriālo kultūras mantojumu un interesantais fakts par kolekcijas tapšanas procesu un saglabātību bez institucionāla ietvara, uzņēmumam pārdzīvojot ne vienu vien reorganizāciju, deva ierosmi šīs situācijas padziļinātai izpētei maģistra darbā. Tādējādi autorese mērķis pētījuma trešajā daļā ir noformulēt priekšlikumus, kuri turpmāk var tikt izmantoti izstrādājot Rīgas sabiedriskā transporta muzeja ieceres koncepciju.

Pētnieciskais jautājums ir pieņēmums, ka muzejs arī 21.gadsimtā ir atbilstošākā atmiņas institūcija, lai sabiedrības interesēs saglabātu, pētītu un komunicētu kultūrvēsturisko mantojumu.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) sniegt atmiņas institūciju darbības formu un mērķu salīdzinošu izvērtējumu un raksturot muzeju dibināšanas teorētiskos un institucionālos aspektus;

- 2) izvērtēt industriālā kultūras mantojuma kultūrpolitikas tendences Eiropā un apskatīt transporta nozari pārstāvošu muzeju darbības piemērus.
- 3) analizēt Rīgas sabiedriskā transporta uzņēmuma kolekcijas veidošanās apstākļus, kultūrvēsturisko vērtību un muzeoloģisko potenciālu;
- 4) analizēt Rīgas sabiedriskā transporta muzeja ieceri, ņemot vērā gan muzeoloģiskos aspektus, gan muzeja potenciālo mērķa grupu aptaujas rezultātus.

Pētījuma teorētiskais pamatojums ir balstīts uz speciālo muzeoloģijas literatūru un citiem autoratīviem avotiem, kas attiecas uz muzeju darbības analīzi. Darba teorētiskajā daļā izmantoti muzeju jomas autoru teorētiskās atziņas, Latvijas kultūras akadēmijas maģistrantu darbu tēzes. Izmantoti arī normatīvie dokumenti un elektroniskie tiešsaistes resursi.

Būtisks avots maģistra darba trešajai nodaļai, kurā tiek pētīta Rīgas sabiedriskā transporta muzeja iecere, ir npublicētie avoti – pētījuma tapšanas laikā notikušās sarunas gan ar RS vadības pārstāvjiem, gan ar darbiniekiem, kas tieši bijuši iesaistīti kolekcijas veidošanā. Sarunas ir fiksētas audio formātā un izmantotas apkopotā veidā.

Datu ieguvei maģistra darbam tika veiktas divas aptaujas izmantojot interneta vietni aptauju organizēšanai www.visidati.lv un viena fokusgrupas intervija ar SIA „RS” vadību. Katrai mērķa grupai tika izveidota specifiska aptaujas jautājumu anketa, kuras rezultāti ir izmantoti raksturojot ieceri par Rīgas sabiedriskā transporta muzeja izveidošanu. Aptaujas anketas pievienotas pētījuma pielikumā.

Maģistra darba tēmas izvēles aktualitāti raksturo jau minētais, kad autorei, uzzinot par pētāmo fenomenu – vairāku gadu garumā kolektīvi veidotas vēsturiskas kolekcijas esamību, bija interese par tās kultūrvēsturisko nozīmi, savukārt kolekcijas īpašnieks RS ir ieinteresēts rast iespējami labāko risinājumu kolekcijas turpmākajai saglabāšanai un komunikācijai. Kā otrs iemesls tēmas izvēlē jāmin fakts, ka sabiedrības interese par muzejiem pieaug - muzeji, sekojot sabiedrības pieprasījumam, vairāk kļūst par daudzfunkcionāliem kultūras un izglītības centriem, kuri veido izzinošus un izklaidējošus piedāvājumus saviem apmeklētājiem, skatītājiem, auditorijai, klientiem, publikai – atkarībā no konteksta, kad, kur un kāpēc cilvēks ir iegājis muzejā.

1. MUZEJU DARBĪBA TEORĒTISKA UN INSTITUCIONĀLĀ SKATĪJUMĀ

1.1. Atmiņas institūciju loma kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanā

Pamats nacionālas valsts saglabāšanai un vērtībām ir kultūra - Latvijas kultūrpolitikā⁴ uzsvērts, ka kultūras izpausmju daudzveidība tiek nodrošināta dažādos veidos, tomēr viens no būtiskajiem nosacījumiem ir padarīt kultūras procesu pieejamu, nepieciešamu un ikdienā izmantojumu visplašākajai sabiedrībai. Šajā procesā liela nozīme ir gan indivīda iespējām patērēt un piedalīties kultūras procesos, gan arī institūcijām, kuras organizē un uztur kultūras procesa daudzveidību. Tā kā viens no pētījuma mērķiem ir noskaidrot, kura no atmiņas institūcijām ir vispiemērotākā forma dažādu kultūrvēsturiskas nozīmes kolekciju saglabāšanai un komunikācijai ar sabiedrību, šajā nodaļā tiks apskatīta kultūras atmiņas institūciju darbības specifika.

Pēdējo gadu notikumi, kad Eiropā pastiprināti ir izjūtamas gan starptautisko politisko konfliktu sekas, gan ekonomiskās globalizācijas ietekme, nosaka, ka vairāk kā jebkad agrāk mūsdienu sabiedrībā priekšplānā izvirzās nacionālās identitātes jautājumi, kas skaitliski nelielām tautām, pie kādām pieder arī latvieši, var būt nācijas pastāvēšanas vērtībā. Nenoliedzot, ka multikulturālais diskurss var būt demokrātiskas sabiedrības ieguvums, tomēr skaidri apjaušams, ka globalizācijas sekas atspoguļojas caur sabiedrības vērtību, identitāšu, kultūras daudzveidības, kā arī materiālā un nemateriālā mantojuma noplicināšanos visplašākajā nozīmē. Tā kā dažādi attīstības aspekti draud degradēt mantojumu un tā vērtības, ir nepieciešams saglabāt nozīmīgo resursu pašreizējo un nākotnes paaudžu vajadzībām⁵.

Situācija, kad globālās migrācijas ietekme uz Eiropas valstīm ne tikai nemazinās, bet tieši otrādi - prognozes liecina par migrācijas rezultātā pieaugošo citu kultūru iedzīvotāju īpatsvara Eiropā būtisku ietekmi, nacionālais kultūras mantojums ar tā identitātes vērtībām un funkciju – būt par glabātuvī vēsturiskām, kultūras un sabiedrības atmiņām, kas saglabātas caur mantojuma autentiskumu, integritāti un vietas raksturu – kļūst arvien nozīmīgāks un piedzīvo sava veida atmodu.

---

⁴ LR MK „Par kultūrpolitikas pamatnostādņem 2014.-2020.gadam „Radošā Latvija”, 29.07.2014. LR MK rīkojums nr.401. Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=267970> [skatīts 17.03.2016.]

⁵ ICOMOS 01.12.2011. Parīzes deklarācija par mantojumu kā attīstības virzītājspēku. Pieejams <https://www.icomos.lv/lv/documents/rezolucijas-un-deklaracijas/> [skatīts 17.03.2016.]

Visplašākajā nozīmē kultūra veido indivīda un sabiedrības vērtību, zināšanu un prasmju sistēmu, nodrošinot kopienas un sabiedrības pastāvēšanu un identitātes veidošanu. Kultūras telpu veido visa sabiedriskā vide ar tās daudzveidīgajām garīgajām un materiālajām izpausmēm, no kultūrvides daudzveidības, bagātības un pieejamības, no aktīvu un radošu indivīdu līdzdalības tās veidošanā ir atkarīga ne tikai indivīda personības un dzīves kvalitāte, bet arī sabiedrības un valsts izaugsme.⁶

Cilvēces daudzveidīgo kultūridentitāšu pamats ir kultūras mantojums. Līdzās materiālajam kultūras mantojumam pastāv arī nemateriālais kultūras mantojums, kurš mūsdienās ir ieguvis jaunu nozīmi, kļūstot par cilvēces identitātes nacionālās un personīgās identitātes struktūrelementu, kas veido un veicina sabiedrības toleranci pret kultūru daudzveidību un cilvēka radošo darbību. Turklāt globalizācijas laikmetā, kurā atšķirīgais un dažādais tiek uztverts par arvien lielāku vērtību, nemateriālais kultūras mantojums tiek izmantots kā instruments nacionālās kultūras kopainas atspoguļošanai.

Atmiņas un atcerēšanās procesa sociālā nozīme vēsturiski visciešāk ir bijusi saistīta ar piemiņas uzturēšanu, īpaša loma vēsturiskās atmiņas konstruēšanā ir pagātnes materiālās kultūras liecībām. Kā uzsvēris arheologs Endrjū Džonss (Andrew Jones),⁷ materiālās kultūras objekti iemieso pagātnes cilvēku pasaules uztveri, un tādējādi tie turpina iespaidot arī mūsdienu dzīvi. Līdz ar to materiālās kultūras objektu saglabāšana ne tikai pauž zināmu interesi par vēsturiskajām norisēm, tas ir arī viens no sabiedrības ilgstošas pastāvēšanas nodrošinājuma veidiem: kultūras artefakti ir pagātnes un tagadnes saskares krustpunkti, kas vienlaikus nes sevī vēstures atskaņas un ierosina noteikta veida rīcību tagadnē. Vēsturiskās atmiņas jēdziens ir saistīts ar to, kā sabiedrība “atceras” savu pagātni, savukārt noteikta laikmeta materiālās kultūras objekti (pieminekļi un vēsturiskās celtnes) ir vēsturiskās atmiņas indikatori un padara atcerēšanās procesu iespējamu⁸.

---

⁶ LR MK Kultūrpolitikas pamatnostādnes 2014.-2020.gadam “Radošā Latvija”. Apstiprināta ar LR MK rīkojumu Nr.401 2014.gada 29.jūlijā. 7.lpp, pieejams

http://www.km.gov.lv/lv/ministrija/radosa_latvija.html [skatīts 07.01.2016]

⁷ Citēts pēc: Mintauris, Mārtiņš. Kultūras mantojums un vēsturiskā atmiņa Latvijas PSR: Rīgas Lielo kapu rekonstrukcijas piemērs 20.gadsimta 60.-80.gados. Pieejams

http://www.lvi.lv/lv/LVIZ_2012_files/2numurs/M_Mintauris_Kulturas_mantojums_LVIZ_2012_2.pdf [skatīts 20.03.16]

⁸ Turpat

Kultūras un atmiņas institūcijas ir uzņēmušās atbildību par kultūras mantojumu - Latvijas muzejos glabātais Nacionālais muzeju krājums ir kolektīvās un individuālās atmiņas un identitātes pamats lokālā, reģionālā un nacionālā mērogā, neizvietojams avots sabiedrības izziņas un izglītības procesos, kā arī vērtīgs resurss jaunrades un radošās industrijas produktu veidošanā.⁹ Nacionālais muzeju krājums ir viena no Latvijas kultūras mantojuma sastāvdaļām. Latvijas kultūras mantojumu veido arī valsts un pašvaldību bibliotēku krājums, dokumentārais mantojums (valsts arhīvos uzkrātās vienības), valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā iekļautie objekti un nemateriālais kultūras mantojums¹⁰.

Muzeji īsteno savu īpašo uzdevumu, sistemātiski vācot, pētot, saglabājot un izstādot autentiskus priekšmetus. Priekšmetu izlikšana apskatei rada gan zināšanas, gan pienācīgas sociālās attiecības un ekspozīcija ir centrālais modernās pasaules paskaidrojošais izteiksmes veids.¹¹

Bibliotēkas vēsturiski ir bijušas cieši saistītas ar muzejiem, arī vārds “muzejs” (*musaeum* jeb *locus musis sacer* – mitoloģijā: dzejas mūzikas un citu brīvo mākslu dievību mājoklis) mantots no antīkā laikmeta, kur ar šo vārdu Strabons apzīmēja slaveno Aleksandrijas bibliotēku, kas kalpoja arī kā pētniecības centrs un pulcēšanās vieta antīkās pasaules izglītojamiem cilvēkiem.¹²

Bibliotēka arī mūsdienās ir izglītojoša, informatīva un kultūras institūcija, kura darbojas izmantojot bibliotēkā esošo dokumentu kopumu¹³ - bibliotēkas krājumu. Visu akreditēto bibliotēku krājumu kopums, kas organizēts, ievērojot noteiktus principus, un ietverts vienotā iespaidā un citu dokumentu Nacionālajā kopkatalogā, ir Nacionālais bibliotēku krājums, kas ir valsts bagātība un atrodas valsts

---

⁹ LR MK Kultūrpolitikas pamatnostādnes 2014.-2020.gadam “Radošā Latvija”. Apstiprināta ar LR MK rīkojumu Nr.401 2014.gada 29.jūlijā. 7.lpp, pieejams http://www.km.gov.lv/lv/ministrija/radosa_latvija.html [skatīts 07.01.2016]

¹⁰ LR Valsts kontroles revīzijas ziņojums „Rīcības ar nacionālo muzeju krājumu atbilstība normatīvajiem aktiem”, 10.05.2008. Pieejams http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2007/5.1-2-27_2007/zinojums_muzeji.pdf [skatīts 17.03.2016.]

¹¹ Pīrsa, Sūzena M. Par kolekcionēšanu. Pētījums par kolekcionēšanas tradīcijām Eiropā. Rīga: Muzeju valsts pārvalde [2009] 128.lpp

¹² Šakare, Jana. Auras un kopijas jēdzienu lietojums un interpretācijas Valtera Benjamina estētikā un muzeoloģijas teorijā. Pieejams <http://www.muzeologija.lv/lv/auras-un-kopijas-jedzienu-lietojums-un-interpretacijas-valtera-benjamina-estetika-un-muzeologijas> , [skatīts 17.03.2016.]

¹³ LR Bibliotēku likums. Saeima 21.05.1998. Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=48567> [skatīts 17.03.2016.]

aizsardzībā. Terminu *krājums* lieto arī muzeji, raksturojot savu kolekciju kopumu, abām institūcijām arī ir līdzīgs virsmērķis - veicināt Latvijas kultūras mantojuma saglabāšanu un attīstību. Bibliotēkas to nodrošina veicot iespieddarbu, elektronisko izdevumu, rokrakstu un citu dokumentu uzkrāšanu, sistematizēšanu, katalogizēšanu, bibliografēšanu un saglabāšanu. Nacionālajā bibliotēku krājumā atrodas tādi iespieddarbi un citi dokumenti, kas vienlaikus ietilpst arī Nacionālajā dokumentārajā mantojumā vai ir atzīti par kultūras pieminekļiem - seniespiedumi, retas grāmatas, rokraksti. Tāpat sabiedrības interesēs bibliotēka veic tās krājumā esošās informācijas publiskas pieejamības un izmantošanas nodrošināšanu un bibliotēkas pakalpojumu sniegšanu. Viens no bibliotēku darbības vispārīgajiem principiem ir, ka bibliotēkas krājumos esošie iespieddarbi, elektroniskie izdevumi, rokraksti un citi dokumenti neatkarīgi no to autoru politiskās, ideoloģiskās, reliģiskās vai cita veida orientācijas vai informācijas, kas tajos ietverta, ir pieejami ikvienai personai. Tāpat noteikts, ka bibliotēkas attiecībā uz krājumu veidošanu ir neatkarīgas, tās nedrīkst ierobežot politiski, ideoloģiski vai reliģiski motīvi. Jāuzsver, ka Latvijā ir ar likumu noteikts atbalsts bibliotēkas lietotājiem - valsts un pašvaldību bibliotēkās lietotāja apkalpošana un bibliotēkas informācijas sistēmu izmantošana ir bez maksas, kas noteikti sekmē plašāku institūcijas pieejamību sabiedrībai. Netiek asociēts, ka bibliotēka ir elitāra iestāde, kuras apmeklētājam jābūt īpaši sagatavotam, kā tas nereti vēl ir vērojams attiecībā uz muzejiem.

Arhīva krājumu veido dokumentārais mantojums (papīra formā vai citos nesējos), ko neatkarīgi no dokumentu rašanās datuma, formas, vides un informācijas nesēja uzkrāj, glabā un izmanto to arhīviskās vērtības dēļ. Arhivējamie dokumenti vai to kopums tiek analizēti, lai noteiktu, vai dokumentam ir arhīviskā vērtība, no tā arī ir atkarīgs dokumenta glabāšanas termiņš. Dokumenta arhīvisko vērtību nosaka attiecīgā dokumenta izvērtēšanas procesā, ievērojot šādus kritērijus - dokumentam ir vēsturiska, sabiedriska, kultūras vai zinātniska nozīme; dokumenta izcelsme un ārējās īpatnības; dokuments atspoguļo notikuma vai fakta īpašo raksturu; dokumenta autora nozīmīgums. Daļēji vērtēšanas kritēriji arhivējama dokumenta statusa iegūšanai ir līdzīgi ar muzejā izmantotajiem, bet atšķiras mērķis - arhivētos dokumentus pārsvarā izmanto pētniecībā, bet reti eksponē sabiedrībai. To noderīgums sabiedrībai galvenokārt ir pētniecības vajadzībām, strukturētas datu bāzes par tautsaimniecības un tematiskām nozarēm (personām, notikumiem, pārvaldes institūciju lēmumiem)

esamība. Kā arī arhīva krājumam ir noteikti dažādi glabāšanas ilgumi – tiek pieļauts, ka pēc noteikta termiņa daļa no dokumentiem var tikt iznīcināta kā savu vērtību zaudējuši. Šāda situācija mazā apmērā ir attiecināma uz muzeja krājumu – muzeji atsevišķos gadījumos runā par priekšmeta izslēgšanu no krājuma, tomēr vairumā izvēlas apmaiņu vai deponēšanu.

Arhīvs kā institūcija veic arhīva dokumentu uzkrāšanu, saglabāšanu un nodrošina to pieejamību. Krājuma papildināšanas principi ir atšķirīgi - arhīva institucionālā funkcija ir nodrošināt nacionālā dokumentārā mantojuma veidošanu, uzkrāšanu, izvērtēšanu, saglabāšanu, pieejamību un izmantošanu, īstenojot atbilstošu dokumentu un arhīvu pārvaldību, savukārt normatīvajos aktos ir noteikts personu kopums, kurām ir pienākums veikt dokumentu pārvaldību, nodrošinot savas darbības dokumentēšanu - autentisku, ticamu un integrētu darbības liecību radīšanu — atbilstoši attiecīgajai institūcijai noteiktajām funkcijām un uzdevumiem.

Daļa no arhīvā uzglabājamajiem dokumentu oriģināliem tiek aizsargāti, izgatavojot to izmantošanas kopiju, lai arhīva lietotāji varētu to izmantot un tādējādi tiktu aizsargāts dokumenta oriģināla fiziskais stāvoklis. Arhīvā eksistē arī nodrošinājuma kopija, kuru izveido, lai dokumentu oriģināla zuduma vai bojājumu gadījumā saglabātu dokumentā iekļauto informāciju. Tātad šajā gadījumā institūcija var izgatavot un izmantot sabiedrības vajadzībām glabājamo vērtību kopijas, kas atšķir to no muzeja.

Arhīva mērķis un pamatuzdevums ir uzkrāt un saglabāt valsts varas un pārvaldes iestāžu arhīvu dokumentus. 21.gadsimtā tehnoloģiju attīstība nosaka, ka arhīvam nākas saskarties ar dokumentiem, kuri ir radīti ne tikai kā papīra dokumenti, bet veidoti arī citās informācijas nesēju formās - fotogrāfijās, kinofilmās, skaņu un datoru ierakstos. Šāds dokuments arī kļūst par arhīva dokumentu, kas pastāvīgi vai uz laiku glabājams arhīvā tā arhīviskās (saturiskās) vērtības dēļ, kas ir dokumenta informatīvais nozīmīgums vai šā dokumenta pierādījuma vērtība.

Latvijas Nacionālā arhīva uzkrātie dokumenti ar arhīvisko vērtību, institūciju pastāvīgi glabājamie dokumenti, privātpersonu rīcībā esošie vai no ārvalstīm iegūtie dokumenti ar arhīvisko vērtību veido nacionālo dokumentāro mantojumu, kas ir nacionālā kultūras mantojuma daļa.

Latvijas atmiņas institūcijās un privātās kolekcijās rodams daudz unikālu vērtību, kuru pieejamības veicināšana, iepazīšana un atpazīstamība bagātina Latvijas iedzīvotāju zināšanas par Latvijas vēsturi un Latvijas dokumentāro mantojumu, kā arī veicina sabiedrības vienotības un piederības sajūtas stiprināšanu un kopšanu.

Dokumentārais mantojums ir cilvēces kultūras mantojuma daļa, kas ietver informāciju par cilvēces, kultūru un valodu daudzveidību, kā arī vēsturē piedzīvoto pierakstītā, uzzīmētā, gravētā vai jebkādi citādi dokumentāri fiksētā veidā uz jebkāda iespējamā informācijas nesēja. Dokumentārais mantojums ir daļa pasaules atmiņas. Tas reizē ir trausls un izzūdošs mantojums, kura bojāeja nozīmētu arī cilvēces atmiņas avotu zaudējumu.

Arī arhīvi un bibliotēkas piedzīvo izmaiņas, kas būtiski maina to līdzšinējo darbības lauku, to skaidro Starptautiskās arhīvu padomes (*International Council of Archives*) prezidents Īens Vilsons (*Ian Wilson*). Viņš uzsvēris arhīvu pārorientāciju no resursu glabāšanas uz to pieejamību¹⁴. Arhīvi — tāpat kā bibliotēkas — ietver milzīgus nācijas pašidentitātes, zinātniskās pētniecības un izglītības informācijas masīvus, kuru vērtību apzinājušies tikai paši arhivāri un zinātnieki. Mūsdienās arvien grūtāk ir nošķirt arhīvos un bibliotēkās komplektējamo resursu atlases principus, jo daudz nozīmīgu tekstu nav atrodami nedz iespiestajās grāmatās, nedz laikrakstos, bet gan digitālā formātā globālajā tīmeklī. Pētnieks uzskata, ka atmiņas institūcijām nepieciešams vairāk kooperēties resursu pieejamības veicināšanā, veidojot virtuāli apvienotas kolekcijas. Sinerģiskajā sadarbībā sabiedrība gūs ne tikai bagātākas zināšanas, bet arī lielāku pārliecību par atmiņas institūciju nozīmīgumu.

Atmiņas institūcijas, kurām pieskaita muzejus, bibliotēkas un arhīvus, kopā ir uzkrājušas ārkārtīgi lielu informācijas apjomu, kuru šķietami ir neiespējami aptvert un jēgpilni izmantot, tāpēc var rasties jautājums - kāpēc to visu saglabāt, veidojot nebeidzamus neizmantotas informācijas un priekšmetu krājumus. Tomēr, vēsturi varam skatīt arī citā aspektā, to iespējams uztvert kā atmiņu pārinventarizāciju, tās resurss var būt negaidīts un dziļi personisks¹⁵ - tas ir rezultāts, ja kāds no atmiņas

---

¹⁴ Vilsons, Īans. Seminārs „Arhīvi un citas atmiņu institūcijas”. 31.08.2009. Pieejams <http://www.unesco.lv/lv/jaunumi/starptautiskas-arhivu-padomes-prezidents-ians-vilsons-atminu-instituciju-vara-ir-mainit-cilveku-dziv/>, skatīts [17.03.2016.]

¹⁵ Gerharde-Upeniece, Ginta. Literatūras un filozofijas portāls ¼ Satori. Pētījumi, Vēsture kā pārbaudījums, 29.02.2016. Pieejams http://www.satori.lv/raksts/10859/Ginta_Gerharde-Upeniece/Vesture_ka_parbaudijums skatīts [17.03.2016.]

institūciju saglabājamiem materiāliem ir palīdzējis uzsākt tādu sarunu ar apmeklētāju, radīt ekspozīciju, izglītības programmu vai informatīvu platformu, kas skaidro un sakārto vēsturisko atmiņu. Muzejs no pārējām atmiņas institūcijām atšķiras ar savu papildus funkciju – izglītojošo, tādejādi pildot šo uzdevumu sabiedrības interesēs - atgādināt par to sevišķo, ko nes līdzī saglabātie priekšmeti – liecību par garīgo telpu un intelektuālo vēsturi, kurā eksistējis muzeja priekšmets.

Muzejs šādā institucionālā formā, veicot tikai muzejam raksturīgos uzdevumus – īpašu priekšmetu atlase, saglabāšana un izpēte un prezentēšana sabiedrībai, ieņem īpašu vietu citu atmiņas institūciju vidū. Austriešu muzeologs Frīdrihs Vaidahers (*Friedrich Waidacher*) skaidro, ka muzeja izpētes objekts ir kultūras mantojums, nozīmes nesējs, kas izsaka cilvēku īpašo vēlni ar noteiktu materiālu un priekšmetu palīdzību saglabāt liecības par savu esamību. Muzejs, tikai sev raksturīgā veidā apstrādājot dabas un cilvēku radītus priekšmetus, nodrošina nepastarpinātu ar priekšmetiem saistīto notikumu un sakarību pieejamību nākamajām paaudzēm.¹⁶

Muzeju kā kultūras mantojuma institūciju uzdevums ir ne tikai savu unikālo muzealizēto vērtību (krājumu) saglabāšana, kas jau ir ticis paveikts, atlasot noteiktus priekšmetus un piešķirot tiem muzejiskuma statusu - “muzejs kā zinātniska institūcija neaprobežojas ar skaistu priekšmetu demonstrēšanu, bet aicina izprast to nozīmi”¹⁷. Tātad muzejam var būt pietiekami būtiska loma, lai ar sava krājuma palīdzību panāktu plašas mērķauditorijas iesaistīšanu kultūras procesos, veicinot apmeklētāja personisko izaugsmi, izglītošanos un radošā potenciāla atraisīšanu. Sabiedrības interesēs ir panākt, ka ar valsts atbalstu un arī izmantojot individuālo kolekcionāru, entuziastu vai nevalstisko organizāciju interesi un vēlni saglabāt unikālo Latvijas kultūras kapitālu, nezūd tādas Latvijas kultūras bagātības, kuras ne tikai ir svarīgas kā vēsturi, pieredzi un kultūru raksturojošs lielums, bet kuras, iespējams, var kalpot par resursu gan reģiona attīstībai, gan sekmēt tūrisma attīstību un mantojuma ekonomisko ietekmi.

Muzeja kā atmiņas institūcijas īpatnība nosaka, ka reiz vāktie priekšmeti saglabājas ilgāk nekā tā īstenība, ko šie priekšmeti pārstāv un raksturo, tomēr tikai tad, kad

---

¹⁶ Vaidahers, Frīdrihs. Īsais kurss muzeoloģijā ar Marlīzes Rafleres vēsturiskā muzeoloģijas apskatu. Rīga: Muzeju valsts pārvalde 2009. 12.lpp.

¹⁷ Devalē, Andrē, Fransuā Meress. Muzeoloģijas pamatjēdzieni. Rīga: sērija Muzeoloģijas bibliotēka, Baltijas muzeoloģijas veicināšanas biedrība, 2012

kolekcijas ir iekļautas muzeoloģiskā kontekstā, tās kļūst par lietojamiem instrumentiem ar „kulturālā pierādījuma” vērtību (Stransky 1971, Rivere 1989).

Katrai no iepriekš apskatītajām atmiņas kultūras institūcijām ir sava vieta un loma kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanā, tomēr tieši muzejam ir visdaudzveidīgākais resurss, informācija un priekšmetu kolekcijas, ko var izmantot daudzējādi. Pie sabiedrības tie vēršas galvenokārt ar ekspozīcijām, publikācijām, informatīvām un izglītojošām programmām. Muzeji ir neaizvietojami cilvēces atmiņas glabātāji, kas spēj izglītēt, sagādāt prieku un aizkustināt. Muzeju kolekcijas un to aprakstošie dokumenti kalpo par zināšanu centriem un informācijas glabātavām, kam ir liela nozīme apkārtējās pasaules izpratnes un novērtējuma veidošanā.¹⁸

Muzeja krājumu var pielīdzināt trīs dimensiju priekšmetu arhīvam, kuri tiek vērtēti ne vien kā mentefakti ar tieši nolasāmu informāciju, bet arī kā artefakti vai natūrafakti, tātad nozīmes nesēji saistībā ar to izcelsmi un pielietojuma veidu. Tieši šīs iezīmes izceļ muzeju starp radniecīgām institūcijām – arhīvu, bibliotēku, datu bāzi, pētniecības institūtu, kuras līdzīgi muzejam saglabā un izmanto vēsturiskās liecības, lai sniegtu zināšanas. Šīs institūcijas no muzeja atšķiras galvenokārt ar atmiņu fiksācijas veidu, komunikācijas metodi un darbības mērķiem. Muzejs ir vienīgā no nosauktajām institūcijām, kas izmanto autentisku priekšmetus, lai specifiskā veidā ar prezentācijas palīdzību radītu klātesamības sajūtu, atmosfēru un iespēju arī saņemt individu izglītojošu un bagātinošu informāciju.

Atšķirībā no pārējām atmiņas institūcijām, muzeji ir brīvāki iespējās pielāgoties sabiedrības pieprasījumam un gaidām – jaunas izstādes, brīvāka pieeja muzeju krājumam, aktivitāšu telpas, muzeju veikali, restorāni, konsultāciju centri, klubi, uzlabota muzeja krājuma interpretācija, brīvprātīgie, apmeklētāju iesaistīšana ir veidi, kā muzeji uzrunā visdažādākās auditorijas.

Muzeji ir vienīgā institūcija, kas radīta, lai tagadnes un nākotnes cilvēku vajadzībām vāktu, dokumentētu un īpašā veidā komunicētu autentisko dabas un cilvēku radītos priekšmetos ietvertu informāciju, šim nolūkam veidojot strukturētas kolekcijas.¹⁹

---

¹⁸ Vaidahers, Frīdrihs. Īsais kurss muzeoloģijā ar Marlīzes Rafleres vēsturiskā muzeoloģijas apskatu. Rīga: Muzeju valsts pārvalde 2009. 12.lpp.

¹⁹ Turpat, lpp. 33

Ja kolekcijas veidošanas mērķis ir saglabāt to kā autentisku priekšmetu kopumu, liecību par konkrētiem notikumiem un parādībām, šāds mērķis vispilnīgāk var tikt sasniegts ar muzeja palīdzību, jo muzeju starp citām radniecīgām institūcijām izceļ tikai muzejam raksturīgās iezīmes— savā krājumā esošo autentisko priekšmetu kolekciju izmantošana, lai specifiskā veidā ar prezentācijas palīdzību nodotu savu vēstījumu apmeklētājiem, radot tiem izprotamu piedzīvojumu.²⁰

1.2. Muzeju veidošanās priekšnosacījumi

Muzejs ir viens no vēsturiski radītiem veidiem cilvēces kultūras vērtību krāšanai un kolektīvās atmiņas saglabāšanai, par kura pirmsākumiem var uzskatīt dabas retumu un dārgumu kolekciju veidošanos senā pagātnē, vēlāk muzeju rašanās bija cieši saistīta ar dabaszinātņu uzplaukumu, kad šajās nozarēs pētniecības jomā paveikto sāka koncentrēt muzejos un rezultāti bija pieejami plašākai sabiedrībai. Muzeju tematika ir ļoti plaša un daudzveidīga, jo kā institūcija, kas nodarbojas ar atmiņas saglabāšanu un tālāk nodošanu, muzejs neizslēdz no sava interešu loka nevienu dabas vai cilvēka darbības jomu.

Pastāv maz formālu šķēršļu, lai ikvienas privātpersonas tematisks sakrātu lietu kopums, ar indivīda profesionālo darbību vai māksliniecisko jaunradi saistītie priekšmeti un dokumenti vai kopienu raksturojošs vēstījums, kuram tiek dota publicitāte, tiktu nosaukts par muzeju²¹. Tomēr, kāpēc kolekcijas sākotnējam īpašniekam vai to turpmākajiem valdītājiem ir būtiski, lai konkrēto priekšmetu kopumu un atmiņu stāstus iekļautu muzejā? Vai tas varētu tikt skaidrots ar to, ka apzīmējuma *muzejs* pievienošanu objektam sabiedrība uztver kā noteiktas saturiskās kvalitātes garantiju un augstāka standarta esamību, kas tai ir svarīga? Jāņem vērā, ka muzejs kā sabiedrībai vajadzīgs un nepieciešams gala produkts (juridiska institūcija, kura atrodas piemērotā vidē un atbildīgi veido muzeja vēstījumu, izmantojot savu kolekciju) veidojas no vairākām sastāvdaļām un iecere veidot muzeju ir tikai pirmais impulss, kas liek kolekcijas īpašniekam novērtēt, vai kolekcija atbilst tām kvalitātēm, kādas pieprasa muzeja statuss. Šajā nodaļā arī tiks apskatīti muzeju dibināšanas

²⁰ Vaidahers, Frīdrihs. Īsais kurss muzeoloģijā ar Marlīzes Rafleres vēsturiskā muzeoloģijas apskatu. Rīga: Muzeju valsts pārvalde 2009. 13.lpp.

²¹ Muzeju likums, Saeima 15.12.2005. Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=124955>, [skatīts 30.05.2016]. Prasības par obligāto akreditāciju neattiecas uz visiem muzejiem.

teorētiskie aspekti, lai izprastu, cik svarīgi potenciālā muzeja veidotājam ir izprast muzealizācijas pamatprincipus un pats būtiskākais – tos arī izmantot, lai izveidotajā kolekcijas veiktu muzeja priekšmetu atlasī, pamatojot to muzealitāti.

Kolekcionēšanas paradumi ir pastāvējuši vienmēr un tiem ir sena vēsture. Kādi apstākļi tos nosaka un ietekmē, kāda ir krājēja motivācija un kādiem kritērijiem pastāvēt, varam uzskatīt, ka veidojas ne tikai priekšmetu kopums, bet pamatota kolekcija, kas uzskatāma par pašu būtiskāko muzeja veidošanās priekšnoteikumu – to apskatīšu šajā nodaļā. Par kolekcijas esamību var runāt brīdī, kad priekšmetus īpašnieks ir sagrupējis pēc noteiktām, daudzveidīgām pazīmēm, piedēvējis noteiktu nozīmi un vērtību. Ja kolekcijai pievienojas pārējās muzejam raksturīgās funkcijas un iedarbojas pārējie faktori, tajā skaitā institucionālie, tad visu šo apstākļu kopums ļauj mums runāt par muzeja kā institūcijas, kurai turklāt ir noteikts mērķis un misija, izveidošanos. Jebkurai kolekcijai ir potenciāls kļūt par muzeja galveno elementu, ja izpildās virkne priekšnoteikumu, kas arī turpmāk tiks apskatīti pētījumā.

Nīderlandiešu pētnieks, Amsterdamas Reinvarda akadēmijas (*Reinwardt Academie*) profesors Peters van Menšs (*Peter van Mensch*) skaidro, ka ar muzealizāciju saprot konceptuālu un parasti arī fiziska objektu pārvietošanu no „sākotnējā konteksta” uz „muzeoloģisko kontekstu”²².

Mūsdienās kolekciju veidošanos ietekmē vairāki faktori - gan individuāli, gan sociāli. Individīda personīgā motivācija un tehnoloģiju piedāvātas iespējas ļauj popularizēt personīgo kolekciju bez tās institucionalizēšanas - kolekcijas īpašnieks var gūt gandarījumu un popularitāti neizejot no savas personīgās telpas – iztiekot bez reāla muzeja izveidošanas. Savukārt, ja kolekcijas īpašnieks tomēr vēlas kolekciju muzealizēt, būtisks aspekts ir iecerētā muzeja atbilstība sabiedrības vajadzībām, kas nodrošina muzeja ilgtspējību un otrkārt - ja kolekcionāra mērķis ir kolekciju izrādīt jāparedz visu muzejam raksturīgo funkciju nodrošināšana, jo muzejs ir institūcija, kas vāc, saglabā, pēta, popularizē un eksponē sabiedrību un tās vidi raksturojošas materiālas liecības pētnieciskos, izglītojošos un izklaides nolūkos (ICOM 1990)²³.

---

²² Menšs, Pēteris. Raksts „Muzeoloģija un menedžments: ienaidnieki vai draugi?” Pieejams LR KM Muzeju nodaļas bibliotēkā. [SKATĪTS 15.01.2016.]

²³ Starptautiskās Muzeju padomes Latvijas komitejas oficiālā interneta vietne. ICOM definīcija. Pieejams <http://www.latvia.icom.museum.lv/>, [skatīts 17.03.2016.]

1.2.1. Kolekcijas vieta un nozīme muzeja veidošanā

Maģistra darba trešā nodaļa būs veltīta Rīgas pašvaldības kapitālsabiedrības Rīgas satiksme piederošas vēsturiskas kolekcijas analīzei, lai pirmšķietami novērtētu tās muzealizācijas potenciālu. Pētījuma teorētiskajā nodaļā, runājot par *kolekciju* šī pētījuma izpratnē, tiek pieņemts, ka tā, pirmkārt, ir privātpersonas veidota daudzveidīgu priekšmetu kolekcija, kas raksturo kādu noteiktu nozari, otrkārt – kolekcija ir veidota ilgstošā laika posmā, bet nav tikusi iepriekš muzealizēta kā vienots kopums un neatrodas muzeja kā institūcijas valdījumā. Turpmāk apskatītie muzeoloģijas pētnieku secinājumi kas tiek attiecināti uz kolekciju veidošanas problemātiku, pārsvarā gadījumu runā jau par esoša muzeja kolekcijas papildināšanu ar kādu noteiktu, krājuma politikai atbilstošu priekšmetu, tomēr šajā pētījumā mērķis ir apskatīt situāciju līdz - t.i., analizēt pirms muzeja izveidošanas vērā ņemamo un pārbaudāmo apstākļu kopumu.

Kolekcionēšana ir cilvēkam raksturīgu aktivitāšu kopums, personīgās un publiskās dzīves sastāvdaļa un arī nozīmīgs faktors cilvēka attiecībās ar priekšmetisko pasauli.²⁴

Par kolekciju veidošanos ir rakstījusi angļu muzeoloģe Sūzena Pīrsa (*Susanne Pearce*), norādot, ka kolekcijas ir priekšmetu kopas, iztēles akts, daļēji kolektīvas, daļēji individuālas dabas; tās ir metafora, kuras nolūks ir radīt nozīmes, kas palīdz veidot personas identitāti un individuālo skatījumu uz pasauli. Kolekcijas veidotāja mērķis ir pacelt veidotāju no ikdienas patēriņa preču pasaules īpašas nozīmības pasaulē. Kolekcijām ir liela nozīme vērtību veidošanas procesā, tāpēc, ka vērtība lielā mērā ir iztēles, nevis vajadzības auglis. Tas, kā un kāpēc priekšmeti nonāk kolekcijās, ir komplekss pasākums, kas saistīts ar sociālo paražu, indivīda īpatnību un no paša priekšmeta starojošas nozīmes sakarībām²⁵.

Pētniece arī skaidro, ka, objekti (materiālie un pārējie) uzskatāmi par darbības rezultātu un arīdzan mērķi, tāpēc svarīgi pievērsties tādiem jēdzieniem kā “motīvs” un “nolūks”.

---

²⁴ Pīrsa, Sūzena M. Par kolekcionēšanu. Pētījums par kolekcionēšanas tradīcijām Eiropā. Rīga: Muzeju valsts pārvalde [2009] 147.lpp.

²⁵ Turpat, 25.lpp.

Visos gadījumos krājuma veidošanas motīvi ir daudz nozīmīgāki par tā saturu. Parasti pieņem, ka atšķirība starp kolekcionāru un krājēju/glabātāju ir tajā, ka kolekcionāram ir kāds iepriekšējs racionāls mērķis, turpretī pārējiem tāda nav.²⁶ Tomēr ir skaidrs, ka racionālais mērķis sākotnēji arī ir vairāk emociju vadīts, ja apskata nelielu kolekciju veidošanās iemeslus.

Kā jau tika minēts, kolekcija ir tāda priekšmetu grupa, kas izveidota ar nolūku, kam ir kāda kopīga iezīme un ko tās īpašnieks uzskata par kaut kādā ziņā īpaši vērtīgu. Kolekcionāra sākotnējais nodoms bieži nav bijis kolekcionēt un kaut kādā pārskatāmā termiņā vai sasniedzot noteiktu kolekcionējamo priekšmetu skaitu, veidot muzeju. Visdrīzāk kolekcionāra interese ir bijusi vien vākt ap sevi lietas, kas atbilst paša kolekcionāra noteiktiem estētiskiem, tehniskiem vai vēsturiskiem kritērijiem.

Iemesls kolekcijas veidošanai var būt dažādu cilvēkam raksturīgu īpašību izpausmes, piemēram lepošanās ar dārgu un vērtīgu lietu kā apliecinājumu ietekmei, varai, bagātībai, pieredzei. Dažiem kolekciju īpašniekiem ir svarīgi ar sakrāto priekšmetu palīdzību parādīt savu piederību noteiktai profesionālai organizācijai, kopienai, sabiedrības daļai. Priekšstatu par attiecīgo kopienu, kam cilvēki pieder, ievērojami pārliecinošāk var parādīt ar priekšmetiem, turklāt tādiem, kuriem piemīt simboliska vērtība un nozīme²⁷, tāpēc kolekcijas sākuma motīvi bieži vien var atšķirties no tiem plāniem, kurus varbūt pat daudzus gadus pēc kolekcijas veidošanas sākuma realizē kolekcionāra mantinieki.

Lai priekšmetu grupu uzskatītu par kolekciju, tai ir jābūt tapušai ar īpašu nolūku, lai kādā noteiktā laika un telpas punktā tā pildītu īpašu sociālu un fizisku lomu un, lai kolekcionāra kopiena uzskatītu šo kolekciju par pietiekamu attiecīgās lomas pildīšanai²⁸.

Vērtības tiek pārvērtētas indivīdu un sabiedrības mijiedarbībā, jo vērtības jeb nozīmes maiņa ir iespējama vairakkārt priekšmeta jeb lietas dzīvē. Pirmais vērtību kolekcijai vai atsevišķam priekšmetam piešķir sākotnējais lietas īpašnieks - uzsvars ir uz

---

²⁶ Citēts pēc: Pīrsa, Sūzena M. Par kolekcionēšanu. Pētījums par kolekcionēšanas tradīcijām Eiropā. Rīga: Muzeju valsts pārvalde [2009], 138.lpp.

²⁷ Pīrsa, Sūzena M. Par kolekcionēšanu. Pētījums par kolekcionēšanas tradīcijām Eiropā. Rīga: Muzeju valsts pārvalde [2009] 153.lpp.

²⁸ Turpat, 30.lpp.

indivīda personīgajiem uzskatiem, jūtām, interesi par vēsturi²⁹, jo kolekcija noteikti atspoguļo personas estētiskos, intelektuālos vai pragmatiskos uzskatus ja pēc tam, kad lieta ir zaudējusi savu parasto (sākotnējo) vērtību, ir vismaz viens apstāklis, kas mudina īpašnieku vai nu sākt veidot kolekciju, vai pievienot šo „jauno”, cita statusa priekšmetu jau esošajai kolekcijai.

Kā ir uzsvērusi muzeoloģe Sūzena Pīrsa, priekšmetiem piemīt spēja pagātni fiziski ienest tagadnē. Priekšmets, kas kādreiz bija daļa no (kaut kā), saglabā piederību attiecīgajai vēsturiskās īstenības daļai, pat tad, ja tiek pakļauts jaunām interpretācijām. Priekšmets ir reāls, tas ir patiess, vērtīgs un īsts - kolekcionēšana balstās vārda un kategorijas piešķiršanā savāktajam materiālam. Cilvēki neiekļauj savā kolekcijā priekšmetus, ko viņi nevar nosaukt vārdā. Tomēr, arī kolekcionārs neuzņem jebkuru priekšmetu, pat atpazīstamu, ikviena izvēle tiek izdarīta balstoties uz kādu iepriekš definētu izvēles principu - vērtības izpratne vienmēr ir vērtības piešķiršana.

Vērtības noteikšanā tiek iesaistīti arī subjektīvi kritēriji, piemēram, augstu tiek vērtēts priekšmetu “vecums” pretstatā “jaunumam”, uzskatot, ka zināmu laiku lietoti priekšmeti ir vērtīgāki par pavisam jauniem. Tomēr - cik vecs ir vecs? Atbildes var būt atkarīgas no gaumes un apstākļiem. Tieši tāpat jautājumi par estētisko vērtību saistībā ar “parasto” vērtību vai arī par “intelektuālo” vērtību saistībā ar “neinteresantajiem” priekšmetiem ir pat vēl sarežģītāki - atbildes var būt veidotas atsaucoties uz “klasiskajām vērtībām” vai “vispārpieņemtiem kritērijiem”, kas ir atkarīgi no stāstiem un īstenas kultūras pierādījumiem, uzticības “labākajām tradīcijām”, kas ir tikai vēl viens veids, kā mēs piešķiram vērtību lietām³⁰.

S.Pīrsa uzsver, ka vērtības aprakstam ir vēl kāda un daudz nozīmīgāka dimensija, kas saistīta ar reakciju, kādu katrs priekšmets raisa - brīdī, kad indivīds reaģē uz priekšmetu, tas notiek arī paša priekšmeta kā pašvērtības iespaidā. Uz cilvēku iedarbojas priekšmeta uzkrātās sociālās nozīmes un cilvēka personīgā emocionālā attieksme³¹. Muzeji pastāv priekšmetu dēļ. Apmeklētāji dodas uz muzejiem, lai apskatītu priekšmetus, lai nonāktu autentiska, īsta, magnētiska priekšmeta varā, kas

---

²⁹ Turpat, lpp.345

³⁰ Pīrsa, Sūzena M. Par kolekcionēšanu. Pētījums par kolekcionēšanas tradīcijām Eiropā. Rīga: Muzeju valsts pārvalde [2009] 332. lpp.

³¹ Turpat, 334.lpp.

remdē alkas pēc uzticamas objektivitātes un noturīgas patiesības.³² Tradicionālā vērtību sistēmā kolekcijās nonākušos priekšmetus S.Pīrsa piedāvā grupēt četrās kategorijās – kvadrantos, kur nosaukti vairums sabiedrības priekšstatu par priekšmeta vērtību.³³

Kolekciju novērtējuma shēma³⁴

īstens

ekspertu līmenis
tēlotājmāksla
„augsta lietišķā māksla
„augstvērtīgi” dabas paraugi

vairums arheoloģiskā materiāla
vairums antropoloģiskā materiāla
vairums vēsturisko priekšmetu
„parastā” dabas vēsture

meistardarbs

dāvanu nieki
kičš
popārts
lidostu māksla
netīkama izskata izbāzeņi/
saglabāti paraugi
pornogrāfija

senlieta

plaša patēriņa preces,
kas pārvērstas kolekcijā

neīsts, viltots

Sūzena Pīrsa uzskata, ka, lai izprastu eiropiešu tradīcijas vērtību piemērošanā, jāņem vērā, ka tur ietilpst gan gaume, gan sentiments, gan snobisms, priekšstati par “īsto” jeb “īstenumu”, pieņēmumi un noraidījumi, kas izgājuši sociālo un kultūras pārbaudi.³⁵

Priekšmetiem, [...] tiek piedēvēta simboliska vērtība saskaņā ar vērtības parametriem, no kuriem daži ir diezgan viegli pārbaudāmi (piemēram, vai priekšmets ir retums), bet citi ārkārtīgi subjektīvi (estētiskā vērtība) un personiskā (sentimentālā vērtība). Vērtējums var mainīties, ka rezultātā kolekcijas var pārvietoties pa visiem četriem vērtību shēmas kvadrantiem.

³² Surgunte, Inga. Ko priekšmeti dara muzejā. Diena. 04.04.2016. [skatīts 15.04.2016.] Pieejams <http://www.diena.lv/kd/maksla/laikmetigas-makslas-muzejs/ko-prieksmeti-dara-muzeja-14135904>

³³ Pīrsa, Sūzena M. Par kolekcionēšanu. Pētījums par kolekcionēšanas tradīcijām Eiropā. Rīga: Muzeju valsts pārvalde [2009] 330.lpp.

³⁴ Turpat, 271. lpp.

³⁵ Pīrsa, Sūzena M. Par kolekcionēšanu. Pētījums par kolekcionēšanas tradīcijām Eiropā. Rīga: Muzeju valsts pārvalde [2009] 271. lpp.

S.Pīrsa arī uzskata, ka muzejam kā institūcijai ir piešķirts tāds statuss, kas kolekcionāru vidū apzīmē noteiktu hierarhiju – muzejs atrodas kolekciju sistēmas pašā augšpusē, muzejā ir vieta tiem priekšmetiem, kas no vērtības viedokļa pārstāv katrs savas priekšmetu grupas labāko daļu. Un šo situāciju nosaka nozīmes veidošanas dinamika – muzejs kā institūcija ir gan sistēmas virsotne, gan nozīmīgā daļa, jo tieši muzeji un to kolekcijas rada atskaites punktu, pēc kā vērtēt un darboties visai pārējai kolekcionēšanas sistēmai³⁶. Darba autores skatījumā šeit būtu vietā arī uzsvērt, ka muzejs uzņemas atbildību sabiedrības priekšā – muzejā atrodas un tiek eksponētas tikai autentiskas, nozīmīgas, pamatotas liecības par svarīgiem notikumiem un laikmetu raksturojošas lietas, un muzeja kvalitāte jeb kompetence un spēja tās komunicēt ir sevišķi būtiska. Tas notiek visos nozīmes aspektos – praksē, gan indivīdiem, gan politikas līmenī, jo visiem nepieciešams ir noturīgas vērtības jēdziens. Tāpēc priekšmeta nonākšana muzejā ir augstākais mērķis, ko kolekcionārs var izvirzīt savam krājumam³⁷, secina Pīrsa.

Īpaša iezīme, kas attiecas uz kolekcijām ir to īpašība ieinteresēt [citus] un skaidrot [vēl kādam], tādējādi kolekcijas ir pielietojamas un izmantojamas, jo kā uzsver muzeju pētniece Sūzena Pīrsa, muzeju kolekcijas uzrāda galveno faktu – organizēts materiāls ir zināšanas, un zināšanas ir organizēts materiāls - priekšmetu izlikšana apskatei rada gan zināšanas, gan veido pienācīgas sociālās attiecības. Muzeja ekspozīcija ir [...] paskaidrojošais izteiksmes veids, muzeju kolekcijas ir zināšanas un izpratne, kas izlikta apskatei tādā veidā, lai zināšanas padarītu redzamas.³⁸ Nepietiek tikai ar priekšmetu fizisku uzkrāšanu, tiem ir jādarbojas sabiedrības interesēs un jāattaisno gaidas, ko no muzeja vēlas saņemt sabiedrība.

Arī čehu muzeologs Zbiņeks Z. Stranskis ir skaidrojis, ka [...] potenciāli muzealizējamam priekšmetam piemītošo (vai piešķirto) kvalitāšu kopums nosaka muzealizācijas kritērijus³⁹. Pirmkārt, muzejam ir skaidri jādefinē, kas ietilpst muzeja interešu lokā, lai izvēlētos priekšmetus – muzealitātes nesējus, tie vispirms ir jāatpazīst. Atpazīšanas gaitā jāseko atzītiem un pārbaudītiem principiem. Iespējamo

---

³⁶ Pīrsa, Sūzena M. Par kolekcionēšanu. Pētījums par kolekcionēšanas tradīcijām Eiropā. Rīga: Muzeju valsts pārvalde [2009], 361.lpp.

³⁷ Turpat, 361.lpp.

³⁸ Turpat, 364. lpp.

³⁹ Stranskis, Z.Zbiņeks. *Ievads muzeoloģijā*. Rīga: Latvijas muzeju asociācija, 1996

muzeāliju meklēšanai un to vēlākai atlasei jānotiek vispārīgi atzītas zinātniski pētnieciskās zināšanu ieguves ceļā⁴⁰.

Austriešu muzeologs Frīdrihs Vaidahers skaidro, ka konkrēto priekšmetu muzealitātes noteikšanai avotpētniecības disciplīnas jautājumu attiecībā uz muzeālo vienmēr uzstāda no disciplīnai raksturīgā skatu punkta, līdz ar to šo disciplīnu interešu loks ir sašaurināts līdz noteiktam aspektam, proti, līdz to interesējošajam priekšmetam. Taču, ja muzejā priekšmeti tiek vērtēti, vadoties vienīgi pēc avotpētniecības kritērijiem, pastāv bīstamība, ka šie jautājumi nav muzejspecifiski.⁴¹ Muzeju uzdevums ir saglabāt ne tikai priekšmetus, bet arī pieredzes un stāstus.⁴²

Priekšmetu raksturo gan jēdzieniski nepastarpināti nolasāmas sakarības, gan asociācijas, priekšstati un emocijas, jo tikai tās spēj izteikt muzeju (muzeja priekšmetu) patieso nozīmi. Priekšmetu iekļaušanu kolekcijā attaisno tos pavadošā kontekstuālā informācija, kas papildina priekšmetisko vērtību. Krātuvēs esošajām lietām vērtību nosaka nevis to priekšmetiskā patība, bet tajos ietvertās idejas, garīgais saturs un nozīme.⁴³

Kā jau tika secināts, apzinot vērtīgos un nozīmīgos priekšmetus, kurus potenciāli var uzlūkot par iespējamiem muzealitātes nesējiem un iekļaut muzeja kolekcijā, pirmkārt jāveic šādu priekšmetu atpazīšana no konkrētas avotpētniecības disciplīnas skatupunkta, secinot, vai konkrētais priekšmets var tikt uzlūkots kā iespējamais muzealitātes nesējs. Speciālzinātņu ietvaros krājuma priekšmetu pētniecība ir principiāli ierobežota, turpretim muzeoloģiskā izziņa, pateicoties nepieciešamībai pastāvīgi rēķināties ar iespējamām nozīmes izmaiņām, ir potenciāli neierobežota. Muzeoloģiskās pētniecības metode neatšķiras no citu nozaru pētniecības metodēm un līdzekļiem, turpretim tās mērķus ievērojamā mērā nosaka muzealitātes koncepts.

---

⁴⁰ Vaidahers, Frīdrihs. Īsais kurss muzeoloģijā ar Marlīzes Rafleres vēsturiskā muzeoloģijas apskatu. Rīga: Muzeju valsts pārvalde 2009. Lpp.20

⁴¹ Vaidahers, Frīdrihs. Īsais kurss muzeoloģijā ar Marlīzes Rafleres vēsturiskā muzeoloģijas apskatu. Rīga: Muzeju valsts pārvalde 2009. Lpp.20

⁴² Šakare, Jana. Auras un kopijas jēdzienu lietojums un interpretācijas Valtera Benjamina estētikā un muzeoloģijas teorijā. Pieejams <http://www.muzeologija.lv/lv/auras-un-kopijas-jedzienu-lietojums-un-interpretācijas-valtera-benjamina-estetika-un-muzeologijas>, [skatīts 17.03.2016.]

⁴³ Vaidahers, Frīdrihs. Īsais kurss muzeoloģijā ar Marlīzes Rafleres vēsturiskā muzeoloģijas apskatu. Rīga: Muzeju valsts pārvalde 2009. 20.lpp.

Muzeoloģijai ir svarīgas ne tikai zināšanas par konkrēto priekšmetu un tā izcelsmi, bet arī šī priekšmeta sabiedriskā nozīme vienlīdz pagātnē un tagadnē⁴⁴.

Muzeja kolekcijas tiek veidotas ar mērķi radīt plašu vai reprezentatīvu trīsdimensiju liecību kopumu, kas satur noteiktu vēstījumu, izvēloties atsevišķus priekšmetus pēc noteiktiem, pārbaudāmiem kritērijiem. Runājot par vērtības noteikšana, Vaidahers⁴⁵ uzsver - no priekšmetu daudzveidības uzdevums ir izvēlēties tos priekšmetus, kuri atzīti par nozīmes nesējiem. Vērtība ir nozīme, kura tiek piedēvēta noteiktiem priekšmetiem vai apstākļiem, tomēr nenoliedzami, ka nozīme ir atkarīga no daudziem subjektīviem faktoriem un ārējiem apstākļiem.

Muzeālie priekšmeti tiek atlasīti ne tikai kā noteiktas esamības oriģināli elementi. Tie kalpo arī kā noteiktu sabiedrisko vērtību liecinieki – kā atslēga uz atziņu un izpratni⁴⁶. No citām kultūras pieredzēm muzejs atšķiras tieši ar to, ka jebkuru emocionālu pārdzīvojumu vai intelektuālu atklājumu pamato sava krājuma priekšmetiem un tiem pierakstītiem faktiem. Līdz ar to muzeālā vērtība ievērojami atšķiras no citām vērtībām tās vispārīgā nozīmīguma dēļ. Muzejiem ir jāvadās pēc skaidrām un ar to darbības uzstādījumiem saistītām vērtībām, cenšoties atklāt vērtību būtiskās īpašības ar priekšmetu palīdzību. Savukārt, vērtību veidi ir atkarīgi no tā, kam kultūra dod priekšroku. Prioritātes mainās, arī vērtības ir tikpat vēsturiski nosacītas kā pats muzejs un muzeālā atlase tāpat ir atkarīga no tās pamatvērtību skalas.

Muzealizējamā priekšmeta atlases kritēriji nav ietverti pašā priekšmetā, bet meklējami saistībā ar tā kontekstu un kolekcijas īpašniekam ir (bija) skaidra motivācija, kāpēc kāds noteikts priekšmets vai to grupa tika kolekcionēts. Jo atlasot priekšmetus, kuri kļūst par muzeālijām, vienlīdz svarīgi, kā norāda Vaidahers, ir ņemt vērā gan informāciju, kas zināma par priekšmetu atlases brīdī, gan var atklāties saistībā ar citām muzeālijām kolekcijas ietvaros.

---

⁴⁴ Turpat, 20.lpp.

⁴⁵ Turpat, 22. lpp.

⁴⁶ Turpat, 22.lpp.

Par pamatu kolekcijas veidošanas kritēriju katalogam pētnieks piedāvā ņemt šādas kategorijas⁴⁷, kas uzskatāmi ietver kvalitātes, kuras piemīt materiālās pasaules elementiem attiecībā pret cilvēku:

Rīgela (*Riegel*) parauga (1903):

1. Potenciālā atmiņas vērtība (priekšmets kā vēstījuma instruments);
2. Vēsturiskā vērtība (priekšmets kā norāde uz konkrētu vēstures posmu vai laikmetu);
3. Mainīguma vērtība (priekšmets kā norāde uz pasaules mainību);
4. Retums;
5. Pielietojamība;
6. Mākslinieciskā vērtība;

Pēc Denēza (*Denhez*) piedāvātā parauga (1978):

1. Saistība ar vēsturisku personību;
2. Saistība ar vēsturisku notikumu;
3. Saistība ar zinātnisku, tehnoloģisku vai cita veida notikumu;
4. Eksistence kā vēsturiskā dzīvesveida funkcionāla komponente;
5. Eksistence kā vēsturisko dzīvesveidu nefunkcionāla komponente;
6. Eksistence neraksturīgos apstākļos
7. Neierasta ražošanas tehnoloģija;
8. Kvalitāte;
9. Meistarība;
10. Rokdarbu prasmes paraugs;
11. Dekoratīvā vērtība;
12. Etniskums;
13. Harmonija;
14. Netipisks izskats;
15. Reģionāla nozīme.

---

⁴⁷ Vaidahers, Frīdrihs. Īsais kurss muzeoloģijā ar Marlīzes Rafleres vēsturiskā muzeoloģijas apskatu. Rīga: Muzeju valsts pārvalde 2009. 24.lpp.

Kā norādījis Vaidahers, muzeālās atlasēs metodika pamatlīnijās neatšķiras no Johana Gustava Droisena (*Johann Gustav Droysen*) (1868) vēsturiskās pētniecības gaitas klasiskā apraksta. Muzeāliju atlase tiek veikta šādā secībā:

- 1) Heuristika: tiek meklēti iespējamie muzealitātes nesēji;
- 2) Kritika: izvēlētais materiāls tiek izvērtēts no četriem aspektiem:
  - a) Īstums - vai ir oriģināls;
  - b) Atbilstība -vai tas ir autentisks, t.i., vai tam ir liecības sniedzēja statuss;
  - c) Vēsturiskums - vai savas pastāvēšanas laikā tas ir piedzīvojis pārmaiņas;
  - d) Pilnīgums.

Noslēdzošajā izvērtēšanas posmā tiek veikta specifiski muzeoloģiska izvērtēšana, kas ir izšķiroša, atzīstot priekšmetu par muzealitātes nesēju. Potenciālais muzeja priekšmets tiek analizēts:

- 1) Avotpētnieciski – atbilstoši konkrētās speciālzinātnes uzstādījumam;
- 2) Pragmatiski – pēc pielietojuma kopsakarībām;
- 3) Nosacījuma – pēc pragmatiski atzīto kopsakarību telpiskajiem, laika un materiālajiem apstākļiem;
- 4) Fizioloģijas un ideju vēstures perspektīva (priekšmeta iegūšanas, izgatavošanas, sadales un pielietojuma motīvi un mērķi);
- 5) Aksioloģiskais – priekšmeta vieta vienlīdz gan pētāmās, gan pētošās sabiedrības vērtību sistēmā.

Šāda kompleksa interpretācija muzeoloģiskajā kontekstā uzlūkojama kā atvērts process. Ja uz vairākiem, sevišķi avotpētniecības izvirzītiem jautājumiem var atbildēt pilnībā, tad aktuālā aksioloģiskā nozīme ir pārbaudāma vienmēr no jauna. To nosaka apstākļi, ka muzeālijas vieta sabiedrības vērtību sistēmā mainās līdz ar šīs sabiedrības vērtību izmaiņām.⁴⁸

Autore secina, ka muzejs ir nesaraujami saistīts ar kolekciju, jo institūcijai bez kolekcijas nav jēgas, vai precīzāk, šāda institūcija var veikt daļu no muzejam raksturīgām funkcijām – informēt, izglītēt, veicināt kultūras mantojuma saglabāšanu, bet to noteikti nevar dēvēt par muzeju, bet par citu ar kultūru saistītu institūciju.

---

⁴⁸ Vaidahers, Frīdrihs. Īsais kurss muzeoloģijā ar Marlīzes Rafleres vēsturiskā muzeoloģijas apskatu. Rīga: Muzeju valsts pārvalde 2009. 26.lpp.

Attīstoties digitālajiem risinājumiem vairāk kā jebkad agrāk palielinās iespēja aplūkot muzeju ne tikai klātienē, bet arī virtuālajā telpā, turklāt pieejamība ievērojami palielinās, apskatei virtuāli pieejama ne tikai pamata ekspozīcija, kurā parasti ir redzama vien neliela daļa no muzeja krājuma, bet arī ikdienā neizmantotā krājuma daļa. No otras puses pētnieki pievērš uzmanību krājumu pārvaldības situācijai, jo arvien grūtāk kļūst nodrošināt apstākļus (praktiskos un finansiālos), lai turpinātu saglabāt esošo krājumu un to papildinātu⁴⁹. Mūsdienu lietu pasaules pārbagātībā rodas tik daudz muzealizējamā materiāla (tāpat arī tāda, kam vieta arhīvā vai bibliotēkā), ka vēl būtiskāka kļūst potenciālo muzeja priekšmetu rūpīga atlase iekļaušanai muzeja krājumā, lai sasniegtu mērķi – prezentētu noteiktu kultūras kopainu.

Ir nepareizi turpināt krājuma papildināšanu vai pat izvēršanu, kamēr netiek garantēta muzeja krājuma aprūpe augstākajā kvalitātē. Lai vēl vairāk nekaitētu jau esošajam krājumam tā nepietiekamas profesionālās aprūpes un saglabāšanas iespēju dēļ, ir jāatsakās no muzejam pieejamo materiālu ieguves, pat ja tie pilnībā atbilst muzeja kolekcionēšanas politikai.

Oriģinālu, ideālā gadījumā – autentisku, cilvēka un dabas radītu priekšmetu kolekcijas ir muzeja būtiskākā sastāvdaļa, kurai seko jau visi pārējie (vide, telpas, personāls, menedžments), kas kopumā nodrošina muzeja funkciju izpildi. Kolekcija (priekšmeti) ir muzeja pamatuzdevuma – tajā esošās informācijas komunicēšana sabiedrībā – neaizvietojušs priekšnosacījums⁵⁰, tomēr, runājot par kolekcijas veidošanu mūsdienās, manuprāt par atslēgas vārdiem joprojām ir izskatāmi atlase un vērtības piešķiršana - process, kas rezultātā izveido tādu liecību kopumu, kas vispilnīgākajā veidā parādīs konkrētās kolekcijas vai priekšmeta nozīmi un izstāstīs stāstu.

1.2.2. Institucionālo un kultūrpolitisko aspektu mijiedarbība muzeja funkciju nodrošināšanai

Ideja, ka muzeja ir vieta cilvēces kultūras vērtību krāšanai un kolektīvās atmiņas saglabāšanai laika gaitā attīstījās un pilnveidojās, un muzejs mūsdienu izpratnē tika radīts Eiropā 17.-18.gadsimtā. Muzeji sākotnējā formā ir bijuši elitāras institūcijas, bagātu privātpersonu dārgumu un retumu kolekcijas, uz kuru bāzes veidojās publiskas

⁴⁹ Meress, Fransuā. Krājuma stratēģiju – nekavējoties. Pieejams http://www.muzeologija.lv/sites/default/files/f_meress_krajuma_strategija.pdf skatīts [12.01.2016.]

⁵⁰ Vaidahers, Frīdrihs. Īsais kurss muzeoloģijā ar Marlīzes Rafleres vēsturiskā muzeoloģijas apskatu. Rīga: Muzeju valsts pārvalde 2009. 33.lpp.

institūcijas. Anglijā 1753.gadā nodibināja Britu muzeju, Francijā 1793.gadā Luvras muzeju. Jau 19.gadsimtā gandrīz visās Eiropas valstīs bija nacionālie muzeji⁵¹.

Kopš brīža, kad valstiskā līmenī tiek atzīts muzeja lietderīgums sabiedrībai, muzeji pastāv kā kultūras institūcijas un, atkarībā no dibinātāja statusa un muzejam izvirzītajiem uzdevumiem, arī tiek noteikts muzeja juridiskais ietvars, struktūra un pārvaldes principi. Valsts reglamentē muzeju darbību ar normatīvo aktu⁵² palīdzību, muzeji savā darbībā vadās arī no starptautisko institūciju dokumentiem.

Muzeji kā institūcijas ir daudzveidīgi, atšķirīgi pēc darbības nozares un muzeja lieluma, tomēr tos apvieno muzeja darbības nodrošināšanai nepieciešamo funkciju izpilde - krājuma veidošana, saglabāšana, pētīšana, komunicēšana, kā arī muzeja pastāvība, profesionāls personāls, darbs sabiedrības labā un vispārēja pieejamība (Waidacher 1999).⁵³ Starptautiskā muzeju padome ICOM definē, ka muzejs ir sabiedrībai pieejama un tās attīstību veicinoša pastāvīga bezpeļņas institūcija, kas vāc, saglabā, pēta, popularizē un eksponē sabiedrību un tās vidi raksturojošas materiālās liecības pētnieciskos, izglītojošos un izklaides nolūkos. (ICOM 1990)⁵⁴.

Latvijā muzeja jēdziens, definīcija un funkcijas ir noteiktas Muzeju likumā⁵⁵ - muzejs ir sabiedrībai pieejama izglītojoša un pētniecības institūcija, kuras uzdevums ir atbilstoši muzeja darbības specifikai vākt, saglabāt un popularizēt sabiedrībā dabas, materiālās un nemateriālās kultūras vērtības, kā arī sekmēt to izmantošanu sabiedrības izglītošanai un attīstībai.

Plašais muzeju uzdevumu un mērķu klāsts rāda, ka visu funkciju izpildei kvalitatīvā līmenī, ilgtermiņā un ar profesionālu izpratni ir nepieciešams veidot tādu institucionālo ietvaru, kas nodrošina izvirzīto mērķu sasniegšanu – muzejs spēj plānot, īstenot un analizēt paveikto.

---

⁵¹ Radīņš, Arnis. Zinātniskais darbs muzejā. Rīga: Muzeju valsts pārvalde, 2004.

⁵² Muzeju likums, Saeima 15.12.2005. Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=124955>, [skatīts 30.05.2016].

⁵³ Vaidahers, Frīdrihs. Īsais kurss muzeoloģijā ar Marlīzes Rafleres vēsturiskā muzeoloģijas apskatu. Rīga: Muzeju valsts pārvalde 2009. 13.lpp.

⁵⁴ Starptautiskās Muzeju padomes Latvijas komitejas oficiālā interneta vietne. ICOM definīcija. Pieejams <http://www.latvia.icom.museum.lv/>, [skatīts 17.03.2016.]

⁵⁵ Muzeju likums, Saeima 15.12.2005. Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=124955>, [skatīts 30.05.2016].

Institūcijai, kura pretendē kļūt par muzeju ir jāievēro normatīvo aktu regulējums, kas nodrošina noteiktu standartu ievērošanu sabiedrības interesēs, tomēr jāvērs uzmanība, ka Latvijas normatīvie akti neierobežo jebkuru privātpersonas kolekciju dēvēt par muzeju, neveicot kaut vai minimālo muzeju standartu ievērošanu. Valsts kā obligātu prasību veikt akreditāciju ir noteikusi tikai daļai no muzejiem – valsts un pašvaldības dibinātiem muzejiem un tiem autonomajiem muzejiem, kuri ir atvasinātas publisko tiesību personas aģentūra vai struktūrvienība tas ir jāizdara 5 gadu laikā no dibināšanas, savukārt autonomie muzeji, kas ir valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrība un privātais muzejs piesakās akreditācijai pēc paša iniciatīvas⁵⁶.

Muzeju var akreditēt, ja tas atbilst šādiem nosacījumiem:

- 1) Ir dibinātāja apstiprināts muzeja nolikums, statūti, reglaments vai līgums;
- 2) Ir veikta muzeja krājuma uzskaitē;
- 3) Ir telpas, iekārtas un drošības sistēmas, kas garantē muzeja krājuma saglabāšanu;
- 4) Ir nodrošināta muzeja krājuma pieejamība sabiedrībai;
- 5) Ir izstrādāta muzeja darbības un attīstības stratēģija;

Latvijas kultūrpolitikā⁵⁷ īpaši tiek uzsvērtā kultūras loma nacionālās valsts veidošanā un ilgtspējīgā attīstībā. Atmiņas institūciju krājumos ir sakoncentrēts plašs kultūru, tradīcijas, notikumus raksturojošo priekšmetu un dokumentāro liecību klāsts. Muzeja darbības pamatā ir daudzveidīgas kolekcijas, kuras ar ekspozīciju, publikāciju un dažādu informatīvo un izglītojošo programmu palīdzību vēršas pie sabiedrības, to sniegto izglītojošo un izklaidējošo programmu ietekme sabiedrībā ir nozīmīga.

Latvijas muzejos glabātais Nacionālais muzeju krājums⁵⁸ ir kolektīvās un individuālās atmiņas un identitātes pamats lokālā, reģionālā un nacionālā mērogā, neaizvietojams avots sabiedrības izziņas un izglītības procesos, kā arī vērtīgs resurss jaunrades un radošās industrijas produktu veidošanā. Nacionālais muzeju krājums ir viena no Latvijas kultūras mantojuma sastāvdaļām.

---

⁵⁶ Muzeju likums, Saeima 15.12.2005. Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=124955>, [skatīts 30.05.2016].

⁵⁷ Kultūrpolitikas pamatnostādnes 2014.-2020.gadam „Radošā Latvija”. Muzeju nozares stratēģija, apstiprināta ar LR Kultūras ministres lēmumu 20.11.2015. Pieejams http://www.km.gov.lv/lv/dokumenti/planosanas_doc.html [skatīts 20.04.2016.]

⁵⁸ Nacionālā muzeju krājuma kopkatalogs. Pieejams <https://www.nmkk.lv/>, [skatīts 25.05.2016.]

Muzeju nozares stratēģijā ir uzsvērti vairāki stratēģiskie uzdevumi⁵⁹, tajā skaitā:

- 1) ieguldīt muzeju tīkla paplašināšanā un pilnveidē, veidojot reģionālā un nacionālā mērogā pievilcīgus, kultūras mantojuma saglabāšanai un popularizēšanai būtiskus muzejus uz esošo muzeju kolekciju bāzes vai veidojot jaunas kolekcijas;
- 2) attīstīt finanšu instrumentus jaunu produktu veidošanai, muzeja pakalpojumu kvalitātes uzlabošanai, kā arī muzeju piedāvājuma modernizēšanai un daudzveidības palielināšanai;
- 3) attīstīt ilgtspējīgus sadarbības mehānismus ar izglītības, tūrisma un radošās industrijas nozarēm.

Kultūrpolitikas plānošanas dokumenta „Radošā Latvija” virsmērķis ir: „Latvija – zeme ar bagātu un koptu kultūras mantojumu, vitālu un daudzveidīgu kultūras dzīvi, radošiem cilvēkiem, konkurētspējīgām radošajām industrijām un augšupejošu dzīves kvalitāti ikvienam.”⁶⁰ Tā īstenošanai noteiktas vairākas prioritātes un uzsvērts, ka kultūras kapitāla saglabāšana un attīstība notiek sabiedrībai līdzdarbojoties kultūras procesos.

Kultūras kapitāla saglabāšanas un attīstības kontekstā muzeju nozare definēta kā nozīmīga nacionālās vērtības uzturoša sistēma, izvirzot mērķi stiprināt izpratni par muzeju lomu sabiedrībā, skaidri demonstrējot un aktīvi pozicionējot muzejus kā nacionālās identitātes stūrakmeni. Šī stratēģiskā mērķa ietvaros paredzētie darbības virzieni ietver arī Latvijas kultūrvēsturiskā mantojuma muzealizāciju un muzeju tīkla attīstīšanu. Savukārt konkurētspējīgas kultūras un radošās industrijas kontekstā muzeju nozare ir izvirzījusi mērķi veidot sabiedrības izpratni par muzeju ekonomisko potenciālu, stiprināt un popularizēt muzeja resursu izmantošanu tūrisma un radošās industrijas produktu veidošanā, pilnveidot mārketinga instrumentu izmantošanu muzeju darbā. Kā darbības virzieni šī mērķa sasniegšanai ir noteikts, ka muzeji tiek

---

⁵⁹ Kultūrpolitikas pamatnostādnes 2014.-2020.gadam „Radošā Latvija”. Muzeju nozares stratēģija, apstiprināta ar LR Kultūras ministres lēmumu 20.11.2015. Pieejams http://www.km.gov.lv/lv/dokumenti/planosanas_doc.html [skatīts 20.01.2016.]

⁶⁰ LR MK Kultūrpolitikas pamatnostādnes 2014.-2020.gadam “Radošā Latvija”. Apstiprināta ar LR MK rīkojumu Nr.401 2014.gada 29.jūlijā. 7.lpp, pieejams http://www.km.gov.lv/lv/ministrija/radosa_latvija.html [skatīts 07.01.2016]

pozicionēti un arī sabiedrībā uztverti kā kultūras tūrisma resurss un kā kultūras un radošo industriju resurss.⁶¹

Muzeju kopums, pateicoties savai daudzveidībai, izvietojumam, bagātīgajām kolekcijām, ir vērtējams kā nozīmīga nacionālās vērtības uzturoša sistēma. Arī turpmāk muzeju nozare kā stratēģisku uzdevumu paredz turpināt Latvijas kultūrvēsturiskā mantojuma muzealizāciju un muzeju tīkla attīstīšanu, izstrādāt Latvijas kultūrvēsturiskā mantojuma muzealizācijas un Nacionālā muzeju kopkataloga attīstības politiku. Autore kā īpaši svarīgus uzdevumus vēlas izcelt ieceres par jaunu valsts finansētu muzeju/ekspozīciju veidošanu un atbalstu autonomo un privāto muzeju tīkla attīstībai, jo šajā pētījumā tiks analizēta iecere par potenciāla autonomā muzeja izveidi.

Analizējot Latvijas kultūrpolitikas plānošanas dokumentus, secināms, ka gan iepriekšējā Nacionālā programma „Kultūra”, gan muzeju nozares stratēģijā ir iekļauts uzdevums izstrādāt koncepciju par Latvijas industriālā mantojuma, laikmetīgās mākslas, Latvijas jūrniecības vēstures, mūzikas vēstures kolekciju pieejamību ekspozīciju formā⁶². Tas iepriekšējā plānošanas periodā nav izdevies un šobrīd dokumentā ir iekļauts skaidrojums, ka apzinoties jau izveidotā muzeju tīkla uzturēšanai un attīstībai nepieciešamo resursu apjomu, nav notikusi jaunu muzeju veidošana, un bez konkrēta risinājuma palikušas ieceres par industriālā mantojuma [...] ekspozīcijām⁶³.

Dokumentā⁶⁴ arī pausts viedoklis, ka no dažādām sabiedrības grupām un indivīdiem ir izskanējušas ierosmes par personībām veltītu muzeju izveidi, no kurām vairākas iniciatīvas [...] nav akceptētas, uzskatot, ka valsts atbildībā ir jābūt kultūras mantojuma objektiem, kas aptver veselas nozares un tādējādi ir uzskatāmi par nacionālām kultūras institūcijām. Ja sabiedrības grupas vai indivīdi ir ieinteresēti

---

⁶¹ Kultūrpolitikas pamatnostādnes 2014.-2020.gadam „Radošā Latvija”. Muzeju nozares stratēģija, apstiprināta ar LR Kultūras ministres lēmumu 20.11.2015. Pieejams http://www.km.gov.lv/lv/dokumenti/planosanas_doc.html [skatīts 20.01.2016.]

⁶² Kultūrpolitikas pamatnostādnes 2014.-2020.gadam „Radošā Latvija”. Muzeju nozares stratēģija, apstiprināta ar LR Kultūras ministres lēmumu 20.11.2015. Pieejams http://www.km.gov.lv/lv/dokumenti/planosanas_doc.html [skatīts 20.01.2016.]

⁶³ Turpat

⁶⁴ Turpat

atsevišķām tēmām vai personībām veltītu muzeju izveidē, tai vajadzētu būt nevalstiskā sektora vai pašvaldības kompetencei⁶⁵. Šāds ieteikums iedrošina tos kolekciju īpašniekus, kuri plāno turpmāku rīcību ar savu kolekciju, un, ja kolekcijai ir kultūrvēsturiska nozīme un muzeoloģiskais potenciāls, pastāv iespēja veidot muzeju.

Par muzeju nozari atbildīgā Kultūras ministrija nozares stratēģijā atzīst, ka ir vairākas kultūras mantojuma nozares, kuru objektiem būtu jābūt muzealizētiem, realizējoties muzeja vai ekspozīcijas veidā. Apzinoties potenciālo kolekciju neatbilstību valstiski nozīmīgas kultūras institūcijas statusam, gan arī ņemot vērā finansiālos resursus un piemērotu telpu pieejamības problēmu, Kultūras ministrija pieļauj, ka atsevišķām tēmām veltītu muzeju izveidošana un ilgtspējīga pastāvēšana var notikt ar pašvaldības vai citu ieinteresēto pušu atbalstu.

Tādejādi tiek pausts, ka valsts neierobežos jaunu muzeju izveidi, ja par to darbību un uzturēšanu atbildēs cita institūcija. Līdz ar to autore var izdarīt maģistra darbam būtisku secinājumu, darba trešajā nodaļā paredzēto Rīgas sabiedriskā transporta muzeja ieceri neierobežo normatīvie akti, bet profesionāli un kompetenti īstenojot ieceri par muzeja dibināšanu, Rīga iegūtu jaunu, saturiski atšķirīgu muzeju.

Atkarībā no tā, vai muzeja dibinātājs ir publiska vai privātpersona, tiek izvēlētas atšķirīgas pieejas muzeja pārvaldības modelim, turklāt modeļa izvēle ir atkarīga arī no finanšu iespējām, kādus resursus - gan īpašuma, gan personāla, gan administratīvos var novirzīt muzeja darbībai, īstenojot izvirzītos mērķus un pildot misiju. Autore secina, ka muzeja institucionālais statuss nodrošina atbildīgu rīcību kultūras vērtību un mantojuma saglabāšanā, jo akreditēti muzeji strādā saskaņā ar nolikumu, stratēģiju un ilgtermiņa politikas plānošanas dokumentiem. Šāda institūcija pilnībā apzinās un izprot muzeja lomu un pienākumus, sabiedrībai nodrošinot kvalitatīvu muzeja produktu, jo muzejs atrodas atbilstošās telpās, piesaista profesionālu personālu, plāno un saņem funkciju veikšanai atbilstošu finansējumu.

Autore secina, ka muzejs, kurš dibināts ievērojot valsts kultūrpolitikā noteiktās vadlīnijas, strādā ievērojot augstākus pārvaldības standartus un akreditācijas prasības, kuram dibinātājs izvēlējies pārvaldības modeli, kurš vislabāk atbilst konkrētā muzeja specifikai un iespējām, ir spējīgs vislabākajā kvalitātē veikt sev uzticētos pienākumus

---

⁶⁵ Turpat

un pildīt muzeja funkcijas. Savukārt, lai sasniegtu rezultātu, muzejs izmanto dažādas metodes un pieejas, kuras nodrošina daudzveidīgo muzeja uzdevumu izpildi ikdienā veicot muzejam raksturīgās funkcijas. Turpmāk apakšnodaļā autore apskatīs, kas muzejiem būtu jānodrošina katras no funkcijām – mantojuma saglabāšanā (veidošana, saglabāšana, pārvaldīšana), pētniecībā, komunikācijā (eksponēšanas, izstādes, izglītošana) un muzeju pārvaldībā jeb menedžmentā izpildē⁶⁶.

Nīderlandes muzeologs Peters van Menšs muzeja sistēmu rāda kā sastāvošu no trīs galvenajām funkcijām- 1) kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšana; 2) kultūrvēsturiskā mantojuma izpēte; 3) komunikācija par kultūrvēsturisko mantojumu. Viņš uzskata⁶⁷, ka muzeji savā attīstībā ir izgājuši ceļu, kad institūcija pamatojās galvenokārt uz citu zinātņu disciplīnu dominēšanu muzejos, kas atspoguļojās arī tradicionālā muzeju organizatoriskajā struktūrā - 20.gadsimta sākumā muzeoloģija lielā mērā tika saistīta ar glabāšanas/pārzināšanas jēdzienu, kas bija muzeja struktūras pamatā. Muzeja speciālists, izglītojies kādā konkrētā zinātnes nozarē, pamatojoties uz iegūtajām zināšanām, atbildēja par muzeoloģisko darbību kompleksu muzejā (pētniecību, dokumentēšanu, saglabāšanu, eksponēšanu, izglītojošo darbu). 1960.gados parādījās jauns modelis – muzeoloģiskās darbības tika sadalītas un precīzi noteiktas - racionāla analīze noveda pie darba dalīšanas pēc funkcijām, nevis specializācijas kādā no zinātņu nozarēm. Nākamajā desmitgadē muzeoloģijā parādījās jauna pieeja, ko muzeologi dēvē par „jauno muzeoloģiju”⁶⁸, kas pamatojās, pirmkārt, uz sabiedrības vajadzību un mantojuma sociālās nozīmes, nevis organizatoriskās un procedūras struktūras, akcentēšanu. 21.gadsimtā notiekošās muzeju modeļa izmaiņas rezumējās terminā “menedžments” un pakāpeniski kļūst par ceturto būtisko muzeja funkciju.⁶⁹

Plānojot jebkura jauna muzeja veidošanu un muzeja kā institūcijas organizatorisko ietvaru, ir jābūt rīcības plānam un izpratnei par ikvienas muzeja funkcijas nodrošināšanu. Kā jau darba autore iepriekš uzsvēra, kolekcijas esamība ir tikai viena no būtiskajām sastāvdaļām, kas veido muzeju – otra lielākā sastāvdaļa vai pasākumu komplekss ir visu iepriekš nosaukto funkciju izpilde.

---

⁶⁶ Menšs, Peters. Muzeoloģija un menedžments: ienaidnieki vai draugi? Raksts pieejams LR KM Muzeju nodaļas bibliotēkā.

⁶⁷ Turpat

⁶⁸ Dreiblate, Gundega. Sociālās tendences modernā muzejā. Maģistra darbs. Rīga: Latvijas Kultūras akadēmija, 2002.

⁶⁹ Peters van Menšs Muzeoloģija un menedžments: ienaidnieki vai draugi? Raksts pieejams LR KM Muzeju nodaļas bibliotēkā.

Muzejs var tikt veidots par jebkuru tēmu, muzeju kolekcijas var raksturot ikvienu cilvēka darbības un interešu sfēru vai dabas norisi - muzeji var būt un ir ļoti atšķirīgi gan pēc lieluma, gan kolekcijām, gan spējas nodrošināt muzeja funkciju izpildi. Faktori, kas to ietekmē muzeja funkciju realizēšanas kvalitāti un pilnīgumu ir vairāki, pirmkārt varam runāt par muzeja institucionālo statusu, kas, ir atkarīgs no muzeja veidošanās apstākļiem, dibinātāja interesēm un mērķiem, kuras saskaņojot ar atbilstību sabiedrības interesēm par to, kāpēc ir nepieciešams veidot šādu muzeju, tiek radīti svarīgākie muzeja lomu un uzdevumus definējošie dokumenti, kuros atspoguļojas muzeja misija, vīzija un stratēģiskie mērķi. Misija ir precīzi formulēta organizācijas filozofija – kas ir iecerētais muzejs, nosauktas muzeja pamatvērtības. Formulējot vīziju tiek radīts “skats uz nākotni” – motivējoši un realizējami sasniegumi, uzsvērtas un pamatotas atšķirības. Stratēģija ir ilgtermiņa darbības plāns, kurā definēts mērķis, tā sasniegšanas posmi un darbības veids. Stratēģijas izstrādē notiek mērķu izvirzīšana, tiek veikta vides analīze, ņemot vērā secināto, izvēlēta piemērotākā stratēģija mērķu sasniegšanai, kā arī definēta stratēģijas īstenošanas uzraudzība un kontrole.

Mūsdienās muzejs var atrasties arī virtuālā vidē un digitālizācijas ietekme un tehnoloģiju attīstība un pieejamība ne vienmēr prasa fizisku klātbūtni muzejā. Tomēr, šādu muzeju īpatsvars pagaidām nav liels, tāpēc muzeja darbības nodrošināšana bez piemērotas fiziskās vides - muzeju ēkas, telpām, teritorijas – nav iedomājama. Būtiski ar pietiekamām platībām nodrošināt prioritārās funkcijas.⁷⁰

- 1) muzeja apmeklētāji un viņiem nepieciešamās iekārtas;
- 2) krājuma (kolekciju) un informācijas pieejamība;
- 3) pakalpojumi, kas nodrošina muzeja tehnisko, pārvaldes, administratīvo un izglītojošo darbību.

---

⁷⁰ Vaidahers, Frīdrihs. Īsais kurss muzeoloģijā ar Marlīzes Rafleres vēsturiskā muzeoloģijas apskatu. Rīga: Muzeju valsts pārvalde 2009. 137.lpp.

Visas kultūras atmiņas institūcijas veic līdzīgas funkcijas: saglabāšana, pētniecība un komunikācija, tomēr muzeju gadījumā katru no nosauktajām funkcijām var definēt vēl plašāk - tie ir vienas funkcijas dažādi aspekti.⁷¹

Saglabāšana – apzīmē fiziskās un administratīvās rūpes par mantojumu un ietver vākšanu, dokumentēšanu, konservāciju un restaurāciju. Šīs funkcijas izpildes rezultātā tiek veidota muzeja galvenā vērtība – unikālas, autentiskas muzeja kolekcijas. Viens no svarīgākajiem muzeja darbības aspektiem attiecas uz kolekciju menedžmentu, kuru veido vairāku dokumentu kopums – krājuma politika, krājuma saglabāšanas noteikumi, papildināšanas kārtība un atbilstība nozari reglamentējošajiem dokumentiem.

Pētniecības darbs ietver muzeja priekšmeta kā pirmavota izmantošanu, priekšmeta pieejamību, jo līdzko informācija ir nepietiekama, nav iespējama priekšmeta izmantošana. Viens no pamatojumiem materiālu vākšanai muzeja krājumam ir arguments, ka tie veido pētniecības avotu kopumu. Tāpēc ir svarīgi, lai krāšana nebūtu patvaļīga un bezmērķīga – kā jau iepriekš tika apskatīts, tai jānotiek rūpīgi veidotas krājuma komplektēšanas politikas ietvaros un pamatojoties uz labi izstrādātu krājuma papildināšanas un izslēgšanas politiku. Krājuma izpēti muzejā, kā arī krājuma pieejamību pētniecībai, nodrošina kvalitatīva dokumentācija krājuma pārvaldē, bez kvalitatīvas dokumentācijas krājuma vērtība būtiski samazinās⁷².

Muzeja komunikācija apzīmē zināšanu un pieredzes nodošanu un ietver ekspozīcijas, izglītojošos pasākumus, tematiskos pasākumus un publikācijas. Arī interpretācijas un eksponēšanas pasākumi ir uztverami kā viena funkcija⁷³. Kolekciju eksponēšana un pieejamības nodrošināšana sabiedrībai ir vissvarīgākā muzeja funkcija un gan ekspozīcijas, gan izstādes ir galvenais veids, kā muzejs uzrunā apmeklētāju, nodrošina sadarbību ar sabiedrību, piesaista mērķauditoriju. Ekspozīcijas un izstādes top saskaņā ar muzeja misiju, politikām, muzeja mērķiem un muzeju standartiem.

Trīs apskatīto muzeja pamatfunkciju – saglabāšanas, pētniecības un komunikācijas modelim mūsdienās pievienojas ar menedžmentu saistītie jautājumi – tā ir viena no

---

⁷¹ Peters van Menšs. Muzeoloģija un menedžments: ienaidnieki vai draugi? Raksts pieejams LR KM Muzeju nodaļas bibliotēkā.

⁷² Ambrozjs, Timotijs. Peins, Krispins. Muzeju darbības pamati. Rīga. Muzeju valsts pārvalde, 2002, lpp.162

⁷³ Turpat,

būtiskākajām atšķirībām starp agrāko muzeja darbu un šodien, pārvaldības (menedžmenta) jēdziena nozīme ir pieaugusi un tās specifikas dēļ pret to jāizturas kā pret muzeja funkciju.⁷⁴

Muzejā dominējošā loma ir tradīcijai, atmiņai, tomēr nepieciešamība muzejam piemēroties sabiedrības vajadzībām, digitālā laikmeta prasības un iespējas sekmē to, ka muzejā nevar iztikt bez menedžmenta pamatprincipu ievērošanas. Menedžments nodrošina muzeja līdzsvarotu darbību, koordinējot, kura funkcija cik lielā mērā ir jānodrošina. Menedžmentu ietekmē lēmumu pieņēmēju hierarhija, administratīvo un normatīvo aktu sistēma, menedžmenta loma izpaužas muzeja kā organizācijas darbības (visu funkciju kompleksa realizācija) nodrošināšanā, lai sasniegt rezultātus savā jomā.

Mūsdienīgs muzejs ir informatīva, profesionāla, sistemātiska (kolekciju darbā), interesanta, sociāli aktīva organizācija, tādēļ tradicionālās menedžmenta metodes nomaina principi, kas pārņemti no pētniecības un labākajiem biznesa un sabiedrisko attiecību piemēriem.

Lai uzturētu stabilu sabiedrības interesi par muzeja pakalpojumiem, kā arī īstenotu muzeja misiju, muzejam ir jāveido veiksmīgs mārketing – produkta virzīšana tirgū (sabiedrībā), ievērojot četru faktoru līdzsvarotu savstarpējo mijiedarbību – produkts, cena, vieta un reklāma. Muzejam jārada produkts (pakalpojums), kas apmierinātu sabiedrības vajadzības, jānodrošina veids, lai tas ir pieejams un būtu pieprasīts, veidojot attiecības ar muzeja lietotājiem un atbalstītājiem.

Muzeja produkts ir pakalpojumu, personāla, telpu, gaisotnes, apkalpošanas, pieejamības, prezentācijas, krājuma un kolekciju, pasākumu un aktivitāšu un citu „netveramu” faktoru kopums – tas, kas atšķir vienu muzeju no cita. Tieši šī unikālā faktoru kombinācija ir būtiska, nosakot muzeja identitāti un individualitāti. Muzejam pastāvīgi jādomā par savu pozicionēšanu, jo par apmeklētāju jākonkurē gan ar citiem muzejiem, gan cita profila kultūras iestādēm.

Muzeju darbības novērtēšana gūst arvien lielāku nozīmi, lai detalizēti analizētu kā muzejs pilda savu misiju un attīstības plānā izvirzītos mērķus. Darbības novērtēšanas

---

⁷⁴ Peters van Menšs. Muzeoloģija un menedžments: ienaidnieki vai draugi? Raksts pieejams LR KM Muzeju nodaļas bibliotēkā.

sistēmu veido trīs pamata elementi: ekonomija (izmaksu samazināšana, mazāki izdevumi), efektivitāte (resursu izmantojuma lietderība) un iedarbīgums, kas raksturo attiecības starp iecerētajiem rezultātiem un reāli sasniegto. Produktu radīšana un novērtēšana nevar būt sekmīga, ja netiek ņemti vērā muzeja mērķi. Lai analizētu kultūras atmiņas institūciju daudzveidīgos produktus, ir izstrādātas metodoloģijas, kurā katrs produkts tiek novērtēts pēc to ieguldījuma muzeja misijas īstenošanā un ieņēmumu nodrošināšanā⁷⁵.

Analizējot muzeju, jāpatur prātā, ka muzeja kalpošana sabiedrībai un tās attīstībai nav mērāma ar ekonomikas mērauklas palīdzību, kā arī ieguldījums ekonomikā nav muzeju pastāvēšanas galvenais nolūks. Tomēr muzeja analīzē ir jāņem vērā visas muzeja funkcijas. Muzeju vērtēšanai ir jāveido savas mērauklas un savi produktivitātes rādītāji. Uz muzejiem ir nepieciešams palūkoties ilgtermiņa dimensijā, jo muzejs pēc būtības ir ilgtermiņa veidojums un arī muzeja ietekme ir vērtējama ilgtermiņa kategorijās.⁷⁶

Ievērojamais amerikāņu muzeoloģijas un muzeju vadības speciālists Stīvens E. Veils (*Stephen E. Weil*) norāda, ka visiem muzejiem praktiski nav piemērojama viena un tā pati vērtēšanas sistēma, jo tik atšķirīgi ir saturiskie mērķi un vērtību skalas, kādās muzeji darbojas. Tas arī nozīmē, ka katrs muzejs atšķirīgā veidā nodrošinās muzeja funkciju izpildi.⁷⁷

Muzeja izveidošanas pamats nenoliedzami ir kolekcija, kurai, pirms nonākt muzejā jau krājuma statusā, ir jātiek pakļautai rūpīgai, zinātniski pamatotai atlasei, kā arī vērtības un nozīmes analīzei. Muzejs kā kolekcijas glabātājs nevar pastāvēt bez noteikta institucionāla ietvara, kas savukārt nodrošina muzeja ilgtspēju, radot tehniskos un administratīvos resursus muzeja darbībai. Kā jau tika iepriekš minēts, muzejs par pilnvērtīgu, sabiedrības interesēm atbilstošu kultūras atmiņas institūciju var tikt uzskatīts vien tad, ja kompleksi veiks visu muzejam raksturīgo funkciju – vākšanas, saglabāšanas, izpētes un komunikācijas izpildi. Kā secināts pētnieciskā darba pirmajā nodaļā, gan arhīvu, gan bibliotēku kā kultūras atmiņas institūciju

---

⁷⁵ Ambrozs, Timotījs. Peins, Krispins. Muzeju darbības pamati. Rīga. Muzeju valsts pārvalde, 2002, lpp.

⁷⁶ Citēts pēc: Sedleniece, Una. Stīvens Veils. Muzeju analīze – efektīvas muzeju pārvaldības instruments. Maģistra darbs. Latvijas Kultūras akadēmija, Rīga, 2010.

⁷⁷ Sedleniece, Una. Muzeju analīze – efektīvas muzeju pārvaldības instruments. Maģistra darbs. Latvijas Kultūras akadēmija, Rīga, 2010

funkcijas ir šaurākas, trīs dimensiju pagātnes liecību saglabāšanu vispilnīgāk un, kas ir būtiski, sabiedrībai interesantākā veidā, var veikt tieši muzejs. Līdz ar to ir atzīstams, ka muzejs ir vispiemērotākā forma, lai vērtīga kolekcija, kas ir būtiska un nozīmīga laikmetu vai cilvēka darbības nozari raksturojoša liecība, tiktu saglabāta muzejā.

2.INDUSTRIĀLAIS MANTOJUMS – NOZĪMĪGA EIROPAS KULTŪRAS MANTOJUMA DAĻA

Maģistra pētījuma pirmajā nodaļā tika apskatītas muzeoloģijas teorētiku atziņas, kuras sasaucas ar maģistra darba pētniecisko jautājumu, ka muzejs ir vispiemērotākā forma tāda kultūras mantojuma saglabāšanai, kur īpaša nozīme ir ne tikai liecības dokumentārai fiksēšanai, bet trīs dimensiju priekšmetu pētniecības, interpretācijas un komunikācijas ar sabiedrību kompleksam risinājumam. Šādu pieeju var nodrošināt tikai muzejs, kas, izmantojot savu krājumu, veido gan kolektīvo, gan individuālo atmiņu, ir neaizvietojams avots sabiedrības izziņas un izglītības procesos, kā arī var tikt izmantots kā resurss jaunrades procesos.⁷⁸

Notiekot konceptuālai un parasti arī fiziskai objektu pārvietošanai no sākotnējā konteksta uz muzeoloģisko kontekstu, rodas īpašs materiālās vides sektors, ko sauc par mantojumu, kas var attiekties uz jebkuru cilvēka darbības jomu. Kultūras mantojuma nozare Eiropas praksē aptver nekustamo un kustamo kultūras pieminekļu aizsardzību un ar tiem saistīto liecību apzināšanu, pētniecību, uzskaiti, saglabāšanu, izmantošanu un iesaistīšanu mūsdienu dzīves aprītē. Kultūras mantojums sastāv no uzkrātu resursu kopuma, kas saņemti mantojumā no pagātnes un kas, neatkarīgi no piederības, indivīdu un sabiedrības uztverē tiek uzskatīti par vērtību, pārliecības, zināšanu, tradīciju atspoguļotājiem un paudžiem. Tas ietver arī vidi, kas izveidojusies cilvēku un vietu mijiedarbībā, laikam ejot⁷⁹.

Turpmāk pētījumā pievērsīšos ieceres par Rīgas sabiedriskajam transportam veltīta muzeja izveidošanu analīzei un, tā kā pilsētu sabiedriskā transporta vēsturiskā

---

⁷⁸ Kultūrpolitikas pamatnostādnes 2014.-2020.gadam „Radošā Latvija”. Muzeju nozares stratēģija, apstiprināta ar LR Kultūras ministres lēmumu 20.11.2015. Pieejams http://www.km.gov.lv/lv/dokumenti/planosanas_doc.html [skatīts 20.04.2016.]

⁷⁹ Eiropas Padomes vispārējā konvencija par kultūras mantojuma vērtību sabiedrībai <http://likumi.lv/doc.php?id=209674>

infrastruktūra un ar to saistītās tehnoloģiskās iekārtas un būves arī ir pieskaitāmas pie industriālā mantojuma⁸⁰, nepieciešams gūt dziļāku pārlicību, ka industriālā kultūras mantojuma muzeji var ieņemt nozīmīgu vietu kultūras mantojuma saglabāšanas jomā, tie raisa interesi sabiedrībā un spēj nodrošināt visu muzeja funkciju realizāciju. Kā skaidrojis Latvijas Industriālā mantojuma fonda priekšsēdētāja vietnieks Edvīns Liepiņš, ar industriālo mantojumu ir jāsaprot⁸¹:

- 1) ēkas un būves, kurās norisinājās ražošana;
- 2) tehnoloģiskās iekārtas, ar kurām tika ražota produkcija;
- 3) pats produkts;
- 4) intelektuālais potenciāls, kurš bija nepieciešams ražošanas procesa modernizācijai;
- 5) sadzīve – ēkas, mājas, iekārtojums, strādnieku ikdienā lietojamie priekšmeti.

Industriālais mantojums ietver sevī ne tikai materiālo, bet arī nemateriālo kultūru. Atsevišķu industriālā mantojuma muzealizācijas gadījumu analīze var sniegt vērtīgas atziņas, lai pamatotu būtiskus ietekmes faktoros, palīdzētu interpretēt kopsakarības un pamatotu piemērotākās komunikācijas formas izvēli eksistējošai, ar industriālo vēsturi saistītai priekšmetu un dokumentu kolekcijai.

Šim nolūkam autore apskatīs vairākus piemērus industriālā mantojuma saglabāšanas jomā – muzejus un nevalstiskās organizācijas, kas darbojas industriālā kultūras mantojuma popularizēšanā Eiropā un Latvijā, lai sniegtu pilnīgāku priekšstatu par maģistra darbā analizējamās jomas – pilsētas pasažieru transporta sistēmas vietu un lomu industriālā mantojuma objektu vidū.

2.1. Industriālais mantojums Eiropā – kultūrpoltikas attīstības tendences

Eiropa ir dominējošais centrs industriālā mantojuma jomā globālā mērogā, tas arī nav pārsteidzoši, ņemot vērā Eiropas vadošo lomu pasaules industrializācijā, sevišķi daudz mantojuma objektu koncentrējas Eiropas ziemeļrietumos, vietās, kur 18. un 19. gadsimtā sākās industriālā revolūcija. UNESCO atzīst, ka industriālais mantojums

---

⁸⁰ Falser, Michael. Is Industrial Heritage under-represented on the world heritage list? Classification system developed by the Historic American Engineering Record (HAER) Pieejams <http://whc.unesco.org/archive/ind-study01.pdf>, [skatīts 23.05.2016.]

⁸¹ Citēts pēc: Dziedātāja, Indra. Muzeja loma Latvijas industriālā mantojuma apzināšanā un saglabāšanā. Rīga, 2004. Edvīns Liepiņš, Industriālā mantojuma fonda priekšsēdētāja vietnieks.

ir nepietiekami pārstāvēts Pasaules mantojuma sarakstā, tomēr no iekļautajiem 46 industriālā mantojuma objektiem 36 atrodas Eiropā.⁸²

Industriālā kultūras mantojuma materiālās un nemateriālās sastāvdaļas veido būtisku daļu no Eiropas kopīgās identitātes, jo atspoguļo bagātīgu vēsturisko mijiedarbību, nododot iemaņas, zināšanas un tehnoloģijas pāri valstu robežām. Tomēr industriālais mantojums joprojām netiek pienācīgi aizsargāts, bieži trūkstot izpratnei par nepieciešamību atzīt un nodrošināt vērtību saglabāšanu, vilcinoties ar lēmumu pieņemšanu par vērtības atzīšanu, kā arī ņemot vērā sarežģītos vides aizsardzības jautājumus vai ekonomiskās attīstības tendences⁸³.

Rūpnieciskā uzplaukuma periodā radītās būves un tehnoloģiskās iekārtas savu sākotnējo nozīmi zaudēja 20.gadsimta vidū un kā rezultāts tehnoloģijas progresam sekoja vides degradācija - pamestas šahtas, ciemati, rūpnīcas, nevajadzīgas transporta sistēmas. Šādi objekti sākotnēji tika uzskatīti par apgrūtinājumu un problēmu vietējai kopienai, vēlāk, bieži pateicoties entuziastu grupu iniciatīvām, tika apzināta objektu gan kā tautsaimniecības nozaru izaugsmes un ekonomiskas attīstības liecību nozīme, un potenciāls to jaunai izmantošanai. Daudzās valstīs, lai pasargātu šādus objektus no iznīcināšanas, tika izstrādātas un īstenotas industriālā mantojuma apzināšanas, izpētes un dokumentēšanas programmas, kā rezultātā industriālos objektus ierakstīja aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā kā kultūrvēsturiskas vērtības. Lai akcentētu objektu rūpniecisko izcelsmi, minētā kultūras mantojuma daļa ieguvusi nosaukumu industriālais mantojums, bet nozare, kas nodarbojas ar šī mantojuma izpēti, tiek saukta par industriālo arheoloģiju. Pie kam vārds „arheoloģija” šeit nav jāizprot tradicionālā nozīmē. Industriālā arheoloģija ietver sevī pašu izziņas un atjaunošanas procesu, tas ir – rūpniecisko objektu apzināšanu, uzskaiti, dokumentēšanu, rekonstrukciju un pielāgošanu jaunām prasībām.⁸⁴

Eiropā ir koncentrēts pasaulē lielākais kultūras tūrisma galamērķu skaits un nodrošināta stabila, motivētu, gan starptautisko, gan iekšzemes tūristu plūsma – tiek

---

⁸² http://www.e-faith.org/documents/2015/COE20130215_EN.pdf Report Industrial Heritage in Europe/ Committee on Culture, Science, Education and Media 15.02.2013. /skatīts 17.05.2016./

⁸³ Turpat, e –faith report.

⁸⁴ Citēts pēc: Dziedātāja, Indra. Muzeja loma Latvijas industriālā mantojuma apzināšanā un saglabāšanā. Rīga, 2004. Edvīns Liepiņš, Industriālā mantojuma fonda priekšsēdētāja vietnieks.

lēsts, ka kultūras tūrisms veido 25% no visa Eiropas tūrisma apjoma.⁸⁵ 2013.gada Eiropas Parlamenta pasūtītā pētījumā⁸⁶ secināts, ka, lai gan nav atsevišķu datu tikai par industriālo tūrisma, tiešā ekonomiskā ietekme no tūrisma plūsmas (18 miljoni nakšņošanas un 146 miljoni dienas apmeklējumi) gadā ir lēšama 9 miljardu eiro apmērā⁸⁷. Pēdējos gados Eiropas politisko un arī nevalstisko institūciju darba kārtībā ir bijis iekļauts jautājums par industriālā kultūras mantojuma nozīmīgumu un potenciālu⁸⁸, palielinot Eiropas kultūras mantojuma daudzveidību un attiecīgi sekmējot Eiropas priekšrocības un konkurētspēju stabilas tūrisma politikas izveidošanā. Pasaules mantojuma vietām ir jābūt ar īpašas nozīmes universālu vērtību, tātad UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā nav iespējams un nav nepieciešams iekļaut visas mantojuma vietas. Lai pilnvērtīgi nodrošinātu industriālā mantojuma atpazīšanu un klasifikāciju, tiek diskutēts par nepieciešamību izveidot atpazīstamu Eiropas līmeņa industriālā mantojuma marķējumu (*European Label sites*) un teritoriāli un tematiski saistīto mantojuma vietu tīklojumu (*heritage constellations*)⁸⁹. Šāda atbildīga rīcība veicinātu sabiedrības izpratni un vēl lielāku līdzdalību industriālā mantojuma vērtības atzīšanā, iniciējot tūkstošiem jaunu industriālā mantojuma objektu aizsardzību, saglabāšanu un izmantošanu.

Industriālajam mantojumam atkarībā no tā mēroga un atrašanās vietas (urbāna vai lauku vide) var būt nozīmīga loma teritorijas reģenerācijā. Industriālajam tūrismam piemīt potenciāls kļūt par daļu no Eiropas radošajām nozarēm, veidojot saikni ar mākslas sfēru un kultūras pasākumiem, savienojot mācīšanos ar prieku - lai brīvdienas ir sapņu piepildīšanai, bet piepildot sapņus gūstam pieredzi – šādu formulu piedāvā jaunizveidots jēdziens “infotainment” (*information + entertainmetn*)⁹⁰ jeb informējošā izklaide, noderīgas informācijas sniegšana izklaidējošā formā.

---

⁸⁵ Industrial tourism – the European perspective. Piejams

http://www.europeanindustrialtourism.com/recursos/documentos/PONENCIAS/PEDRO_ORTUN.pdf
[skatīts 18.05.2016.]

⁸⁶ Eurobarometer survey on preferences of Europeans towards tourism

http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_392_en.pdf

⁸⁷ Turpat

⁸⁸ <http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/etudes/join/2013/495840/IPOL->

[TRAN_ET\(2013\)495840_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/etudes/join/2013/495840/IPOL-TRAN_ET(2013)495840_EN.pdf) Industrial Heritage and Agri/Rural Tourism in Europa, EP Transporta un tūrisma lietu komitejas ziņojums, 2013

⁸⁹ European Federation of Associations of Industrial and Technical Heritage Pieejams, <http://www.e-faith.org/home/?q=content/council-europe>

⁹⁰ <http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/etudes/join/2013/495840/IPOL->
[TRAN_ET\(2013\)495840_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/etudes/join/2013/495840/IPOL-TRAN_ET(2013)495840_EN.pdf)

Eiropā darbojas vairākas institūcijas, kuru redzeslokā ir tieši industriālā mantojuma aizsardzības, saglabāšanas un izmantošanas problēmas, piemēram, Starptautiskā Industriālā mantojuma saglabāšanas komiteja (*International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage, TICCIH*)⁹¹ ir izveidota ar mērķi veicināt starptautisko sadarbību industriālā mantojuma saglabāšanā, izpētē, dokumentēšanā, konservācijā un padziļinātā izglītošanā par šo jomu.

Eiropas industriālā mantojuma tīkls (*European Route of Industrial Heritage, ERIH*). Sākotnēji veidots kā īslaicīgs projekts, ERIH turpina strādāt kā sadarbības tīkls un iepazīstina ar vairāk kā 900 industriālā mantojuma vietām 35 Eiropas valstīs, piedāvājot gan reģionālos, gan tematiskos maršrūtus industriālā kultūras mantojuma izzināšanai.

Eiropas industriālā un tehniskā mantojuma asociāciju federācijas (*European Federation of Associations of Industrial and Technical Heritage, E-FAITH*)⁹² mērķis ir veicināt industriālā kultūras mantojuma saglabāšanu un izpēti, attīstot un interpretējot industriālos objektus, lai nodrošinātu, ka Eiropas industriālajam un tehniskajam mantojumam visos kultūrpolitikas līmeņos tiek piešķirta tāda pati nozīme kā citiem Eiropas kultūras aspektiem. Nozīmīgākā dalībvalstu platforma komunikācijai, viedokļu apmaiņai un likumdošanas iniciatīvu izvērtēšanai jautājumos, kas skar Eiropas kultūras mantojumu ir Eiropas padomes dibinātā organizācija Eiropas mantojuma tīkls (*The Council of Europe's European Heritage Network, HEREIN*)⁹³. Organizācija nodrošina četru Eiropas padomes konvenciju kultūras mantojuma jautājumos pārraudzību, programmu uzraudzību atbilstoši Eiropas padomes principiem un standartiem. Struktūrai ir nozīmīgas datu bāzes par dalībvalstu kultūras mantojumu un 46 nacionālo koordinātoru tīkls. Latvijas intereses organizācijā pārstāv Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija⁹⁴, kuras kompetencē Latvijā ir īstenot valsts politiku un kontroli kultūras pieminekļu aizsardzībā, kultūras mantojuma apzināšanā, izpētē un pieminekļu uzskaitē.

Kā viens no svarīgākajiem kultūrpolitikas virzieniem industriālā mantojuma jomā ir Eiropas institūciju noteiktais mērķis veidot visaptverošu un reprezentatīvu Eiropas

---

⁹¹ International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage TICCIH . Pieejams <http://ticih.org/about/> [skatīts 18.05.2016.]

⁹² European Federation of Associations of Industrial and Technical Heritage E-FAITH <http://www.e-faith.org/home/?q=content/aims-and-objectives> [skatīts 16.05.2016.]

⁹³ The Council of Europe's European Heritage Network (HEREIN) <http://www.herein-system.eu/about-us> [skatīts 18.05.2016.]

⁹⁴ http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Herein/coordinators_en.asp#LV

industriālo pieminekļu sarakstu⁹⁵. Industriālā kultūras mantojuma nozīme arī īpaši tika uzsvērtā pasludinot 2015.gadu par Eiropas industriālā un tehniskā mantojuma gadu.⁹⁶

Industriālā mantojuma klasifikācijā viena no visvairāk izmantotajām sistēma ir HAER sistēma (*Historic American Engineering Record*) Industrial Classification System⁹⁷ ietver sekojošas 10 kategorijas un apakškategorijas:

1. Ieguves rūpniecība (rūdas un zelta raktuves (*0. Extractive Industries*);
2. Kravu pārvadājumu industrija (*1. Bulk Products Industries*);
3. Ražošanas industrija (*2. Manufacturing Industries*);
4. Apgādes industrija (*3. Utilities*);
5. Spēkstacijas (*4. Power Sources and Prime Movers*);
6. Transporta industrijas (*5. Transportation*);
7. Sakaru industrijas (*6. Communication*);
8. Tilti, akvedukti (*7. Bridges, Aqueducts*);
9. Būvniecības tehnoloģijas (*8. Building Technology*);
10. Specializētās struktūras un objekti (*9. Specialized Structures / Objects*).

No nosauktajām desmit kategorijām nr.1, 2, 3, 5, 6, 8 un 10 vairāk ir attīstītas kā tūrisma vietas, savukārt no šīm septiņām kategorijām nr.1, 2, 3 un 6 – (ogļu, metāla apstrādes vietas, rūpnīcas un transporta sistēmas) - ir visvairāk apmeklētie tūrisma galamērķi starp industriālā mantojuma vietām.⁹⁸

Jāvērš uzmanība uz trīs papildus kategorijām, kas nav iekļautas iepriekšējā klasifikācijā, bet ir ļoti svarīgas – tie ir industriālā mantojumu kompleksi, kas ietver rūpnīcas vai fabrikas kopā ar strādnieku mājokļiem, ar to saistītās ēkas un infrastruktūru, piemēram Saltaire⁹⁹ Lielbritānija un New Lanark¹⁰⁰ Skotijā. Otrajā papildu kategorijā ietilpst rūpniecības muzeji, piemēram, Tehnoloģiju muzejs (Museum of Technology at Hengelo)¹⁰¹ Nīderlandē. Un īpaša kategorija ir tādi muzeji, kas mēģina būt nevis parasti industriālā mantojuma muzeji, bet mēģināt

⁹⁵ <http://www.e-faith.org/home/?q=content/what-e-faith> [skatīts 17.05.2016.]

⁹⁶ http://www.e-faith.org/documents/2015/COE20130215_EN.pdf 52.punkts, [skatīts 17.05.2016.]

⁹⁷ <http://whc.unesco.org/archive/ind-study01.pdf> [skatīts 16.05.16.]

⁹⁸ Falser, Michael. Is Industrial Heritage under-represented on the world heritage list? Classification system developed by the Historic American Engineering Record (HAER) Pieejams <http://whc.unesco.org/archive/ind-study01.pdf>, [skatīts 23.05.2016.]

⁹⁹ <http://www.saltairevillage.info/> [skatīts 24.05.2016.]

¹⁰⁰ <http://www.newlanark.org/> [skatīts 25.05.2016.]

¹⁰¹ <http://www.technikmuseumheim.nl/> [skatīts 25.06.2016.]

atainot industriālā mantojuma kompleksu darbībā. Lielākais piemērs šāda veida muzejam pasaulē ir Lielbritānijā - Beamišas¹⁰² (*Beamish*) brīvdabas muzejs Anglijas ziemeļaustrumos.

Salīdzinot Latvijas situāciju industriālā kultūras mantojuma jomā ar Rietumeiropas valstīm, jāuzsver, ka industriālais mantojums ir ticis daudz mazāk apzināts un pētīts. 1983.gadā Latvijas Dabas un vēstures biedrības ietvaros tika nodibināta Zinātnes un Tehnikas pieminekļu sekcija, kas sāka apzināt industriālos pieminekļus Latvijā, bet sākoties atmodai, šis darbs pierima.¹⁰³ Pēdējos gados atkal ir vērojama sabiedrības interese par Latvijas tehnisko mantojumu un visbūtiskāko ieguldījumu šajā jomā sniedz 2001.gadā dibinātais Latvijas industriālā mantojuma fonds¹⁰⁴, kurš izveidots industriālā mantojuma – Latvijas rūpniecības, satiksmes ceļu un transporta, kā arī citu tehnikas un zinātnes vēsturisko objektu apzināšanai, izpētei un popularizēšanai ar mērķi tos saglabāt, radot šiem objektiem pielietojumu kultūras, tūrisma vai saimnieciskajā apritē.

Fonds arī daudz ir paveicis sabiedrībai nozīmīgu kultūras mantojuma saglabāšanas projektu īstenošanā, kā nozīmīgākie īstenotie projekti ir jāmin Ziemeļvalstu sadarbības projekts „Industriālā mantojuma platforma 2000-2002” , kā arī starptautiskā industriālā mantojuma saglabāšanas projekts „SteamRail.net”, kura rezultātā Gulbenes – Alūksnes šaursliežu dzelzceļā tika restaurēta tvaika lokomotīve un veiktas citas aktivitātes dzelzceļa industriālā mantojuma saglabāšanā. Fonds kopā ar VKPAI un citām institūcijām ir izdevis vairākas grāmatas par Latvijas industriālo mantojumu.¹⁰⁵ Tieši IMF pārstāv Latviju Starptautiskā Industriālā mantojuma saglabāšanas komitejā (*International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage, TICCIH*).

Iepazīstoties ar Latvijas kultūras pieminekļu sarakstu secināms, ka industriālā kultūras mantojuma objektiem salīdzinoši reti tiek piešķirts valsts aizsargājama kultūras pieminekļa statuss (vietējās vai valsts nozīmes), jo šobrīd VKPAI uzturētajā kultūras

---

¹⁰² <http://www.beamish.org.uk/> [skatīts 25.05.2016.]

¹⁰³ Dziedātāja, Indra. Muzeja loma Latvijas industriālā mantojuma apzināšanā un saglabāšanā. Maģistra darbs. Rīga, Latvijas Kultūras Akadēmija. 2004.

¹⁰⁴ Latvijas industriālā mantojuma fonds. Pieejams <http://www.i-mantojums.lv/> [skatīts 22.05.2016.]

¹⁰⁵ Turpat

pieminekļu sarakstā tikai 21 objektam¹⁰⁶ ir šāds statuss. Daļa no objektiem, kas varētu pretendēt uz ierindošanu industriālā kultūras mantojumā ir valsts aizsardzībā, bet sarakstā iekļauti kā arhitektūras vai pilsēt būvniecības pieminekļi, piemēram četri Rīgas vēsturiskie ūdens torņi (Gaujas, Alises un Mazā Matīsa ielā)¹⁰⁷, Leitnera velosipēdu fabrika Rīgā, Līgatnes papīrfabrikas ciemata vēsturiskais centrs, vairāki alus brūži. Arhitektūras pieminekļu sarakstā ir atrodams 41 ieraksts¹⁰⁸ par dzirnavām kā arhitektūras pieminekļiem bez norādes uz industriālā mantojuma pazīmēm, tāpēc jāsecina, ka šis saraksts nesniedz pilnīgu priekšstatu par industriālā kultūras mantojuma objektu un vietu skaitu Latvijā. IKMF ir izveidojis detalizētu pārskatu¹⁰⁹ un sagrupējis daļu no apsekotajiem Latvijas industriālā kultūras mantojuma objektiem un vietām šādās grupās:

1. Ražotnes (fabrikas, brūži, cepļi, alus darītavas, pienotavas, kaltes, kuģu būves vietas) – apzināti 65 objekti, no tiem kultūras pieminekļu sarakstā 8 objekti, kā industriālais piemineklis nav norādīts neviens no šiem objektiem.
2. Dzirnavas (ūdens dzirnavas un vējdzirnavas) – apzināti 48 objekti, no tiem kultūras pieminekļu sarakstā 25 objekti, kā industriālais piemineklis iekļauts viens objekts (Otaņķu vējdzirnavas).
3. Elektroenerģētikas objekti (HES, TEC, elektrosadales objekti) – apzināti 17 objekti, no tiem kultūras pieminekļu sarakstā 2 objekti, kā industriālais piemineklis nav norādīts neviens no šiem objektiem.
4. Ceļu būves un zīmes (pasta stacijas, ceļu posmi, robežzīmes) – apzināti 13 objekti, no tiem kultūras pieminekļu sarakstā 4 objekti, kā industriālais piemineklis nav norādīts neviens no šiem objektiem.
5. Tilti (zemesceļa, ielu, dzelzceļa, gājēju tilti un viadukti, pārceltuves) – apzināti 67 objekti, no tiem kultūras pieminekļu sarakstā 7 objekti, kā industriālais piemineklis iekļauti divi objekti (mūra tilts pār Vesetas upi, dzelzceļa tilts pār Mazās Juglas upi).

---

¹⁰⁶ LR Kultūras pieminekļu saraksts. Pieejams <http://mantojums.lv/lv/piemineklu-saraksts/?t=&region=5&group=0&type=3> [Skatīts 22.05.2016.]

¹⁰⁷ LR Kultūras pieminekļu saraksts, arhitektūra. Pieejams <http://mantojums.lv/lv/piemineklu-saraksts/?t=Mat%C4%ABsa&region=0&group=0&type=2> [Skatīts 22.05.2016.]

¹⁰⁸ LR Kultūras pieminekļu saraksts. Pieejams <http://mantojums.lv/lv/piemineklu-saraksts/?t=&region=5&group=0&type=3> [Skatīts 22.05.2016.]

¹⁰⁹ Latvijas industriālā mantojuma fonds. Pieejams <http://www.i-mantojums.lv/> [skatīts 22.05.2016.]

6. Dzelzceļa objekti (dzelzceļa līnijas, stacijas, depo) – apzināti 100 objekti, no tiem kultūras pieminekļu sarakstā 17 objekti, kā industriālais piemineklis iekļauts viens objekts (Viesītes šaursliežu dzelzceļa mezgls).
7. Bākas un loču torņi – apzināti 17 objekti, no tiem kultūras pieminekļu sarakstā 7 objekti, visi 7 objekti iekļauti kā industriālie kultūras pieminekļi (Kurzemes piekrastes bākas).
8. Hidrotehniskās būves (dambji, kanāli, doki) – apzināti 15 objekti, no tiem kultūras pieminekļu sarakstā 1 objekts, kā industriālais piemineklis nav norādīts neviens no šiem objektiem.
9. Pilsētas saimniecības objekti (tramvaju un ugunsdzēsēju depo, saules pulksteņi, dažādas nozīmes objekti) – apzināti 26 objekti, no tiem kultūras pieminekļu sarakstā 5 objekti, kā industriālais mantojums iekļauti 2 objekti (Strūves un Sestukalna astronomisko novērojumu punkti). Jāpiemin, ka Strūves ģeodēziskā loka punkti ir viens no tiem diviem Latvijas objektiem, kas iekļauti UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā,¹¹⁰ iekļaujoties augstākās nozīmes Latvijas kultūras pieminekļu vērtības grupā¹¹¹.
10. Ūdensapgādes objekti (sūkņu stacijas, ūdenstorni, akas) – apzināti 32 objekti, no tiem kultūras pieminekļu sarakstā 8 objekti, kā industriālais piemineklis norādīts viens no šiem objektiem (Liepājas Karaostas ūdenstornis).
11. Militārie objekti (cietokšņi, nocietinājumi, lielgabali) - apzināti 35 objekti, no tiem kultūras pieminekļu sarakstā 5 objekti, kā industriālais piemineklis iekļauts viens objekts (Daugavpils cietokšņa 6 lielgabali).

Nenoliedzami, ka kultūras pieminekļa statusa piešķiršana apliecina konkrētā objekta vērtību un veicina kultūrvēsturiskās nozīmes paaugstināšanu, palielina izredzes, ka objekta saglabāšana notiks atbilstoši sabiedrības interesēm. Tomēr, autores ieskatā, klasifikācija, kad vienots objekts tiek iedalīts dažādās tipoloģiskās grupās, būtu uzlabojama, lai parādītos saistība starp klasifikācijas grupām. Iespējams, ka risinājums būtu veikt tādu uzlabojumus esošajā kultūras pieminekļu reģistrācijas informatīvajā sistēmā, lai atrodot ierakstu, piemēram, par Daugavpils cietokšņa

---

¹¹⁰ Kultūras pieminekļu aizsardzības nozares stratēģija. 20.11.2015.

[http://mantojums.lv/media/uploads/dokumenti/normativie akti un attistibas planosanas dokumenti/kulturas_piemineklu_aizsardzibas_nozares_strategija_20112015.pdf](http://mantojums.lv/media/uploads/dokumenti/normativie_akti_un_attistibas_planosanas_dokumenti/kulturas_piemineklu_aizsardzibas_nozares_strategija_20112015.pdf) [skatīts 22.05.2016.]

¹¹¹ MK noteikumi Nr.474 Par kultūras pieminekļu uzskaiti, aizsardzību, izmantošanu, restaurāciju un vidi degradējoša objekta statusa piešķiršanu. Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=78458>

sešiem lielgabaliem, kas ir atzīti par industriālajam mantojumam piederīgiem, reģistra apmeklētājs tiktu informēts vai redzētu sasaisti ar nākamo ierakstu sistēmā par to, ka Daugavpils cietoksnim ar priekštilta nocietinājumu arī ir piešķirts kultūras pieminekļa statuss, bet tikai kā valsts nozīmes pilsētībūvniecības mantojuma objektam.¹¹² Uz nepieciešamību veikt būtiskas pārmaiņas datu uzskaitē un izmantošanā uzmanību vērš arī VKPAI, paredzot, ka nepieciešama jaunas informācijas sistēmas „MANTOJUMS” izveidošana, kurā lietotājam draudzīgā veidā būs pieejama aktuāla informācija par katru kultūras pieminekli¹¹³

Industriālā mantojuma objekti var būt ļoti daudzveidīgi¹¹⁴, tomēr īpaši industriālā kultūras mantojuma paraugi ir raksturīgi tikai lielām apdzīvotām vietām, piemēram pilsētas ūdensapgādes sistēmas ar arhitektoniski izteiksmīgām būvēm – ūdenstorņiem, pilsētu sabiedriskā transporta infrastruktūras līnijas un to uzturēšanai nepieciešamās tehnoloģiskās ēkas. 19.un 20.gadsimtu mijā pilsētas transporta infrastruktūras objektu izveidošanu sekmēja iedzīvotāju skaita pieaugums un pieprasījums pēc salīdzinoši lētiem, sabiedrībai pieejamiem pārvietošanās līdzekļiem. Tāpēc sava maģistra darba kontekstā autore turpmāk apskatīs to industriālā kultūras mantojuma jomu, kas raksturo transporta sistēmu veidošanos un attīstību, kā arī pievērsīsies šīs nozares muzealizācijas jautājumiem. Pirmais piemērs ir Zviedrijas pieredze ar vairākiem sabiedriskā transporta muzejiem, otrs gadījums – Latvijas dzelzceļa vēstures muzejs, kuru darbībā var saskatīt paralēles ar iecerētā sabiedriskā transporta muzeja darbības profilu un citiem konkrēto un iecerēto muzeju vienojošiem faktoriem.

2.2.Sabiedriskā transporta muzeji Eiropā un Latvijā

Kā iepriekš tika secināts, deindustrializācijas fenomens pēdējās desmitgadēs rada brīvu industriālo vietu un objektu skaitu, kuru nākotnes izmantošanai jāatrod risinājums, kas nav to nojaukšana vai iznīcināšana. Piedāvājumam jābūt atjaunošanai

---

¹¹² LR Kultūras pieminekļu saraksts. Pieejams <http://mantojums.lv/lv/piemineklu-saraksts/?t=&region=5&group=0&type=3> [Skatīts 22.05.2016.]

¹¹³ Kultūras pieminekļu aizsardzības nozares stratēģija. 20.11.2015. http://mantojums.lv/media/uploads/dokumenti/normative_akti_un_attistibas_planosanas_dokumenti/kulturas_pieminetu_aizsardzibas_nozares_strategija_20112015.pdf

¹¹⁴ Falser, Michael. Is Industrial Heritage under-represented on the world heritage list? Classification system developed by the Historic American Engineering Record (HAER) Pieejams <http://whc.unesco.org/archive/ind-study01.pdf> , [skatīts 23.05.2016.]

un atkārtotai izmantošanai, lai nepieļautu vēsturiskā mantojuma iznīcināšanu un izvēlētais risinājums saglabātu vēsturisko atmiņu, nodrošinātu vides līdzsvaru un reģenerācijas potenciālu. Ir vairāki veiksmīgi piemēri, kad industriālā kultūras mantojuma vietas un objekti tie izmantoti muzeju vai kultūras tūrisma produktu attīstībai. Šādus piemērus¹¹⁵ pietiekamā skaitā var arī atrast pilsētas sabiedriskā transporta sistēmu un infrastruktūras saglabāšanā, jo vairākas Eiropas pilsētās, mūsdienās, kad transports ir modernizējies un būtiski mainījies, joprojām ir pieejamas un aplūkojamas īstas, autentiskas liecības – kādreiz izmantotie transporta līdzekļi. Latvijai ģeogrāfiski tuvākā vieta, kur tiek demonstrētas daudzveidīgas tramvaju vagonu un citu pilsētas transporta līdzekļu un avārijas dienestu iekārtu kolekcijas, ir Zviedrija. Četrus tramvaju muzejus – Malmē (Malmköping¹¹⁶), Durgārdēnā (Djurgardslinjen)¹¹⁷, Malmē (Malmö)¹¹⁸ un Norčēpingā (Norrköping)¹¹⁹ apvieno Zviedrijas tramvaju sabiedrība (The Swedish Tramway Society)¹²⁰. Malmes muzejā ir savākta Zviedrijas vietējo transporta vienību kolekcija no dažādām valsts pilsētām. Muzeji ir iizveidojuši gan ekspozīcijas, gan piedāvā senos spēkratus – tramvaju vagonus un autobusus izmantot pilsētu apskatei. Par vienu no izglītojošajām darbības formām muzejs ir izvēlējis jauniešu nometņu organizēšanu, akcentējot vēsturisko liecību izpēti un izpratnes veidošanu par transporta nozari kopumā. Zviedrijas tramvaju savienība kopš 1959.gada sešas reizes gadā izdod tramvaju nozarei veltītu žurnālu ar vadošo nozares pētnieku rakstiem gan par transporta sistēmas vēsturi, gan mūsdienu urbānā transporta problēmām un risinājumiem.¹²¹ Stokholmā darbojas Transporta muzejs¹²², par kura dibināšanas gadu uzskata 1922.gadu, kad pēc viena no pilsētas satiksmes uzņēmuma darbiniekiem iniciatīvas uzsāka vākt liecības par izzūdošo Zviedrijas zirgu tramvaju un pilsētas muzejā tika uzsākta kolekcijas par zirgu tramvaja darbību kopš 1800. gada veidošana. Vēlāk uz šīs kolekcijas bāzes tika nodibināts pastāvīgs muzejs, kurš šodien sevi pozicionē ne tikai kā muzeju, kas skatās pagātnē, bet runā par šodienas un nākotnes pilsētas transporta iespējām. Stokholmas transporta muzejs sabiedrības interesi un uzmanību piesaista turpat jau 100 gadus, kas

---

¹¹⁵ http://www.euro-t-guide.com/See_Type/Railway_1.htm [skatīts 23.05.2016.]

¹¹⁶ <http://www.muma.se/> [skatīts 23.05.2016.]

¹¹⁷ <http://www.djurgardslinjen.se/> [skatīts 23.05.2016.]

¹¹⁸ <http://www.mss.se/> [skatīts 23.05.2016.]

¹¹⁹ <https://www.sparvagssallskapet.se/en/norrkoping/> [skatīts 23.05.2016.]

¹²⁰ <http://www.muma.se/en/the-swedish-tramway-society/> [skatīts 23.05.2016.]

¹²¹ <https://www.sparvagssallskapet.se/en/magazines/> [skatīts 23.05.2016.]

¹²² <http://sparvagsmuseet.sl.se/in-english/> [skatīts 15.05.2016.]

arī liecina, ka transporta nozare ir tas industriālā mantojuma veids, kas organiski ir iekļāvies muzeju un sabiedrības interešu lokā.

Industriālā mantojuma aizsākumiem Latvijā var izsekot daudz senākā pagātnē nekā 18.un 19.gadsimts, tomēr galvenais industriālās iedvesmas avots Latvijā ir industriālā revolūcija un galvenais tās centrs Baltijā bija Rīga, kura bija kļuvusi par trešo lielāko industriālo centru cariskajā Krievijā (pēc Sanktpēterburgas un Maskavas). Šis laiks iezīmēja Rīgas „lielrūpniecības ēras” pirmsākumus un mašīnbūves uzplaukumu,¹²³ tajā skaitā attīstījās arī pilsētas sabiedriskais transports, kas neilgā laika posmā piedzīvoja būtiskas pārmaiņas. Rīgas tranzīta pilsētas statuss, inteliģentais darba spēks, Baltijas vāciešu loma Baltijas provinču pārvaldē un saimniecības dzīvē veicināja Rīgas industrijas attīstību un precēm bieži sekoja idejas. Daudzas Eiropā dzimušas tehnoloģiskas idejas, mašīnas, būvniecības paņēmieni Rīgā nokļuva agrāk kā citās Krievijas impērijas daļās.

Liela daļa no šajā periodā radītajām vērtībām joprojām tiek izmantotas, lai gan ne sākotnējai funkcijai, bet ir rasts tieši tas risinājums, par kāda nepieciešamību runājām iepriekš – vērtība tiek saglabāta jaunā veidolā, rodot jaunu izmantošanas veidu. Kā piemērus var minēt Latvijas ugunsdzēsības muzeju, kurš atrodas vietējās nozīmes arhitektūras pieminekļī – 1911.gadā celtajā Ugunsdzēsēju depo Hanzas ielā. Latvijas dzelzceļa vēstures muzeja ekspozīcijas ir izvietotas Rīgā 19.gadsimtā celtajās lokomotīvu remontdarbnīcās, Rīgas ūdensapgādes muzejs atrodas 1903.-1904.gadā celtajā Baltezera sūkņu stacijā. Ēku ārējais izskats un vēsturiskās celtnes ir šo muzeju vizītkartes. Daļa no saimnieciskajām sistēmām tika izmantotas ar savu sākotnējo nozīmi vēl samērā nesen, tikai pēdējos 10 gados, veicot modernizāciju un izmantojot Eiropas savienības finansējumu, notiek Rīgas ūdensapgādes sistēmas modernizācija un dzeramā ūdens nodrošināšanā vairs netiek izmantoti vēsturiskie ūdens torņi Gaujas, Alises un Mazā Matīsa ielā. Arī blakus vēsturiskajai Baltezera sūkņu stacijai, ir uzcelta jauna, moderna automatizēta sūkņu stacija¹²⁴. Tomēr uzņēmums ir izvēlējis atbildīgi izturēties pret kultūras mantojumu un Baltezerā ir izveidots Rīgas

¹²³ Citēts pēc: Dziedātāja, Indra. Muzeja loma Latvijas industriālā mantojuma apzināšanā un saglabāšanā. Maģistra darbs. Rīga, Latvijas Kultūras Akadēmija. 2004.Stradiņš, Jānis. Rīgas industriālā mantojuma un zinātnu vēsture. Starptautiskā konference Rīga, 2002.

¹²⁴ SIA „Rīgas ūdens” vidēja termiņa attīstības stratēģija 2012.-2025.gadam. Pieejams <https://www.rigasudens.lv/par-mums/strategiskie-merki/>, [skatīts 01.06.2016.]

ūdensapgādes muzejs, tādejādi vēsturiskās liecības tiek saglabātas un ir pieejamas sabiedrībai.

Latvijā industriālā mantojuma jomā aktīvi darbojas nevalstiskās organizācijas, kā arī virkne muzeju. Kā nozīmīgākie tehniskie muzeji Latvijā ir Rīgas Motormuzejs un Latvijas dzelzceļa vēstures muzejs, vairāki privātie muzeji, kas reprezentē dažādas industrijas vai transporta nozares – Ugunsdzēsības muzejs, Ceļu muzejs, Lauksaimniecības mašīnu muzejs. Daži no muzejiem, piemēram Ates ūdensdzirnavas vai Rīgas ūdensapgādes muzejs ir muzeji un industriālie pieminekļi vienlaicīgi. Rīgā kā atsevišķa muzeju veids jāmin arī nelielie uzņēmumu vēstures muzeji - VEF, Laima, Lattelecom muzeji, kas veic gan pētniecisko, gan izglītojošo darbu savā nozarē. Laikā no 1982.gada līdz 2010.gadam darbojās arī Tramvaju un trolejbusu pārvaldes sabiedriskais vēstures muzejs, kura savāktā kolekcija arī ir pamats diskusijai par Rīgas sabiedriskā transporta muzeja ieceri.

J.D.Storers (J.D.Storer), Londonas Industriālo kolekciju glabāšanas sekcijas pārstāvis, piedāvā šādu tehnisko muzeju klasifikāciju pēc to sastāvā esošā krājuma vai krājuma politikas¹²⁵:

- 1) lieli vispusīgi muzeji vai tehnoloģiju centri, kuru kolekcijas pārstāv industriālo ražošanu un transportu;
- 2) industriālie muzeji, kas aptver vairākas ražošanas nozares;
- 3) reģionālie muzeji, kas pārstāv noteiktu ražošanas veidu un transportu;
- 4) lauksaimniecības vai etnogrāfiskie muzeji;
- 5) lokālie muzeji, kas nodarbojas ar vienas noteiktas industrijas priekšmetu vākšanu;
- 6) transporta muzeji, kas pārstāv vairākas transporta formas;
- 7) ceļu transporta muzeji;
- 8) dzelzceļu vai citi sliežu transporta muzeji;
- 9) kuģniecības muzeji, kas ietver arī ūdens ceļus;
- 10) gaisa satiksmes vai kosmonautikas muzeji.

Latvijā strādājošie muzeji būtu attiecināmi uz klasifikācijas grupu iedalījumu no ceturtās līdz desmitajai pozīcijai. Šo iedalījumu galvenokārt nosaka krājuma saturs –

---

¹²⁵ Dziedātāja, Indra. Muzeja loma Latvijas industriālā mantojuma apzināšanā un saglabāšanā. Maģistra darbs. Rīga, Latvijas Kultūras Akadēmija. 2004.

kādas kolekcijas muzejs veido, kas savukārt tiek darīts, ņemot vērā muzeja misiju un noteiktos mērķus. Izmantojot šo klasifikāciju, redzams, ka iecerētais sabiedriskā transporta muzejs atbilstu trešajai grupai, kāds Latvijā pagaidām nav izveidots.

Tālākai analīzei pētījumā esmu izvēlējusies aplūkot Latvijas dzelzceļa vēstures muzeju, kura darbības joma un juridiskais statuss vairāk kā pārējiem industriālajiem muzejiem varētu tikt salīdzināta ar iecerētā Rīgas sabiedriskā transporta muzeja darbību.

Latvijas dzelzceļa vēstures muzejs ir VAS „Latvijas dzelzceļš” struktūrvienība, kas vāc, glabā, pēta un popularizē dzelzceļu vēsturi Latvijā. Muzejs ir formulējis muzeja misiju – radīt izpratni un veidot pozitīvu attieksmi par dzelzceļa nozari, tās attīstību, tai raksturīgo priekšmetisko vidi, darba prasmēm un tradīcijām Latvijas teritorijā laika posmā no 19.gadsimta piecdesmitajiem gadiem, veidojot, attīstot un radoši izmantojot plašāko Latvijas dzelzceļa transporta mantojuma krātuvi, darbinieku un dzelzceļa vēstures interesentu zināšanas¹²⁶. Muzeja vīzija ir kļūt par aizraujošu ģimeņu atpūtas un neformālās izglītības vietu, industriālā mantojuma pētniecības un popularizēšanas institūciju kā arī Rīgas un Jelgavas¹²⁷ kultūras dzīves sastāvdaļu. Muzejs arī definējis galvenos darbības virzienus un konkrētus darbības mērķus un uzdevumus:

1.mērķis – saglabāt Latvijas dzelzceļu vēstures liecības kā Nacionālā industriālā mantojuma būtisku sastāvdaļu, veidojot krājumu, kas pēc iespējas daudzpusīgāk raksturo dzelzceļa vēstures attīstību Latvijā un īpašu uzmanību veltīt ritošā sastāva kolekcijas papildināšanai, saglabāšanai un dzelzceļam raksturīgās vides dokumentēšanai;

2.mērķis – dot iespēju sabiedrībai izprast dzelzceļa transporta nozares būtiskākos notikumus, sasniegumus, attīstību un konsekvences Latvijas saimnieciskajā un sociālajā dzīvē kopš 19.gadsimta, pētot muzeja krājumu un ar to saistītos vēstures avotus. Rezultātā izstrādāt izstāžu un ekspozīciju koncepcijas un plānus, sagatavot zinātniskus un populārzinātniskus rakstus un publikācijas un organizēt ekspedīcijas, lai analizētu Latvijas dzelzceļu vēsturiskās vides saglabātības dinamiku.

3.mērķis – atrast mūsdienu sabiedrībai saprotamus izteiksmes veidus, lai nodrošinātu muzeja uzkrāto un radīto vērtību pieejamību un veidotu patiesu izpratni par dzelzceļu

¹²⁶ Latvijas dzelzceļa vēstures muzeja vidēja termiņa darbības stratēģija 2013.-2017.gadam. Pieejams http://railwaymuseum.new.ldz.lv/sites/muzejs.ldz.lv/files/uploads/2013%20-2017%20attist_koncepcija_majas%20lpp.pdf, [skatīts 23.05.2016.]

¹²⁷ Latvijas Dzelzceļa vēstures muzejs ir Rīgā un muzeja filiāle ir Jelgavā.

vēstures mantojuma Latvijā nozīmīgumu un unikalitāti, veidojot ekspozīcijas un izstādes, organizējot kultūrizglītojošus pasākumus, izdot daudzveidīgus informatīvus materiālus, uzturēt muzeja mājas lapu, kā arī izmantot sociālo mēdiju un citas publicitātes iespējas.

4.mērķis – nodrošināt muzeja vadību un pamatdarbībai nepieciešamos atbalsta procesus, lai sniegtu kvalitatīvu pakalpojumu, kas atbilst AS LDz un sabiedrības interesēm.

Muzejs darbojas kopš 1994.gada un šajā laikā ir izveidojis krājumu, uzkrājis pētniecisko materiālu, iekārtojis izstādes un ekspozīcijas, uzsācis izglītojošo darbu. Muzejs darbības nodrošināšanai veic krājuma inventarizāciju, meklē jaunieguvumus, veic priekšmetu deponēšanu, krājuma digitalizāciju un priekšmetu foto fiksāciju. Muzeja darbinieki veic arī pētniecisko darbu, tā rezultātā papildinās zinātniskais arhīvs un ir sagatavotas zinātnisko rakstu publikācijas¹²⁸.

Latvijas Dzelzceļa vēstures muzejs arī uzsver savu kā tūrisma objekta potenciālu, daudzveidīgi izmanto muzeja telpas arī dažādu kultūras un sabiedrisko pasākumu norisēm¹²⁹.

Industriālais kultūras mantojums veido nozīmīgu kultūras mantojuma daļu, tie ir objekti, kas tieši atspoguļo un vēsta par industriālās ražošanas pirmsākumiem, cilvēku sasniegumiem, ražotnes vietu vietējās apkaimes dzīvē, jo glabā gan industriālo, gan sociālo vēsturi. Kā minēts iepriekš, Eiropā ir daudz piemēru, kad agrākās rūpnieciskās teritorijas vai tehnoloģiskās iekārtas, zaudējot savu sākotnējo nozīmi, tiek izmantotas citām funkcijām. arī Latvijā ir piemēri, kad bijušie rūpnieciskie un saimnieciskie objekti dod pienesumu atšķirīgā, bet ļoti iedarbīgā, sabiedrības pieprasītā un novērtētā veidā. Turklāt transporta muzeji, ja tā var definēt, ir „piemēroti” šādam lomai, jo atšķirībā no, piemēram, ogļu ieguves vai tiltu būvniecības, var nodrošināt apmeklētājiem tiešo līdzdalību notikumā.

---

¹²⁸ Latvijas dzelzceļa vēstures muzeja vidēja termiņa darbības stratēģija 2013.-2017.gadam. Pieejams http://railwaymuseum.new.ldz.lv/sites/muzejs.ldz.lv/files/uploads/2013%20-2017%20attist_koncepcija_majas%20lpp.pdf, [skatīts 23.05.2016.]

¹²⁹ Turpat

Eiropas kultūrpolitika pēdējos gados industriālajam mantojumam ir pievērsusi lielāku vērību, tam apliecinājums ir muzeji, kas darbojas visās Eiropas valstīs¹³⁰ un to apmeklējums parāda, ka sabiedrībai ir stabila interese par industriālo kultūras mantojumu un sabiedriskais transports ir tā industriālā mantojuma sastāvdaļa, kur iespējams izveidot gan izzinošu, gan izklaidējošu pieredzes iegūšanas vietu. Minētie piemēri arī apstiprina maģistra darba hipotēzi, ka muzejs ir vispiemērotākā forma tāda kultūras mantojuma saglabāšanai, kur īpaša nozīme ir ne tikai liecības dokumentārai fiksēšanai, bet trīs dimensiju priekšmeta pētniecības, interpretācijas un komunikācijas ar sabiedrību kompleksam risinājumam. Muzejs, izmantojot savu krājumu, veido sabiedrības izziņas un izglītības procesiem nepieciešamās programmas un ekspozīcijas, īpaši nodrošinot apmeklētāja aktīvu iesaistīšanu.

Autores ieskatā ikviena iniciatīva un aktivitāte, kas veicina industriālā kultūras mantojuma saglabāšanu, ir atbalstāma, jo, lai arī VKPAI par vienu no saviem stratēģiskajiem virzieniem ir nosaucis rīcību industriālā un militārā mantojuma izpētē un konservācijā, valsts institūciju iespējas un resursi ir nepietiekami, lai tuvāko gadu laikā būtiski ietekmētu industriālo vietu apzināšanu un sekmētu kultūras pieminekļu skaita pieaugumu, izvērtējot privātpersonām piederošus objektus un liecības. Tāpēc kā nozīmīgs ieguldījums izpratnei par industriālo mantojumu gan informatīva atbalsta, gan resursu ieguldīšanas veidā ir jāvērtē jomas interesentu, nevalstisko organizāciju un īpaši muzeju veikums. Tikai pateicoties grupai TTP darbinieku, kuri uzsāka liecību par Rīgas tramvaju vēsturi apzināšanu, 1982.gadā izdevās restaurēt Rīgas seno tramvaja vagonu, kas vēl šodien ir uzskatāmākais un reprezentatīvākais iecerētā muzeja kolekcijas priekšmets. Kā liecina citu muzeju piemēri, sabiedriskā transporta muzeja veidā pilsēta iegūst interesantu tūrisma galamērķi un vietu saturīgai laika pavadīšanai. Jāsecina, ka industriālā kultūras mantojuma objekti kopumā un arī Rīgas sabiedriskā transporta vēsturei veltīts muzejs varētu iekļauties pārējo Rīgas tehnisko muzeju vidū ka nozares eksperts. Interesi par Rīgas sabiedriskā transporta muzeju pauž pētījuma ietvaros veiktās aptaujas respondenti, jo atzīst interesi arī par šo kultūras mantojuma jomu un citus Rīgas muzejus, kuri ir saistīti ar tehniku vai industriju ir apmeklējuši vairāk kā puse respondentu.

---

¹³⁰ http://www.euro-t-guide.com/See_Type/Railway_1.htm [skatīts 25.05.2016.]

Rīgas sabiedriskā transporta muzeja izveide palīdzētu kvalitatīvi saglabāt vērtības – esošo TTP kolekciju un arī sekmētu, ka konkrētā Latvijas kultūrvēsturiskās vides vērtība būtu vietējās sabiedrības izprasta, novērtēta un aizsargāta. Turpmākajā pētījuma nodaļā tiks detalizēti apskatīta kolekcijas veidošanās vēsture, svarīgākie to ietekmējošie faktori un sniegts izvērtējums, vai pastāv visi priekšnoteikumi jauna muzeja darbības uzsākšanai.

3. RĪGAS SABIEDRISKĀ TRANSPORTA MUZEJA IECERE

Kultūras mantojuma nozare Eiropas praksē aptver nekustamo un kustamo kultūras pieminekļu aizsardzību un ar tiem saistīto liecību apzināšanu, pētniecību, uzskaiti, saglabāšanu, izmantošanu un iesaistīšanu mūsdienu dzīves aprītē.¹³¹ Kultūras mantojums sastāv no uzkrātu resursu kopuma, kas saņemti mantojumā no pagātnes un kas, neatkarīgi no piederības, indivīdu un sabiedrības uztverē tiek uzskatīti par vērtību, pārlicības, zināšanu, tradīciju atspoguļotājiem un paudējiem. Tas ietver arī vidi, kas izveidojusies cilvēku un vietu mijiedarbībā, laikam ejot. Viena no kultūras mantojuma jomām ir industriālais kultūras mantojums, kurš, kā tika secināts iepriekšējā darba nodaļā, joprojām ir būtisks Eiropai kā industriālās revolūcijas uzplaukuma vietai, apliecinot cilvēku intelektuālās spējas un prasmes. Pieaugot gan institūciju interesei, gan sabiedrības izpratnei, pēdējos gados industriālā kultūras mantojuma nozīmīgums un potenciāls Eiropas kultūras mantojumā palielinās, kas sekmē Eiropas priekšrocības un konkurētspēju stabilas tūrisma politikas izveidošanā, rādot īpašo Eiropas identitāti.¹³²

Izmantojot industriālā mantojuma pētnieku izstrādāto klasifikāciju¹³³, autore secina, ka transporta industrija, tajā skaitā pilsētu sabiedriskais transports, ir viena no industriālā mantojuma kategorijām, savukārt atkarībā no šai nozarei veltīta muzeju krājuma vai krājuma politikas, muzejs tiek klasificēts kā vispusīgs muzejs vai

---

¹³¹ Dziedātāja, Indra. Muzeja loma Latvijas industriālā mantojuma apzināšanā un saglabāšanā.

Maģistra darbs. Rīga, Latvijas Kultūras Akadēmija. 2004.

¹³² [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/JOIN/2013/495840/IPOL-TRAN_ET\(2013\)495840_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/JOIN/2013/495840/IPOL-TRAN_ET(2013)495840_EN.pdf) Industrial Heritage and Agri/Rural Tourism in Europa, EP Transporta un tūrisma lietu komitejas ziņojums, 2013 [skatīts 25.05.2016.]

¹³³ Falser, Michael. Is Industrial Heritage under-represented on the world heritage list? Classification system developed by the Historic American Engineering Record (HAER) Pieejams <http://whc.unesco.org/archive/ind-study01.pdf>, [skatīts 23.05.2016.]

tehnoloģiju centrs, kura kolekcijas pārstāv industriālo ražošanu un transportu, vai kā reģionāls muzejs, kas pārstāv noteiktu ražošanas veidu un transportu.

Latvijā industriālais mantojums tiek apzināts un pētīts lielā mērā balstoties uz nozares entuziastu un vēsturnieku iniciatīvām, kā arī atsevišķu kolekcionāru vai kolekciju īpašnieku paveikto. Šajā kategorijā var arī iekļaut ieceri par Rīgas sabiedriskā transporta muzeja izveidi, kura aktualizējusies pēdējā gada laikā, jo kolekcijas īpašnieks – RS vēlas rast pamatotu un atbilstošu risinājumu turpmākajai rīcībai ar tās īpašumā esošo kolekciju, kura pamatā ir veidojusies 20.gadsimta 80.-jos gados kā TTP darbinieku iniciatīva.

Industriālā kultūras mantojuma fonds ir sagrupējis¹³⁴ apsekotos Latvijas industriālā kultūras mantojuma objektus un vietas, pilsētas saimniecības objektu grupā iekļaujot arī pilsētas sabiedriskā transporta - tramvaju depo ēkas, kas raksturo Rīgas ielu dzelzceļa transporta sistēmas veidošanos un attīstību. Izvērtējot specializēto depo ēku nākotnes izmantošanas perspektīvas, RS secina, ka ēku sākotnējā funkcionālā nozīme pilsētas transporta sistēmā ir zudusi, tāpēc tiek apsvērta ideja ēkas izmantot piemērojot citai funkcijai, tā rodot risinājumu, lai industriālā mantojuma vērtība tiktu saglabāta jaunā veidolā. Kā viens no depo ēkas Tipogrāfijas ielā 4 izmantošanas veidiem tiek minēts Rīgas sabiedriskā transporta muzeja ekspozīcijas iekārtošana.

Savukārt, domājot par iecerētā Rīgas sabiedriskā transporta muzeja saturu, par pamatu tiek uzskatīta TTP kolekcija, kuras veidošana oficiāli tika sākta 1982.gadā, kad TTP plaši svinēja Rīgas tramvaja 100 gadadienu.

RS sevi pozicionē kā uzņēmumu, kurš, domājot par attīstību un sniegtā sabiedrisko pārvadājumu pakalpojuma nodrošināšanu¹³⁵ Rīgā, par vērtību uzskata arī iepriekšējos transporta nozares uzņēmumu sasniegumus un to nozīmi konkrētos vēsturiskos apstākļos. Nepieciešamība atrast iespējami labāko modeli TTP kolekcijas turpmākai saglabāšanai un jēgpilnai izmantošanai arī noteica pētījuma autores izvēli, apskatīt kultūrvēsturiska fenomena veidošanās apstākļus - gadījumu, kad ilgstošā laika posmā

---

¹³⁴ Latvijas industriālā mantojuma fonds. Industriālo objektu saraksts. Pieejams <http://www.i-mantojums.lv/frames/objekti.htm> [skatīts 22.05.2016.]

¹³⁵ 18.10.2011. Rīgas domes lēmums Nr. 3783 un SIA RS 14.11.2011.Pasūtījuma līgums par sabiedriskā transporta pakalpojumu sniegšanu Rīgas pilsētas sabiedriskā transporta maršrutu tīklā Nr. RD-11-1490-lī, pieejams https://www.rigassatiksmes.lv/files/lemums_par_sabiedrisku_transporta_pasutijuma_liguma_noslegsanu_bc202.pdf, [skatīts 01.06.2016.]

kolekciju veido ne indivīds, bet kopiena – un sniegt kolekcijas īpašniekam pamatotus ietukumus muzeja veidošanas procesā.

Turpmākā pētījuma nodaļa būs veltīta TTP kolekcijas pirmšķietamai kultūrvēsturiskās nozīmes analīzei, ņemot vērā tās rašanās apstākļus un faktoros, kuri ietekmēja TTP kolekcijas veidošanos. Autore uzskata, ka šāda analīze varētu būt atsevišķa plašāka pētījuma vērtā, detalizēti aplūkojot gan motīvus, gan konkrētu personību lomu šajā procesā, bet šajā pētījumā apstākļi netiks analizēti padziļināti. Nodaļas uzdevums ir sniegt atbildi, vai TTP kolekcijai ir kultūrvēsturiska nozīme, kādi apstākļi to pierāda, kā arī pamatot, vai TTP kolekcijai piemīt muzeoloģiskais potenciāls - vai tajā ir pietiekami daudz autentisku, vēsturisku un nozīmīgu priekšmetu, kuri var kalpot par jauna muzeja krājumu.

Autore vienā no pētījuma apakšnodaļām apskatīs Rīgas sabiedriskā transporta muzeja dibināšanas koncepcijā iekļaujamos aspektus, kas muzeja dibinātājam palīdzētu pamatot, vai RSs iecere kolekciju muzealizēt ir īstenojama, turklāt veidojot jaunu struktūrvienību – muzeju.

3.1.TTP kolekcijas kultūrvēsturiskā nozīme un muzeoloģiskais potenciāls

Cilvēka tieksme - paņemt no reālās pasaules tās atsevišķus elementus un saglabāt pretēji to iznīcīgajai un mainīgajai dabai – pastāv sen. Šīs darbības motīvi vēstures gaitā bijuši atšķirīgi, tāpat kā saturs un formas, kādās šī tendence īstenojusies. Tā demonstrē pagātnes projicēšanos realitātē, izmantojot cilvēka atlasītos priekšmetus, kas raksturo noteikta laika kultūras un sabiedriskās vajadzības.¹³⁶

Kā tika secināts darba iepriekšējās nodaļās, galvenais muzeja izveidošanas elements ir kolekcija, kas veido muzeja krājuma pamatu, tāpēc par vienu no pētījuma uzdevumiem autore ir izvirzījusi mērķi noskaidrot, vai šobrīd RSs kolekcija piemīt muzejiska vērtība un, vai kolekcija joprojām ir tādā saglabātības un komplektācijas (pilnīguma) stadijā, lai kalpotu par pamatu jaunam muzejam. Otrs uzdevums ir izvērtēt kolekcijas īpašnieka iespējas veidot tādu muzeju, kurš varētu pilnvērtīgi veikt visas muzejam raksturīgās funkcijas – vākt un saglabāt, pētīt un komunicēt

---

¹³⁶ Stranskis, Z.Zbiņeks. Ievads muzeoloģijā. Rīga: Latvijas muzeju asociācija. 1996.

sabiedrības interesēs. Atbildes uz abiem šiem jautājumiem dos iespēju pamatot, vai muzejs ir piemērotākā atmiņas institūcijas forma kolekcijas turpmākajai izmantošanai.

3.1.1.TTP kolekcijas izveidošanās nozīmīgākie faktori

Cilvēki daudzu iemeslu dēļ ir veidojuši un izmantojuši kolekcijas gan personīgiem mērķiem, gan sabiedrības labā, kolekcijas var veidoties arī nejauši, kā interesantu lietu vākums, kad priekšmeti ir kolekcionāra personīgās intereses vai īpašās attieksmes objekti. Izpratne par ikvienas kolekcijas veidošanās vēsturi ir svarīgs muzeja darbības aspekts. TTP kolekcijas veidošanās apstākļi rāda, ka šeit ietilpstošie objekti noteikti ir pieskaitāmi gan pie personīgās intereses, gan pie īpašās attieksmes objektiem, ko apstiprina to cilvēku atmiņas, kuri bija iesaistīti kolekcijas veidošanā.

Pirmajās pēckara desmitgadēs padomju oficiālā ideoloģija, tajā skaitā arī Latvijā, bija orientēta galvenokārt uz sociālistiskās iekārtas sasniegumu slavināšanu un nihilistiskas attieksmes pret pagātnes mantojumu kultivēšanu. Šī attieksme pamazām sāka mainīties un kopš 70.-tajiem gadiem izvērtās lokālās vēstures liecību vākšanā, kas gan sākotnēji bija diezgan tendencioza un vairāk vērsta uz revolucionāro un kara notikumu atspoguļošanu. Tomēr tā rezultātā pie vairākiem lielākajiem uzņēmumiem Rīgā veidojās vēstures muzeji. Šajā ziņā izņēmums nebija arī Rīgas Tramvaju un Trolejbusu pārvalde (TTP), jo pirmo reizi „ideja par veca tramvaja būvniecību tika apspriesta jau septiņdesmito gadu vidū, kad Rīgas elektriskais ielu dzelzceļš svinēja savu 75.gadskārtu. Pārvaldes dokumentos sameklēja senus rasējumus, rādīja tos dažādās instancēs, taču tālāk par runāšanu netika”¹³⁷.

Sākotnējā iecere par godu Rīgas zirgu tramvaja simtgadei uzrakstīt grāmatu par Rīgas ielu dzelzceļa vēsturi nerealizējās, tāpēc entuziastu grupa ar uzņēmuma laikraksta „Satiksmes darbinieks” redaktoru (1966. - 2004.) Uldi Noriņu (1937) priekšgalā vērsās pie TTP vadības ar priekšlikumu savāktās vēstures liecības izmantot par pamatu uzņēmuma muzeja izveidošanai. Šo iniciatīvu atbalstīja arī Rīgas pilsētas

---

¹³⁷ Ošiņa, Iriša. Kā tikt pie retro tramvaja? Satiksmes darbinieks Nr.14 (729) 08.07.1982.

izpildkomiteja.¹³⁸ Lai ideja tiktu realizēta, lielu lomu spēlēja arī uzņēmuma darbinieku iesaistīšana, jo 1981.gada sākumā ar uzņēmuma laikraksta „Satiksmes darbinieks” starpniecību uzrunātie „bijušie tramvajnieki, kā arī tie, kuri strādā pašlaik”¹³⁹, tika lūgti piedalīties izstādes ekspozīcijas sagatavošanā, lai savāktu priekšmetus, kas saistīti ar Rīgas tramvaja vēsturi – foto uzņēmumus, kas atspoguļo tramvajnieku dzīvi un revolucionāro darbību, darba tradīcijas; dažādus priekšmetus – instrukcijas, apliecības, biļešu paraugus, biļešu kompostrējamās knaibles, kabatas pulksteņus, konduktoru naudas somas, darba rīkus, agrāko formas apģērbu gabalus¹⁴⁰, ka arī solīts, ka „visi atnestie priekšmeti tiks reģistrēti un būs stingrā uzskaitē, un pēc izstādes beigām to nodos atpakaļ īpašniekiem”¹⁴¹. Īsais sludinājums ietver divas būtiskas ziņas – iecere par izstādes veidošanu atbilst oficiālajai ideoloģijai (revolucionārā pagātne) un otrs – plānota īstermiņa izstāde (priekšmeti tiks atdoti īpašniekiem). Paralēli aicinājumam atrast kolekcijas priekšmetus, laikraksts „Satiksmes darbinieks” sāka publicēt plašus rakstus publikāciju sērijā „Rīgas tramvajam 100”, atspoguļojot daudzpusīgu informāciju par Rīgas izaugsmi gadsimta sākumā un apstākļiem, kas noteica nepieciešamību ieviest modernizēt un paplašināt pilsētas transportu. Katrā rakstā dažas rindkopas ir veltītas strādnieku šķiru cīņai un streikiem, kā arī grūtajiem darba apstākļiem cariskajā un buržuāziskajā Latvijā, tomēr pārsvarā sniegts detalizēts pārskats gan par pirmo tramvaja līniju izveidošanu, gan lielajiem rūpniecības uzņēmumiem, kuru darbinieki bija galvenie tramvaja lietotāji, turklāt, nosaukti gan bijušo ielu, gan rūpnīcu vēsturiskie nosaukumi, kas it kā neatbilda vienīgajam pareizajam viedoklim un aizliegumam vispār pieminēt pirmspadomju perioda notikumus. 1983.gada laikrakstā arī pieminēts fakts, ka „1918.gada novembra vidū tika radīta latviešu buržuāzijas „pagaidu valdība”, kas proklamēja Latvijas „neatkarību”¹⁴² – publicēta saruna ar ilggadīgu TTP darbinieku un pieminēti tādi vēsturiski fakti, kādus minēt atļāvās tikai reti kurš no citiem tā laika Latvijas preses izdevumiem.

---

¹³⁸ Biedriņš, Andris. Liepiņš, Edvīns. Rīgas sabiedriskais transports no 19.gs.vidus līdz mūsdienām. Rīga: Nodibinājums industriālā mantojuma fonds. 2015.

¹³⁹ Leja, J. Rīgas tramvaja 100 gadu jubilejas komisijas darba grupas loceklis. Aicinām piedalīties! Satiksmes darbinieks, 14.05.1981 Nr.10 (699)

¹⁴⁰ Leja, J. Rīgas tramvaja 100 gadu jubilejas komisijas darba grupas loceklis. Aicinām piedalīties! Satiksmes darbinieks, 14.05.1981 Nr.10 (699)

¹⁴¹ Turpat

¹⁴² Bērziņš, J. Vienotā solī ar proletariātu. Satiksmes darbinieks, 05.11.1997. Nr.22 (365)

Atceroties gatavošanos tramvaja simtgadei, laikraksta „Satiksmes darbinieks” galvenais redaktors Uldis Noriņš stāsta, ka „TTP sabiedriskajam vēstures muzejam atvēlēja nelielu telpu 5.tramvaju depo remonta darbnīcu augšstāvā un tur ar profesionālu muzejnieku atbalstu iekārtoja ekspozīciju, kas izveidojās pietiekami atraktīva un glīti noformēta. Muzeju atklāja 1982.gada 18.augustā un drīz vien tas kļuva samērā populārs, taču tā izvietojums ražošanas teritorijā un nelielās telpas krietni ierobežoja muzeja darbību un apmeklēšanas iespējas. Kopš 2010.gada muzeja krājums ir pārvietots uz SIA „RS” biroja ēku Vestienas ielā 35, plānojot nākotnē veidot sabiedriskā transporta vēstures ekspozīciju slēgtajā 4.tramvaju depo Pārdaugavā”.¹⁴³

Sarunā ar pētījuma autori¹⁴⁴ Uldis Noriņš īpaši uzsvēra TTP vadošo darbinieku ieinteresētību un atbalstu gan izstādes veidošanā, kas atbilstoši toreizējām ideoloģiskajām prasībām tika oficiāli saukts par „Darba un kaujas slavas istabu”¹⁴⁵, gan Rīgas retro tramvaja vagona būvēšanā, lai ar vērienu atzīmētu Rīgas tramvaju satiksmes izveidošanas simtgadi. Turklāt, šis notikums tika pieminēts tolaik visaugstākajā līmenī – par panākumiem Rīgas pilsētas pasažieru transporta attīstīšanā un pilnveidošanā, kā arī sakarā ar tramvaja 100 gadi, TTP tika pasniegts viens no PSRS augstākajiem apbalvojumiem – Tautu Draudzības ordenis.¹⁴⁶

Laikrakstā publikācijās tika minēti darbinieki, kuri bija devuši vislielāko ieguldījumu izstādes rīkošanā un retro tramvaja atjaunošanā, kā arī uzsvērts, ka „ne jau pēkšņi TTP radās doma – vajadzīgs pašiem savs vēstures stūrītis. Par to entuziasti un darba veterāni domā jau ilgu gadu desmitus. Savā laikā materiālus rūpīgi vāca A.Lācis, N.Sudrabiņš. Par to aktīvi interesējās O.Keneciuss, Z.Rītiņš un citi.”¹⁴⁷ Pie būtiskiem kolekcijas veidošanās periodu raksturojošiem apstākļiem U.Noriņš nosauc TTP valdošo latviskuma garu, „ko pat nevar asociēt tikai ar latviešiem kā nāciju – kolektīvs bija daudznacionāls - bet to vairāk var attiecināt uz attieksmi pret darbu, darba tikumu, savstarpējām attiecībām”¹⁴⁸. Kā skaidro U.Noriņš, „TTP kolektīvs

¹⁴³ Biedriņš, Andris. Liepiņš, Edvīns. Rīgas sabiedriskais transports no 19.gs.vidus līdz mūsdienām. Rīga: Nodibinājums industriālā mantojuma fonds. 2015. Lpp.188

¹⁴⁴ Andžāne, Inita. Saruna ar Uldi Noriņu. 10.03.2016. Audioieraksts. Glabājas I.Andžānes personiskajā arhīvā.

¹⁴⁵ Citos avotos kā muzeja nosaukums tiek minēts „Darba slavas istaba”.

¹⁴⁶ Andžāne, Inita. Saruna ar Uldi Noriņu. 10.03.2016. Audioieraksts. Glabājas I.Andžānes personiskajā arhīvā.

¹⁴⁷ Ošiņa, Irīsa. Top TTP muzejs Satiksmes darbinieks, Nr.15 (730) 22.07.1982.

¹⁴⁸ Andžāne, Inita. Saruna ar Uldi Noriņu. 10.03.2016. Audioieraksts. Glabājas I.Andžānes personiskajā arhīvā.

dzīvoja savu noslēgtu dzīvi, cik vien iespējams atrautu no uzspiestās padomju ideoloģijas, lai gan arī tā tika piesaukta, bet tikai tik daudz, lai nebūtu problēmu ar uzraugošām institūcijām. Tā varētu būt nosaukama par valsts iekārtu maiņas laikā pazaudētas Latvijas sajūtu, ar to arī var daļēji izskaidrot cilvēku atsaucību, nesot uz muzeju savas vai ģimenes personīgās lietas. Cilvēkiem tika dota iespēja atklāti runāt par pagājušo, parādīt, ka arī līdz padomju periodam bija vērtības, kuru radīšanā vai izmantošanā ir bijuši iesaistīti uzņēmuma darbinieki vai viņu ģimenes, atcerēties emocionālus un latviskumu apliecinājošus faktus”¹⁴⁹.

Pirmā muzeja ekspozīcija tika izvietota standos, sešās nodaļās: laika posmus raksturojoši pārskati, fotoreprodukcijas, diagramma, rasējumi, pirmā elektrotramvaja modeļa makets un elektrificēta Rīgas karte ar maršrutu līnijām (no pirmajām zirgu tramvaja līdz pat vēl neuzbūvētajām). Daļa no šiem pirmajiem eksponātiem vēl ir saglabājušies un, ņemot vērā to, ka piemēram, elektrificētā karte arī tika izgatavota ar TTP darbinieku radošo izdomu un spēkiem, jau šobrīd pati ir ieguvusi nozīmi kā liecība par TTP darbinieku prasmēm, tā uzskata U.Noriņš¹⁵⁰.

Lielākā daļa no priekšmetiem, kas tika nodoti muzejam uz pirmo izstādi palika muzeja rīcībā, veidojot pamatu TTP kolekcijai, par kuras muzealizācijas iespējām runāju šajā pētījumā. Priekšmetu un atmiņu vākšana netika pārtraukta arī vēlākajos gados, jo intervijas ar kādreizējo darbinieku ģimenes locekļiem vai arhīvu pārņemšana notiek arī pēdējos gados.¹⁵¹ Krājuma glabātāja un kuratore M.Auziņa stāsta, ka „likās svarīgi saglabāt šo darba veterānu balsis, atmiņas ierakstot diktofonā, lai vēlāk izmantotu gan publikāciju gatavošanai, gan, iespējams, tās noderēs vēlāk muzeja izveidei”.¹⁵² Turklāt visās sarunās, kas kuratorei M.Auziņai ir bijušas ar ilggadīgajiem RS darbiniekiem, kas dalījušies savās atmiņās un nodevuši muzejam priekšmetus, ir izskanējis vēlējums, ka „viss, kas ilgu gadus glabāts ģimenē kā

---

¹⁴⁹ Andžāne, Inita. Saruna ar Uldi Noriņu. 10.03.2016. Audioieraksts. Glabājas I.Andžānes personiskajā arhīvā.

¹⁵⁰ Turpat

¹⁵¹ Andžāne, Inita. Saruna ar Marutu Auziņu. 03.03.2016. Audioieraksts. Glabājas I.Andžānes personiskajā arhīvā.

¹⁵² Turpat

atmiņas par „tramvajnieka” mūžu un tagad tiek nodots muzejam, tiek darīts ar domu, ka nākotnē RS tiks izveidots īsts muzejs”¹⁵³.

TTP muzeja atvēršanā un materiālu sagatavošanā būtisku ieguldījumu deva arī profesionālie muzejnieki, jo kā raksta toreizējā Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja vecākā zinātniskā līdzstrādniece Inta Štamgute, „kopīgi veicot rūpīgu vēstures liecību vākšanas darbu, TTP darbiniekiem izdevies savākt materiālu, kas varētu kļūt par pamatu sabiedriskajam muzejam, pilsētas transporta vēstures atspoguļotājam. Ņemot vērā, ka katra, pat vismazākā un šauri specializētā, muzeja izveidošana prasa lielu darbu un zināšanas, šajā pasākumā nozīmīgu palīdzību varētu sniegt pieredzes bagātais Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs”.¹⁵⁴ Intervijā¹⁵⁵ ar pētījuma autori Uldis Noriņš min faktu, ka astoņdesmito gadu beigās LNVM ir izteicis priekšlikumu pārņemt TTP sabiedriskā vēstures muzeja kolekciju, tomēr šo priekšlikumu TTP nav akceptējusi. Kā galvenais atteikuma iemesls ir ticis minēts arguments, ka bijušie darbinieki vai viņu ģimenes locekļi dāvinājuši muzejam ar transporta nozari saistītos priekšmetus un arī personīgās lietas, paužot viedokli, ka šeit, TTP ir piemērotākā vieta, kur šīs liecības tiks saglabātas un kalpos plašākam interesentu lokam, veidojot gan uzņēmuma, gan transporta nozares vēsturi. Gadījumā, ja dāvinātie priekšmeti nonāks cita muzeja krājumā, tie kļūs par bezpersoniskām krājuma vienībām un mazu iespējamību tikt izmantotiem ekspozīcijās. Jo nenoliedzami tieši kolekcijas veidošanās apstākļi ir kolekcijai papildus vērtību piešķiroša nozīme. Tomēr profesionālu muzeja darbinieku iesaistīšanās sākotnējā muzeja ekspozīcijas izveidošanā un krājuma veidošanā dod pārlicību, ka tad notika muzejam dāvināto priekšmetu izvērtēšana un trūkstošo kolekcijas priekšmetu mērķtiecīga meklēšana - TTP sabiedriskajai iniciatīvai tika palīdzēts ar padomu kā strādāt ar esošo kolekciju un, kā vākt turpmākos materiālus. Pēc tam, kad pirmā muzeja ekspozīcija bija sagatavota, muzeja idejas iniciatori turpināja jautāt - „varbūt arī jūsmājās ir saglabājušās kādas ar tramvaja vēsturi saistītas lietas?”. To, ka muzeja izveidošana sniedza atdevi arī TTP kā rūpniecības uzņēmuma prestiža celšanā, apliecina fakts, ka

---

¹⁵³ Andžāne, Inita. Saruna ar Marutu Auziņu. 03.03.2016. Audioieraksts. Glabājas I.Andžānes personiskajā arhīvā.

¹⁵⁴ Štamgute, Inta. Muzeja darbinieku un tramvajnieku tikšanās. Satiksmes darbinieks, Nr.25.11.1982. Nr.24 (739)

¹⁵⁵ Andžāne, Inita. Saruna ar Uldi Noriņu. 10.03.2016. Audioieraksts. Glabājas I.Andžānes personiskajā arhīvā.

„par labākajiem rezultātiem, kas gūti masu politiskās un kultūras darba organizācijā darba slavas muzeju grupā ar arodbiedrības Centrālās komitejas Goda rakstu un naudas prēmiju apbalvots Rīgas TTP vēstures muzejs”¹⁵⁶.

Vēlāk muzejs tika papildināts ar jaunu ekspozīciju „Rīgas trolejbusam – 40”¹⁵⁷, regulāri no darbinieku vidus izskanēja vēl citi interesanti ierosinājumi kā uzlabot TTP muzeja darbību, jo „muzejs ir interesants, bet diemžēl tā atrašanās uzņēmuma teritorijā praktiski izslēdz masu ekskursiju iespējas. Visai tuvā nākotnē „pensijā” paredzēts palaist vecā tipa oriģinālās konstrukcijas vagonus. Tad kāpēc gan nesaglabāt vēsturei vienu no tiem, iekārtojot tajā ekspozīciju.”¹⁵⁸

Jaunas potenciālās iespējas parādās tūlīt pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas – laikrakstā „Satiksmes darbinieks” minēta TTP iecere par plašāka sabiedriskā transporta vēstures muzeja veidošanu sadarbībā ar zinātniski tehniskās jaunrades centru „Mežciems”, aicinot piedalīties valsts un kooperatīvajā apvienībā „Rīgas pasažieru transporta muzejs”, jo „nu jau vairākus gadus mēs saņemam rīdzinieku vēstules ar ierosinājumiem izveidot pilsētas pasažieru transporta muzeju. Cilvēki grib redzēt gan zirgu tramvaju, gan vecos dzelzceļa vagonu, gan lidmašīnas – dažādu laiku dažādus pārvietošanās līdzekļus. Tāpēc muzejam jābūt funkcionāli sadalītam pa pilsētu, savienotam ar transportu. Pirmajā muzeja veidošanas posmā paredzēts izbūvēt šaursliežu dzelzceļu Jugla – Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs un izveidot atpūtas zonu muzeja apkārtnē”¹⁵⁹.

Diemžēl arī šī iecere nav īstenojusies un šodien, 34 gadus pēc pirmās ekspozīcijas izveidošanas, notiek diskusija par Rīgas sabiedriskā transporta muzeja izveidošanas nepieciešamību. Viss iepriekš minētais apstiprina, ka TTP kolekcijā ir priekšmeti un tehnoloģiskās iekārtas, kuri ir autentiskas liecības, kas arī šodien var būt pilntiesīgi muzeja priekšmeti. Arī pēdējos gados notiek kolekcijas papildināšana, vairāk ar dokumentiem un fotogrāfijām. Neatkarīgi no tā, vai priekšmeti ir seni un to konteksts ir maz zināms vai arī tie ir mūsdienu izcelsmes ar bagātīgu dokumentāciju, galvenais jautājums ir – kā noteikt, kāpēc tas vai cits priekšmets ir jāpakļauj muzealizācijas procedūrai un kā to veikt iespējami saudzīgi un korekti. Pētījuma laikā autore nav

¹⁵⁶ TTP muzejs labākais. Satiksmes darbinieks, 1982, Nr.16 (783). 02.08.1984.

¹⁵⁷ Risakova, J. Rīgas trolejbusam – 40. Satiksmes darbinieks, 1987, Nr.23 (366). 19.11.1987.

¹⁵⁸ Semjonovs, N. Muzejs ... vagonā. Satiksmes darbinieks, 1988, Nr.23 (891). 17.11.1988

¹⁵⁹ Rīgas pasažieru transporta muzejs. Satiksmes darbinieks, 1989, Nr.2 (896). 26.01.1989

veikusi konkrētu TTP kolekcijas priekšmetu muzeālo analīzi, tomēr, ņemot vērā izpētīto informāciju par kolekcijas veidošanās apstākļiem, var apgalvot, ka lielākā daļa no TTP kolekcijā iekļautajiem priekšmetiem ir autentiskas liecības, kurām vērtību piešķir gan to unikalitāte, piemēram Retro tramvaja vagoni, gan personīgās lietas, kuru vērtību spēj demonstrēt lietai līdzīgs nākošais vēstījums. Attiecībā uz TTP kolekcijas muzealitātes pazīmēm, vēlos uzsvērt vēl citus ārējos apstākļus, kas arī ļauj teikt, ka jau esošā TTP kolekcija var būt muzeālija – RS ir kādreizējo Rīgas transporta uzņēmumu mantinieki – gan Rīgas ielu dzelzceļa sabiedrības, gan TTP, gan Rīgas autobusu parku. Nav citas – ne juridiskas, ne fiziskas personas, kurai šodien būtu pieejamas ar pilsētas transportu saistītās ēkas, sliežu ceļi, cita infrastruktūra un, kura varētu nodrošināt uz sabiedrisko transportu attiecināmu priekšmetu vākšanu un glabāšanu mūsdienās, nodrošinot arī to pieejamību sabiedrībai.

Autores ieskatā TTP kolekcijas veidošanās apstākļi, pieņemtie lēmumi un rezultāts kopienas iniciatīvai paši par sevi ir kultūrvēsturisku notikumu un faktu virkne, fenomens, kas pagaidām ir nepietiekami pētīts. Tas arī varētu būt viens no jaunā muzeja darbības virzieniem – pētīt personu lomu gan TTP darbībā, gan tieši muzeja kolekciju veidošanā.

Aprakstītie fakti, autores ieskatā, ir pietiekami, lai secinātu, ka TTP kolekcijai kā kopumam piemīt muzealizējama objekta pazīmes un, otrkārt, TTP kolekcijai ir kultūrvēsturiska vērtība.

3.1.2. TTP kolekcijas saglabātība un muzeoloģiskā vērtība

Kā tika secināts pētījuma pirmajā nodaļā, galvenais muzeja izveidošanas elements ir kolekcija, kas veido muzeja krājuma pamatu. Apskatot konkrētās TTP kolekcijas veidošanās apstākļus, par vienu no pētījuma uzdevumiem autore ir izvirzījusi mērķi noskaidrot, vai šobrīd kolekcija, kuras veidošana ir sākta pirms vairāk kā 30 gadiem, joprojām ir tādā saglabātības un komplektācijas (pilnīguma) stadijā, kad var kalpot par pamatu jaunam muzejam.

Pirmā TTP vēstures muzeja ekspozīcija 1982.gadā atradās 5.tramvaju depo remonta darbnīcu augšstāvā, taču tās izvietojums ražošanas teritorijā un nelielās telpas nebija piemērotas ne muzeja darbībai un vēl mazāk apmeklētāju uzņemšanai.

Īstenojot Komerclikuma reformu, 2003.gadā Rīgas pašvaldības sabiedriskā transporta pakalpojumu uzņēmumi - TTP, autobusu parks „Imanta”, tika apvienoti, izveidojot uzņēmumu SIA RS¹⁶⁰. TTP veidotās Rīgas ielu dzelzceļa vēstures kolekcijas īpašnieks kopš 2004.gada ir RS, kas plāno konkrētu rīcību ar šo kolekciju – padarīt to pieejamu sabiedrībai. Kopš 2010.gada muzeja krājums atrodas RS biroja ēkā Vestienas ielā 35.

Jāuzsver, ka pašlaik kolekcija ir izvietota nepiemērotās telpās, jo, lai gan krājumam (nelielu izmēru priekšmetiem) tiek nodrošināta fiziska saglabātība, tomēr nevar teikt, ka apstākļi ir atbilstoši prasībām, nav nodrošināta pārskatāma un grupēta priekšmetu un kolekcijas materiālu izvietošana. Savukārt tehnikas vienības (ritošie sastāvi un elektro saimniecības priekšmeti) ir izvietoti dažādās RS teritorijās, daļēji arī nesegtās tādejādi pakļauti laika apstākļu iedarbībai, kas, ņemot vērā materiālu (metāls) ir ļoti nepiemēroti apstākļi ilgstošai glabāšanai. Arī pieejamība sabiedrībai ir vērtējama kā nepietiekama, jo TTP kolekcija apskatei tiek piedāvāta RS Atvērto durvju dienās¹⁶¹, ko uzņēmums īsteno kā vienu no komunikācijas ar sabiedrību pasākumiem. Apmeklētāji pēc iepriekšējas pieteikšanās apmeklē modernizēto depo, interesenti var arī aplūkot vēsturisko kolekciju, bet šādā veidā netiek ne pilnībā izmantoti kolekcijas eksponāti, ne arī sasniegts mērķis izglītēt apmeklētājus. Par kolekciju atbild viens krājumu glabātājs – kurators.

Krājumā galvenās kolekciju grupas ir iedalītas sekojoši:

- 1) Ritošie sastāvi – tramvaja vagoni, darba vagoni, kontakttīklu apkalpošanas un cita remonta tehnika. Vienību skaits - 15;
- 2) Pieturvietu un vagonu aprīkojums un elementi – pieturvietu stabi, maršrutu nosaukumu rādītāji, biļešu kompostrētāji;
- 3) Elektro saimniecības priekšmeti – elektro apgādes aprīkojums un apakšstaciju tehnoloģiskās iekārtas. Vienību skaits - 25;

¹⁶⁰ Rīgas domes 08.06.2004. lēmums Nr.3171 "Par sabiedrības ar ierobežotu atbildību "Tramvaju un trolejbusu pārvalde" apvienošanu ar sabiedrību ar ierobežotu atbildību "Rīgas satiksme"

¹⁶¹ SIA RS oficiālā interneta vietne. <https://www.rigassatiksme.lv/lv/par-mums/atverto-durvju-dienas/> skatīts [31.05.2016.]

- 4) Tramvaju depo – ēkas, iekārtas, darba rīki;
- 5) Fotogrāfijas - iedalītas periodos (desmitgadēs), kā arī atkarībā no fiksētā notikuma un arī personām. Vienību skaits - ~1000;
- 6) Profesiju raksturojošie vizuālie elementi – apģērbs, apavi, cepures, piespraudes, somas. Vienību skaits - 15;
- 7) Dokumenti – uzskaites žurnāli, izziņas, lēmumi, sarakste;
- 8) Ar pasažieru braucienu saistītās lietas – biļetes, soda kvītis, reklāmas stendi;
- 9) Ar darbiniekiem saistītie priekšmeti – dažādas personīgās lietas, atmiņu stāstījumi (audio un rakstveida liecības), goda raksti.
- 10) TTT basketbola komandas „slavas zāle”.

Kā redzams no iepriekš uzskaitītā, krājuma kolekcija ir daudzveidīga, jo sākotnēji darbinieki tika aicināti nodot muzejam visas „ar tramvaja vēsturi saistītas lietas”, tomēr netika īpaši noformulēti krājuma politikas veidošanas principi, kas muzeja pašos pirmsākumos nebija izšķirošais faktors. Vēlāk muzeja darbinieki jau precīzāk definēja vajadzības, tieši kādus priekšmetus un liecības būtu nepieciešamas iekļaut krājumā, lai būtu iespējams raksturot sabiedrisko transportu Rīgā visos tā attīstības posmos.

Kā tika secināts pētījuma pirmajā nodaļā, jebkurai kolekcijai ir potenciāls kļūt par muzeja pamata elementu, ja izpildās virkne priekšnoteikumu, kas arī turpmāk tiks apskatīti pētījumā.

TTP kolekcija atbilst pazīmēm, kādas kolekcijai kā kopumam piedāvā arī pētnieki – tā ir priekšmetu grupa, kas izveidota ar nolūku, kam ir kāda kopīga iezīme un ko tās īpašnieks uzskata par kaut kādā ziņā īpaši vērtīgu. Priekšmetu nonākšana kolekcijā ir komplekss pasākums, kas saistīts ar sociālo paražu, indivīda īpatnību un no paša priekšmeta starojošas nozīmes sakarībām. Kolekcija var veidoties gan kā indivīda krātie priekšmeti vai arī rasties pārvaldes institūcijas publiskas darbības rezultātā. Savāktie objekti ir uzskatāmi par darbības rezultātu un arī dzan mērķi, jāanalizē kolekcijas veidotāju motīvs un nolūks. Gan sociālajā, gan individuālajā līmenī darbības parasti ir vērstas uz tādu iznākumu, kas apmierina kādas vajadzības, pat tad, ja attiecīgais indivīds tikai neskaidri nojauš šo vajadzību¹⁶². Visos gadījumos krājuma veidošanas motīvi ir daudz nozīmīgāki par tā saturu. Parasti pieņem, ka atšķirība

¹⁶² Pīrsa, Sūzena M. Par kolekcionēšanu. Pētījums par kolekcionēšanas tradīcijām Eiropā. Rīga: Muzeju valsts pārvalde [2009] lpp.

starp kolekcionāru un krājēju/glabātāju ir tajā, ka kolekcionāram ir kāds iepriekšējs “racionāls” mērķis, turpretī pārējiem tāda nav.¹⁶³ Lai priekšmetu grupu uzskatītu par kolekciju, tai ir jābūt tapušai ar īpašu nolūku, lai kādā noteiktā laika un telpas punktā tā pildītu īpašu sociālu un fizisku lomu un, lai kolekcionāra kopiena uzskatītu šo kolekciju par pietiekamu attiecīgās lomas pildīšanai.

Kā skaidrojais viens no RS kolekcijas idejas ierosinātājiem U.Noriņš,¹⁶⁴ TTP ir bijusi izņēmums starp pārējiem Rīgas lielajiem uzņēmumiem, jo tikai vēl nedaudzi Rīgas uzņēmumi bija tādi, kuri pat skarbākajos padomju varas gados bija izteikti latviski - uzņēmuma valoda ir bijusi tikai latviešu. TTP kolektīvs bija gana daudz nacionāls, starp darbiniekiem bija gan bijušie leģionāri, aizsargi, gan darbinieki, kas strādājuši tramvaja nozarē līdz padomju varas ienākšanai Latvijā. TTP kolektīva darbinieki ikdienā uzturēja savas cilvēciskās, nacionālās un profesionālās vērtības. Muzeja izveide bija instruments, kā tās paust – jo nenoliedzami, ka ierosinot izveidot darba slavas muzeju, tika paplašinātas robežas, ko parasti šādi muzeji attēlo. Pirmkārt, idejai atsaucās darbinieki, daļa no kuriem transporta uzņēmumā strādāja vēl kopš 20.-30.gadiem, tāpēc domāt un atļauties runāt par pagātņi, kas bija ne tikai viņu darba gaitu sākums, bet arī jaunības laiks, citu vērtību laiks, bija dziļi simboliski. Turklāt šādas idejas virzīšana nevarēja notikt bez TTP vadības akcepta, šādas atļaujas iegūšana prasīja no muzeja idejas iniciatoru grupas pakāpenisku viedokļa veidošanu, stratēģisku pieeju, lai vadības saskaņojums nodrošinātu tālāku muzeja projekta virzību.

Kā skaidro muzeologs Peters van Menšs muzeoloģija apskata mijiedarbību starp „mums” (cilvēkiem, sabiedrības grupām, sabiedrību kopumā) un „mūsu” materiālo vidi. Šajā mijiedarbībā mēs veidojam savu vidi atbilstoši mūsu vajadzībām. Tādejādi mūsu vide kļūst par materiālo kultūru... mēs vēlamies izolēt objektus no šī „eksploatācijas/ izmantošanas cikla”, jo tie pārstāv kaut ko īpašu, jo tie dokumentē kādu nozīmīgu vēstures notikumu, personu. Mēs varam vēlēties ielikt šos īpašos objektus īpaši izveidotā vidē (muzeoloģiskā kontekstā), lai saglabātu tos. To arī apstiprina TTP kolekcijas veidotāju attieksme pret kolekcijas veidošanu.

---

¹⁶³ Turpat

¹⁶⁴ Andžāne, Inita. Saruna ar Uldi Noriņu. 10.03.2016. Audioieraksts. Glabājas I.Andžānes personiskajā arhīvā.

U.Noriņš saka, ka „padomju vara TTP neeksistēja”, kolektīvā nerakstītā formātā tika uzturēta TTP kopienas ideoloģija - „vecu tramvajnieku” profesionālas apvienības standarti, jo kopējais kultūras mantojums veido īpašu vietu svešajā kultūras vidē, kas bija ienākusi Latvijā.

Līdzīgi atmiņās un sarunās ar RS muzeja darbiniekiem skaidrojuši vairāki kādreizējie TTP darbinieki¹⁶⁵ - iespēja nodot muzejam savas ģimenes nozīmīgu lietu bija vēstījums, publiska uzdrošināšanās, izlemt ko un kā pateikt sabiedrībai ar šo konkrēto priekšmetu. TTP muzeja stāsts bija par vēsturi, minot arī valdošajai ideoloģijai atbilstošas tēmas, bet tomēr cilvēku grupa, kas tieši iesaistījās muzeja veidošanā, muzeju izmantoja kā līdzekli runāt par sev svarīgo, neiederīgās detaļas uzskatīt par fonu un paust daudz plašāku vēstījumu, ne tikai par tehnikas un transporta attīstību.

Šāda kolektīva kā kopienas iniciatīva, TTP kolektīvam visticamāk pat nenojaušot par to, atbilda 20.gadsimta septiņdesmitajos gados veidotajai izpratnei par muzeja sociālo lomu kopienā. UNESCO „Ieteikumi par visu cilvēku līdzdalību un ieguldījumu kultūras dzīvē” (1976) pauda nostāju, ka „iespējami lielāka cilvēku un apvienību skaita līdzdalība daudzveidīgos kultūras pasākumos pēc brīvas izvēles ir būtiska cilvēcisko pamatvērtību un indivīda pašcieņas attīstībai. Šīs tendences rezultātā muzeju un kultūras mantojuma jomā ir parādījusies jauna paradigma ar jaunu demokrātijas izjūtu – tās ir politiski orientēto pamatorganizāciju iniciatīvas, ko dēvē par „kopienas muzeoloģiju” vai „sociomuzeoloģiju”. Tās uzmanības centrā ir mantojuma (materiālā un nemateriālā) loma kopienas attīstībā. ...integrējoša pieeja mantojumam un mantojuma institūcijām. Šī pieeja balstās pārliecībā, ka kultūrvēsturiskās vērtības piešķiršanas process nav tikai mantojuma speciālistu atbildība. Tā ietver visu ieinteresēto personu loku, tostarp pamatkopienas izšķirošo lomu.¹⁶⁶

Fridrihs Vaidahers skaidro, ka kolekcija kā noteiktas pārliecības atspoguļojums un tās pierādīšanas līdzeklis ir visu muzeālo darbību kodols. Muzeju kā kolektīvās atmiņas glabātāju uzdevums ir atrast priekšmetus, kas spēj sniegt iespējami lielāku pienesumu kulturālajai atmiņai. Priekšnosacījums tam ir oriģinalitāte, tātad pirmreizējība. Bez

¹⁶⁵ Andžāne, Inita. Saruna ar Marutu Auziņu. 03.03.2016. Audioieraksts. Glabājas I.Andžānes personiskajā arhīvā.

¹⁶⁶ Meijere van Menša, Leontīne. Jauni izaicinājumi, jaunas prioritātes, analizējot ētikas dilemmas no ieinteresēto personu perspektīvas Nīderlandē. Muzejs mūsdienu sabiedrībā -2. Baltijas muzeoloģijas skolas raksti. Rīga, 2014, 170.-186.lpp.

oriģinalitātes svarīgs ir arī priekšmeta autentiskums, kas izsaka priekšmeta nepastarpināto saistību ar noteiktām apstākļu sakarībām. Muzeālpriekšmetam – muzeālijai – ir jābūt autentiskai attiecībā pret tām apstākļu sakarībām par kurām tai ir jāsniedz liecība. Par tiešu liecību var kalpot tikai tas, kas pats ir bijis notikuma dalībnieks un saskan pēc būtības.¹⁶⁷

Ir absolūti nepareizi muzejam turpināt krājuma papildināšanu vai pat izvēršanu, kamēr tas nespēj garantēt sava krājuma aprūpi augstākajā kvalitātē, jo daļa krājuma tiek atstāta novārtā – lai vēl vairāk nekaitētu jau esošajam krājumam tā nepietiekamas profesionālās aprūpes un saglabāšanas iespēju dēļ, ir jāatsakās no muzejam pieejamo materiālu ieguves, pat ja tie pilnībā atbilst muzeja kolekcionēšanas politikai.¹⁶⁸

Kā jau tika minēts, TTP kolekcijas saglabātības stāvokļa pārbaude un glabāšanas apstākļu uzlabošana ir viens no svarīgākajiem uzdevumiem, kas būtu risināms paralēli ar muzeja dibināšanas procesu.

Autores ieskatā TTP kolekcijai piemīt nepieciešamais muzeoloģiskais potenciāls, proti – tā ir nozīmīga gan dēļ priekšmetu krājuma, gan dēļ veidošanās apstākļiem, kolekcijai ir konstatējam kultūrvēsturiska nozīme gan RS, gan plašākas sabiedrības interesēs. Kolekcija arī raksturo Rīgas industrializācijas procesu gan 20.gadsimta sākumā, gan padomju periodā, un veicot sistemātisku un mērķtiecīgu kolekcijas papildināšanu, var kļūtu par jauna muzeja pamatelementu.

3.2. Priekšnosacījumi TTP kolekcijas pieejamībai un komunikācija

Kā tika secināts pētījuma iepriekšējās nodaļās, TTP kolekcija ir vērtīga muzeoloģiskā skatījumā kā industriālās jomas liecība, kā arī tai kultūrvēsturiska vērtība kā kolektīvās kolekcionēšanas rezultātam.

Brīvu industriālu objektu nākotnes izmantošanai jāatrod risinājums, kas nav to nojaukšana vai iznīcināšana, lai nepieļautu vēsturiskā mantojuma iznīcināšanu un saglabātu vēsturisko atmiņu. Eiropā ir vairāki veiksmīgi piemēri, kad industriālā

---

¹⁶⁷ Vaidahers, Frīdrihs. Īsais kurss muzeoloģijā ar Marlīzes Rafleres vēsturiskā muzeoloģijas apskatu. Rīga: Muzeju valsts pārvalde 2009. 19.lpp.

¹⁶⁸ Vaidahers, Frīdrihs. Īsais kurss muzeoloģijā ar Marlīzes Rafleres vēsturiskā muzeoloģijas apskatu. Rīga: Muzeju valsts pārvalde 2009. 34.lpp.

kultūras mantojuma vietas un objekti tiek izmantoti muzeju vai kultūras tūrisma produktu attīstībai. Šādus piemērus var atrast pilsētas sabiedriskā transporta sistēmu un infrastruktūras saglabāšanā, jo Eiropas kultūrpolitika pēdējos gados industriālajam mantojumam ir pievērsusi lielāku vērību, tam apliecinājums ir arī daudzie transporta nozarei veltītie muzeji¹⁶⁹, kas darbojas Eiropas valstīs.

Sabiedrībai ir interese par industriālo kultūras mantojumu un pilsētas sabiedriskais transports ir tā industriālā mantojuma sastāvdaļa, kur iespējams izveidot gan izzinošu, gan izklaidējošu pieredzes iegūšanas vietu. Šādu muzeju popularitāte arī pamato maģistra darbā izvirzīto pētāmo jautājumu, ka muzejs ir vispiemērotākā forma tāda kultūras mantojuma saglabāšanai, kur īpaša nozīme ir ne tikai liecības dokumentārai fiksēšanai, bet trīs dimensiju priekšmeta pētniecības, interpretācijas un komunikācijas ar sabiedrību kompleksam risinājumam. Muzejs, izmantojot savu krājumu, veido sabiedrības izziņas un izglītības procesiem nepieciešamās programmas un ekspozīcijas, īpaši nodrošinot apmeklētāja aktīvu iesaistīšanu. Šajā apakšnodaļā autore ar konkrētiem priekšlikumiem vēlas pamatot, kāpēc muzejs ir piemērotākā forma muzealizētas pilsētas sabiedriskā transporta kolekcijas komunicēšanai un pieejamības sabiedrībai nodrošināšanai.

3.2.1. Muzejs kā instruments TTP kolekcijas pieejamībai

Muzeju nozares stratēģijā skaidrots, kāpēc Latvijā bez konkrēta risinājuma palikušas ieceres par industriālā mantojuma ekspozīcijām¹⁷⁰, pamatojot, kāpēc valsts atbildībā ir jābūt tiem kultūras mantojuma objektiem, kas aptver veselas nozares un tādējādi ir uzskatāmi par nacionālām kultūras institūcijām. Savukārt, ja sabiedrības grupas vai indivīdi ir ieinteresēti atsevišķām tēmām vai personībām veltītu muzeju izveidē, tai vajadzētu būt nevalstiskā sektora vai pašvaldības kompetencei¹⁷¹. Var secināt, ka valsts neierobežos jaunu muzeju izveidi, ja par to darbību un uzturēšanu atbildēs cita

---

¹⁶⁹ http://www.euro-t-guide.com/See_Type/Railway_1.htm

¹⁷⁰ Kultūrpolitikas pamatnostādnes 2014.-2020.gadam „Radošā Latvija”. Muzeju nozares stratēģija, apstiprināta ar LR Kultūras ministres lēmumu 20.11.2015. Pieejams http://www.km.gov.lv/lv/dokumentu/planosanas_doc.html [skatīts 20.04.2016.]

¹⁷¹ Turpat

institūcija, tāpēc autore var izdarīt maģistra darbam būtisku secinājumu, ka Rīgas sabiedriskā transporta muzeja dibināšana atbilst normatīvo aktu prasībām.

Autores ieskatā ikviena jomas interesentu un kolekciju īpašnieku iniciatīva un aktivitāte, kas veicina industriālā kultūras mantojuma saglabāšanu, ir atbalstāma, īpaši ja tas notiek ieguldot industriālā mantojuma saglabāšanai nepieciešamos resursus.

Kā redzams no iepriekš apskatītā, kopš 20.gadsimta 70.-80.to gadu mijas TTP darbinieki sistemātiski uzkrāja unikālus priekšmetus un dokumentārās liecības par Rīgas sabiedrisko transporta vēsturi ar mērķi izveidot uzņēmuma vēstures muzeju. Muzejs uzsāka savu darbību 1982.gadā, bet pastāvēja kā uzņēmuma muzejs ar ierobežotām iespējām to apskatīt plašākai sabiedrībai. Arī pēc tam, kad kolekcija nonāca RS valdījumā, kolekcija ir apskatāma ierobežotā apjomā atsevišķiem interesentiem. RS sniegtie dati par muzeja apmeklējumu 2007.-2009.gadā rāda, ka kopējais muzeja apmeklētāju skaits ir bijis tikai 764 apmeklētāji. 2014.gadā atvērto durvju dienās piedalījušies 865 cilvēki, 2015.gadā – 611 cilvēki, 2016.gada 5 mēnešos- 360 cilvēki¹⁷², kas vērtējams kā zems apmeklētības rādītājs.

RS vadība pauž viedokli¹⁷³, ka viena no iespējām TTP kolekcijas turpmākajai izmantošanai ir Rīgas sabiedriskā transporta muzeja veidošana, paredzot, ka muzejs tiks izvietots RS piederošajā vēsturiskajā tramvaju depo ēkā Torņakalnā, Tipogrāfijas ielā 4. Tādejādi ēkai un apkārtējās teritorijas kompleksam tiks rasts jaunu izmantošanas veids saglabājot arī industrializācijas vēsturiskās liecības – tramvaja depo ēku.

Pastāvot diviem būtiskiem aspektiem - situācijai, ka valsts kultūrpolitikas plānošanas dokumentos ir atzīts – Latvijā pietiekamā apjomā nav sekmēta industriālā mantojuma saglabāšana no vienas puses, un privātpersonas vēlmei veikt savā īpašumā esošas Rīgas sabiedriskā transporta vēsturi atspoguļojošās kolekcijas muzealizāciju no otras puses – iniciatīvas rezultātā sabiedrība var iegūt jaunu, industriālajam kultūras mantojumam veltītu muzeju.

Balstoties uz iepriekš pētījumā skaidrotajām muzeoloģijas teorētiku atziņām, pirms lēmuma pieņemšanas par muzeja dibināšanu ir jānoskaidro, vai iecerētā Rīgas

---

¹⁷² SIA Rīgas satiksme Komunikāciju nodaļas kuratores M.Auziņas sniegtie dati 03.06.2016.

¹⁷³ Andžāne, Inita. Saruna ar Leonu Bemhenu, Viktoru Zaķi. 26.02.2016. Audioieraksts. Glabājas I.Andžānes personiskajā arhīvā.

sabiedriskā transporta muzeja kolekcijai piemīt muzealizējama objekta pazīmes. Neveicot kolekcijas priekšmetu detalizētu inventarizāciju, bet tikai izvērtējot kolekcijas veidošanās apstākļus, par ko jau tika runāts šīs nodaļas sākumā, tika secināts, ka TTP kolekcijai piemīt gan muzeoloģisks potenciāls un tā ir nozīmīga un vērtīga kā kultūras mantojums, tādejādi var kalpot par jaunā muzeja pamatu.

Lai veidotu muzeju, jānodrošina arī visi pārējie muzeja pilnvērtīgai darbībai nepieciešamie apstākļi, kas ir iespējams, ja kolekcijas īpašniekam ir resursi, ko novirzīt muzeja ilgtspējīgai pastāvēšanai – ēka (telpas), personāls un finanses, lai sistemātiski notiktu gan kolekcijas inventarizācija un krājuma papildināšana, gan muzejs ar savu pētniecisko un izglītojošo darbu spētu iekļauties citu līdzīgas jomas muzeju vidū un kļūt par atpazīstamu kultūras tūrisma galamērķi Rīgā.

Autore secina, ka pastāv visi apstākļi, lai muzeja izveidošana būtu pamatota un muzejs savu darbību spētu veikt ilgtermiņā - RS ir telpas, kuras iecerēts rekonstruēt un atjaunot muzeja vajadzībām, ir vērtīga sabiedriskā transporta vēsturi atspoguļojoša kolekcija un pietiekami finanšu un personāla resursi projekta realizēšanai jau tuvāko divu gadu laikā. Autores mērķis ir pētījumā iekļaut arī vairākus priekšlikumus, kuri vēlāk var tikt izmantoti izstrādājot Rīgas sabiedriskā transporta muzeja koncepciju, par tiem tiks runāts nākamajā apakšnodaļā.

3.2.2. Priekšlikumi Rīgas sabiedriskā transporta muzeja koncepcijai

Pētījuma galvenais pētnieciskais jautājums ir pieņēmums, ka muzejs arī 21.gadsimtā ir atbilstošākā atmiņas institūcija, lai sabiedrības interesēs saglabātu, pēfītu un komunicētu kultūrvēsturisko mantojumu. Rīgas sabiedriskā transporta muzeja sagatavošanas posmā jāveic muzeja darbības pamatdokumentu izstrādāšana. Definējot muzeja misiju tiek ielikts pamats muzeja pastāvēšanai¹⁷⁴, tas var būt nemainīgs vai laika gaitā var tikt koriģēts, jo muzejs nevar būt sastingusi institūcija, muzejam jāattīstās līdz ar sabiedrību un jābūt tai izprotamam un vajadzīgam. Tiekoties ar RS vadības pārstāvju grupu¹⁷⁵, tika pārrunāti aptaujas jautājumi¹⁷⁶, lai sarunas rezultātā

¹⁷⁴ Radiņš, Arnis. Zinātniskais darbs muzejā. Rīga: Muzeju valsts pārvalde, 2004.

¹⁷⁵ Andžāne, Inita. Saruna ar Rīga satiksmes vadības darbiniekiem Elīnu Epalti, Edmundu Zivtiņu, Ināru Grunti, Inesi Švekli. 16.05.2016. Audioieraksts. Glabājas I.Andžānes personiskajā arhīvā.

¹⁷⁶ Pielikums Nr.1 – intervija ar Rīgas satiksmes vadību; aptaujas jautājumi.

izprastu RS vadības viedokli par muzeja veidošanu un noformulētu tēzes muzeja misijai, stratēģiskajiem mērķiem, uzklautu ierosinājumus muzeja darbības virzieniem un mērķauditorijas definēšanai. Jāņem vērā, ka vairums no sarunās klātesošajiem vadības pārstāvjiem strādā Rīgas satiksmē vismaz desmit gadus un ilgāk, tāpēc ir informēti gan par uzņēmuma stratēģiskajiem mērķiem, gan iemesliem, kāpēc muzeja dibināšanas ideja netika realizēta agrāk. Sarunā tika uzsvērts, ka RS ir sociāli atbildīgs uzņēmums, kurš veicina nozares vēstures saglabāšanu un popularizēšanu iedzīvotāju un darbinieku vidū, pilnveido muzeja informatīvo un tehnisko bāzi, uztur saikni ar darba veterāniem, kā arī atbalsta sabiedrībai nozīmīgus pasākumus un kampaņas.¹⁷⁷ Kā būtisku muzeja mērķa grupu RS definē uzņēmuma darbiniekus. To, ka šī mērķa grupa ir ieinteresēta muzeja izveidošanā, apstiprina autores veiktās aptaujas rezultāti, jo vairākums aptaujāto RSs darbinieku piekrita, ka TTP kolekcija ir nozīmīga gan uzņēmumam, gan sabiedrībai kopumā un būtu nepieciešams veidot atsevišķu muzeju.

Izsakot priekšlikumus par Rīgas sabiedriskā transporta muzeja misiju, tika pausts viedoklis, ka muzejam ir jāveicina izpratne par sabiedriskā transporta nozīmi Rīgā dažādos laika posmos, turklāt paredzot, ka tas nav tikai tramvajs, bet arī citi transporta veidi, un attiecīgi nepieciešams veikt esošās kolekcijas papildināšanu. RS kā kolekcijas īpašnieks vēlas izmantot TTP kolekciju kā jaunā muzeja pamata elementu, lai veidotu izpratni par pilsētas sabiedriskā transporta vēstures mantojuma Rīgā nozīmīgumu un vēsturisko lomu, kāda dažādos laikos ir bijusi un ir pašlaik pakalpojuma sniedzējam. Kā būtisku muzeja sastāvdaļu būtu jāveidot arī šodienas Rīgas transporta sistēmu raksturojošu ekspozīciju.

Esošā TTP kolekcija jāizmanto, lai raksturotu Rīgas tramvaju attīstību un darbību, jo šis transporta līdzekļu veids ir visvairāk piemērots aktīvu prezentāciju un ekskursiju norisei. Sarunā tika minēts, ka muzejam ir jāklūst par atpūtas un neformālās izglītības vietu, arī par Rīgas kultūras dzīves sastāvdaļu un kultūras tūrisma galamērķi.

---

¹⁷⁷ 14.11.2011.Pasūtījuma līgums par sabiedriskā transporta pakalpojumu sniegšanu Rīgas pilsētas sabiedriskā transporta maršrutu tīklā Nr. RD-11-1490-Ī , pieejams https://www.rigassatiksmeliv/files/lemums_par_sabiedrisku_transportu_pasutijuma_liguma_noslegsanu_bc202.pdf , [skatīts 01.06.2016.]

Muzeja misijas izstrādes procesā arī jāatbild uz jautājumiem, kas vēl ir nepieciešams, lai veidotu pilnvērtīgu muzeja krājumu, kas būs muzeja apmeklētāji un kā tie tiks izglītoti, kā arī jāizlemj, vai un kādus pakalpojumus vēl piedāvās muzejs.

Līdztekus muzeja pamatfunkciju veikšanai, dibinātājs sagaida no muzeja līdzdalību uzņēmuma tēla veidošanā, darbību profesionālās orientācijas jomā, iekšējās korporatīvās kultūras izkopšanā. Muzeja darbībai vajadzētu sekmēt RS atpazīstamību un reputāciju. Muzejam ir svarīga ikviena uzņēmuma darbinieka izpratne par muzeja mērķiem, ieinteresētība un līdzdalība muzeja veidošanā tiešā un pastarpinātā veidā. Šādu interesi apstiprina arī aptaujas rezultāti, jo būtiska respondentu daļa atbild, ka vēlēsies apmeklēt muzeju vairākas reizes un ieteiks to darīt arī saviem draugiem un ģimenes locekļiem. Muzejs var būt atbilstoša vieta brīvprātīgo programmu norisei, izmantojot RS pensionēto darbinieku resursu muzeja darbības nodrošināšanai gan kā ekskursiju gidēm, uzraugiem, tehniskajiem darbiniekiem.

Jauna muzeja veidošana ir ļoti atbildīgs lēmums, tam jābūt izsvērtam un pamatotam, tāpēc lēmuma pieņemšana nevar būt pārsteidzīga, lēmumam jābalstās nopietnā izpētē un rekomendācijās. Muzeja koncepcijas izstrāde ir veids kā muzejam visveiksmīgāk atrast savu identitāti. Ilggadējs Latvijas muzeju nozares eksperts Arnis Rādiņš piedāvā sekojošu formulu jeb definējamo uzdevumu sarakstu:

- 1) Pamatinformācijas iegūšana un analīze;
- 2) Idejas formulēšana (misija, mērķi, uzdevumi) ;
- 3) Politikas izstrāde;
- 4) Plāna sastādīšana;
- 5) Informācija → teorētiskais pamatojums → praktiskais risinājums.

Vērtējot Rīgas sabiedriskā transporta muzeja izveidošanas ieceri, TTP kolekcijas kultūrvēsturiskās nozīmes aspekti tika detalizēti vērtēti pētījuma iepriekšējā daļā. Domājot par vietu, kādu Latvijas muzeju vidū plāno ieņemt jaunais muzejs, svarīgi ņemt vērā, ka Latvijā nav daudz industriālajam mantojumam veltītu muzeju, tāpēc topošais muzejs var kļūt par unikālu pastāvīgo ekspozīciju un „kustīgo” eksponātu apskates vietu. Tāpat jāņem vērā, ka iecerētais muzejs ar sava krājuma veidu – pilsētas pasažieru pārvadājumu transporta līdzekļu kolekciju ir unikāls Latvijas un Baltijas valstu mērogā, jo kolekcijas īpašnieks var lepoties gan ar autentiskām ēkām, kurās plāno izvietot muzeju, gan sliežu ceļiem, kurus izmantot kā elementus muzeja

piedāvājumā un šāda specifiska vide, resursi un aprīkojums nav pieejams nevienam no pārējiem tehniskajiem muzejiem Rīgā.

Otrais muzeja koncepcijas izstrādes posms ir muzeja misijas, vispārējo mērķu un uzdevumu (politikas) definēšana un muzeja darbības nodrošināšanas juridisko dokumentu sagatavošana, izvēloties darbības formu, struktūru un citus nosacījumus, ko prasa normatīvie akti. Svarīgi izprast, ka pienākumus uzņemas ne tikai muzejs, bet arī tā dibinātājs, kuram jāapzinās, ka muzejam izvirzītos mērķus un uzdevumus var sasniegt nodrošinot apstākļus kolekcijas glabāšanai un drošībai, atbilstošu infrastruktūru un tehnisko aprīkojumu, kā arī nepieciešamos kvalificētus darbiniekus muzeja funkciju izpildei. Sarunā ar RSs vadību izskanēja viedoklis, ka attiecībā par muzeja satura menedžmentu jeb pārvaldības modeli tiks vērtēti vairāki darbības modeļi, salīdzinot priekšrocības un trūkumus, ja jaunais muzejs darbojas kā Rgas satiksmes struktūrvienība vai noslēdzot sadarbības līgumu un deleģējot jaunā muzeja satura un krājuma pārvaldību kādam no līdzīga profila muzejiem. Jauna muzeja sagatavošana ietver darbības plāna izstrādi, kurā tiek piedāvāts praktiskais risinājums, nosakot konkrētus termiņus projekta īstenošanai. Šajā dokumentā tiek aptvertas visas muzeja darbības jomas, sākot ar krājumu, pētniecību, personālu, izstāžu un ekspozīciju iekārtošanu un laika grafiku projekta izpildei.

Viens no ilggadīgajiem muzeoloģijas zinātniekiem T.Šola ir paudis atziņu, ka institūcijas (muzeja) pastāvēšana pati par sevi nav nekāds sasniegums, un tā noteikti nav mērķis, bet drīzāk gan līdzeklis ceļā uz mērķi. Kolekcijas nav pati pagātne, bet gan tikai tās simboliska reprezentācija. [...] Viena no fundamentālajām kļūdām, kas pastāv gan mantojuma institūciju teorijā, gan praksē, ir pieņēmums, ka institūcija ir uzskatāma par atskaites punktu ... par atskaites punktu jāklūst konceptam un procesam, lai institūcija būtu vien izrietošais iznākums: tas ļautu pavērt ceļu daudzām no tā izrietošajām laika gaitas un mainīgo apstākļu ietekmētām izmaiņām.¹⁷⁸

Mūsdienās muzejs kā kultūras institūcija pastiprināti sāk apzināties savus sociālos pienākumus, kas prasa mērķtiecīgāku saturisku un organizatorisku orientēšanos uz konkrēto laiku un kopienu, kurā muzejs atrodas. Labākie muzeju paraugi rāda, ka

---

¹⁷⁸ Šola, S.Tomislaivs. Še mūžība vairs nemājo. Muzeja grēku glosārijs. Rīga: Drukātava, Baltijas Muzeoloģijas veicināšanas biedrība. 274.lpp.

veidojas atgriezeniskā saite – atsevišķu pilsoņu un sabiedrības ieguldītās investīcijas atgriežas sociālajā vidē daudz lielākā apjomā. Proti, muzejs nes vairāk un dažādus labumus kopienai, salīdzinot ar ieguldīto resursu apjomu.¹⁷⁹

To, ka sabiedrībai varētu būt noturīga interese par Rīgas sabiedriskā transporta vēsturei veltītu muzeju apstiprina aptaujas dati, jo respondenti ir apmeklējuši gan esošos tehniskos un industriālos muzejus Rīgā, gan izsaka apstiprinājumu apmeklēt arī jauno muzeju. Turklāt, ja privātpersona ir īpašnieks vērtīgai un nozīmīgai kolekcijai, nebūtu pieļaujams, ka muzealizēšanas process nenoslēdzas ar prezentāciju, jo tādā gadījumā muzealitāti ieguvušo objektu vērtība samazinās.¹⁸⁰ Līdz ar to var secināt, ka muzeja dibināšana ir tikai pirmais būtiskais solis, lai izveidotu saturiski bagātu, aizraujošu un sabiedrībai vajadzīgu muzeju. Pētījumā vairakkārt ir dota atsauce uz iesāktiem, bet nerealizētiem muzeja izveidošanas projektiem, tomēr šobrīd ir pārliecība, ka muzeja izveidošanas iecer tiks realizēta.

Nodaļas nobeigumā autore vēlas piedāvāt priekšlikumus Rīgas sabiedriskā transporta muzeja veidošanas un attīstības modelim.

Rīgas sabiedriskā transporta muzejs

Misija

Muzeja misija ir radīt izpratni un veidot pozitīvu attieksmi par Rīgas industriālo kultūras mantojumu - Rīgas sabiedriskā transporta nozari, tās attīstību, tai raksturīgo priekšmetisko vidi, darba prasmēm un tradīcijām laika posmā no 19.gadsimta beigām, veidojot un radoši izmantojot Rīgas sabiedriskā transporta vēsturisko kolekciju un laikmetīgo sabiedriskā transporta infrastruktūru.

Galvenie darbības virzieni

- Rīgas sabiedriskā transporta nozares vēstures uzkrāto liecību saglabāšana, nodrošinot to mērķtiecīgu vākšanu, restaurāciju, dokumentēšanu, aprūpi;
- muzeja krājuma un ar to saistītās informācijas pētniecība;
- muzeja uzkrāto un radīto vērtību pieejamības nodrošināšana sabiedrībai;
- muzeja kā mūsdienīgas kultūras institūcijas darbības nodrošināšana,.

---

¹⁷⁹ Sedleniece, Una. Muzeju analīze – efektīvas muzeju pārvaldības instruments. Maģistra darbs. Latvijas Kultūras akadēmija, Rīga, 2010.

¹⁸⁰ Turpat

Galvenie darbības mērķi

1.mērķis

Saglabāt Rīgas sabiedriskā transporta vēstures liecības kā industriālā mantojuma būtisku sastāvdaļu, veidojot krājumu, kas pēc iespējas daudzpusīgāk raksturo pilsētu sabiedriskā transporta vēstures attīstību Rīgā un Latvijā. Veikt kvalitatīvu krājuma datu uzskaiti, dokumentēšanu un saglabāšanu, nodrošinot tā pieejamību plašai sabiedrības daļai, īpašu uzmanību veltot ritošā sastāva kolekcijas papildināšanai un saglabāšanai, pilsētas sabiedriskā transporta raksturīgās vides dokumentēšanai un Rīgas sabiedriskā transporta uzņēmumu vēstures pētniecībai.

2.mērķis

Dot iespēju sabiedrībai izprast Rīgas un Latvijas sabiedriskā transporta nozares būtiskākos notikumus, sasniegumus, attīstību un to konsekvences saimnieciskajā un sociālajā dzīvē kopš 19.gadsimta beigām, pētot muzeja krājumu un ar to saistītos vēstures avotus, attīstības tendences.

3.mērķis

Izmantot mūsdienu sabiedrību uzrunājošus izteiksmes veidus, lai nodrošinātu muzeja uzkrāto un radīto vērtību pieejamību un veidotu patiesu izpratni par Rīgas sabiedriskā transporta vēstures mantojuma nozīmīgumu un unikalitāti. Iekārtojot ekspozīciju, atspoguļot Rīgas sabiedriskā transporta vēstures mantojuma būtiskākās vērtības, organizēt kultūrizglītojošus pasākumus, pedagoģiskas programmas, dažādas aktivitātes, akcijas lai dotu iespēju izmantot muzeja radīto ģimeņu atpūtai, kultūras tūrismam, tālākizglītībai, brīvprātīgo programmām, radošām, komerciālām darbībām.

4.mērķis

Nodrošināt muzeja vadību un pamatdarbībai nepieciešamos atbalsta procesus, lai sniegtu kvalitatīvu pakalpojumu, kas atbilst muzeja dibinātāja – RSs un sabiedrības interesēm. Nodrošināt muzeju ar kompetentu personālu, attīstīt brīvprātīgo kustību muzejā, veicinot RSs darbinieku un jauniešu līdzdalību muzeja darbībā.

Mērķauditorija

Mērķauditorijas grupas – industriālā mantojuma interesenti, ārvalstu tūristi, ģimenes, skolēnu grupas, RS darbinieki.

Atrašanās vieta

Muzeja mērķu sasniegšanai nepieciešami atbilstoši resursi, RSs vadība plāno muzeju izvietot Tipogrāfijas iela 4, Rīgā, Torņakalnā, bijušajā tramvaju depo ēkā (1904). Ēka kopš 2010.gada netiek izmantota saimnieciskajā darbībā.

Lai depo ēku piemērotu muzeja vajadzībām, jāņem vērā sekojoši aspekti par muzeja funkcionālo zonu sadalījumu:

- 1) Apmeklētājiem pieejamā zona (pastāvīgā ekspozīcija, izstāžu zāles telpas prezentēšanas vajadzībām un citiem pasākumiem, ieejas zona, informācijas pieejamība, pārdošanas vieta, garderobe, atpūtas telpas, kafejnīca);
- 2) Administrācijas darbības zona (krājuma telpas, citas atbalsta funkcijas, drošība un uzraudzība, darbnīcas, pētniecības telpas).¹⁸¹

Organizatoriskā forma

Muzeja dibinātājs RS ir pašvaldības kapitālsabiedrība un saskaņā ar Muzeju likuma prasībām¹⁸² var būt autonoma muzeja dibinātājs. Muzejs var tikt veidots kā jauna RS struktūrvienība vai iekļauties esošās Komunikācijas nodaļas sastāvā. Pēc šāda modeļa strādā gan Latvijas dzelzceļa vēstures muzejs¹⁸³, kurš ir VAS „Latvijas dzelzceļš” struktūrvienība un arī Rīgas motormuzejs, kurš ir VAS „Ceļu satiksmes drošības direkcija struktūrvienība”¹⁸⁴. Abi muzeji ievēro līdzīgus darbības principus – izstrādā vidēja termiņa darbības stratēģiju, kalendārā gada attīstības plānu un plāno tā izpildei nepieciešamo budžetu, kas ir uzņēmuma kopējā budžeta sastāvdaļa. Abi minētie muzeji arī plāno ieņēmumus no biļetēm un telpu nomas.

---

¹⁸¹ Vaidahers, Frīdrihs. Īsais kurss muzeoloģijā ar Marlīzes Rafleres vēsturiskā muzeoloģijas apskatu. Rīga: Muzeju valsts pārvalde 2009. 137.lpp.

¹⁸² Muzeju likums, Saeima 15.12.2005. Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=124955>, [skatīts 30.05.2016].

¹⁸³ Latvijas dzelzceļa vēstures muzeja oficiālā interneta vietne. Pieejams <http://www.railwaymuseum.lv/> [skatīts 02.06.2016.]

¹⁸⁴ VAS Ceļu satiksmes drošības direkcijas oficiālā interneta vietne. Pieejams http://www.csdd.lv/lat/noderiga_informacija/par_csdd/ [skatīts 02.06.2016.]

Tā kā muzeju darbība nav RS deleģēta funkcija, tās izpilde var tikt nodota ārpalpojuma, slēdzot sadarbības līgumu ar citu līdzīgas tematikas muzeju Rīgā. Tomēr, šeit ir jāvērs uzmanība uz vairākiem aspektiem, kas prasa rūpīgu izvērtēšanu un aprēķinus, pirmkārt, kā tiks risināts krājuma piederības jautājums – vai ārpalpojuma sniedzējs uzņemas atbildību par visu krājumu, vai tikai deponētajiem priekšmetiem, kuri tiek eksponēti, ņemot vērā, ka krājuma uzturēšanas izmaksas ir pietiekami būtisks izdevumu postenis. Šajā muzeja darbības modelī kā trūkums jāvērtē arī tas, ka muzeja ēkas uzturēšanas izmaksas un krājuma papildināšanas izmaksas tāpat tiks finansētas no dibinātāja līdzekļiem, jāparedz kādā veidā notiks ieņēmumu attiecināšana un uzskaitē, ja pakalpojuma sniedzējs ēku nenomās, bet tikai atbildēs par saturu. Savukārt, nodot ēku bezatlīdzības lietošanā citai juridiskai personai RSi aizliedz normatīvie akti. Tādejādi varu secināt, ka sadarbības līguma slēgšana tikai par muzeja satura vadību (eksponāciju plānošanu, sabiedrības komunikācijas plānu) neatrisinās vairākus būtiskus jautājumus, tajā skaitā par muzeja ēkas uzturēšanu, personāla piesaisti un finansējumu. Abu darbības modeļu izvērtēšana ir viens no būtiskajiem lēmumiem, kas jāizlemj pirms sākt veikt pārējās ar muzeja dibināšanu saistītās darbības un nepieciešams veikt SVID analīzi.

Krājuma un pētnieciskā darba prioritātes

Jomas, kuru pilnvērtīgai nodrošināšanai nepieciešams kvalificēts personāls, kurš līdztekus darba ar krājumu varētu veikt pētniecisko darbu. Nepietiekamu personāla resursu dēļ līdzšinējais pētnieciskais darbs ir ticis veikts tikai uzņēmuma vajadzību nodrošināšanai, sniegts atbalsts citu pētnieku pētījumiem. Ņemot vērā muzeja mērķus, jāplāno atsevišķu priekšmetu zinātniskā izpēte, rakstu sagatavošana un eksponāciju izveide. Par galveno krājuma prioritāti tuvākajā laikā jāizvirza esošā krājuma inventarizācija un saglabāšanas apstākļu uzlabošana. Šie ir neatliekami pasākumi, kuru realizēšana jāuzsāk vēl pirms muzeja dibināšanas.

Šajā nodaļā ir saņemtas atbildes uz uzdoto pētījuma jautājumu, jo autore ir guvusi pārlicību, ka muzeja izveidošana būtu piemērotākais risinājums TTP kolekcijas muzealizēšanai, jēgpilnai izmantošanai ilgtermiņā un komunikācijai ar sabiedrību.

Mūsdienu muzejs nedrīkst būt uz sevi un savu eksponāciju vērsts, centrā ir apmeklētājs un muzeja uzdevums ir atrast veidu, kā padarīt šo apmeklējumu saistošu un izzinošu. Iestājoties par muzeju eksistenci, jāatceras, ka muzejs nevar būt mērķis,

bet gan tikai līdzeklis kāda mērķa īstenošanai. Vienlaikus vēlams, lai šis mērķis būtu sabiedrības centienus pagātnē.¹⁸⁵

Kā rāda prakse, tikai tie uzņēmumu iekšējie muzeji, kuri „iziet” ārpus uzņēmuma robežām, spēj pilnībā attaisnot muzeja vārdu un pildīt visas muzeja funkcijas, jo vēlas uzrunāt sabiedrību, spēj piesaistīt apmeklētājus, rada interesi par savas nozares mūsdienīgo, iespējams, specifisku un tehnoloģiski sarežģītu pamatpakalpojumu. Tomēr vēl ir virkne neatbildētu vai diskutējamu jautājumu, kuri muzeja dibinātājam ir jānoskaidro, lai izdotos izveidot aizraujošu, izglītojošu un izzinošu muzeju par Rīgas sabiedriskā transporta pagātņi un nākotni.

---

¹⁸⁵ Sedleniece, Una. Muzeju analīze – efektīvas muzeju pārvaldības instruments. Maģistra darbs. Latvijas Kultūras akadēmija, Rīga, 2010, 6.lpp.

NOBEIGUMS

Muzeji ir atbildīgi par kultūras mantojuma saglabāšanu, tomēr kolekcijas veidošana un uzturēšana nav vienīgais un galvenais muzeja uzdevums – muzejam kopumā jāklūst par sabiedrības izglītošanas instrumentu. Deivids Flemings (*David Fleming*) Liverpooles Nacionālā muzeja direktors un Lielbritānijas muzeju asociācijas prezidents uzskata, ka veiksmīgu 21.gadsimta muzeju raksturo sekojoši aspekti: muzejam ir jābūt nozīmīgam ikvienam, jāpiesaista daudzveidīgi iedzīvotāju slāņi, jāpiedalās sabiedrības iekļaušanā, jāuzrunā personības, jākonsultē, jāsekmē iedzīvotāju līdzdalība sabiedriskajā dzīvē, jābūt dialoga, viedokļu apmaiņas, debašu platformai, jāpiedalās pēc iespējas plašākā tīklojumā, jābūt elastīgam savā piedāvājumā, spējot nodrošināt pastāvīgu ieņēmumu plašumu, jādemonstrē analītiska inteliģence, cieņa, nozīmīgums, prestižs, autoritāte. Muzejam ir jābūt spējīgam aktīvi reaģēt uz notiekošo, gan uzņemties ilgtermiņa saistības, ietekmējot un mainot apmeklētāju domāšanu.¹⁸⁶

Maģistra darbā no dažādiem aspektiem tika aplūkots jautājums par kolekciju veidošanos un tās muzealizācijas iespējām, kolekcijas īpašnieka pienākumu tās kultūrvēsturiskās nozīmes izpratnē un saglabāšanā un zināšanu sniegšanā sabiedrībai. Muzeja veidotājiem ir jāsaprot sava atbildība nākotnes realitātes veidošanā – muzeji piedalās sava veida nākotnes paredzēšanā uz pagātnes un tagadnes pamata.¹⁸⁷ Ja muzealizēšanas process nenoslēdzas ar prezentāciju, tad muzealitāti ieguvušo objektu vērtība samazinās.¹⁸⁸ Tomēr nozīmē, ka jauna muzeja veidotājam ir jāapzinās, ka muzeja izveide nevar būt vienkāršs un ātri paveicams pasākums, bet šāda iecere ir pamatots, argumentēts, izsvērts un sabiedrības interesēm atbilstošs risinājums. Rezultātā veidojas muzejs kā sociāla institūcija, kam ir noteiktas funkcijas, mērķis, efektīva organizatoriskā struktūra, iekšējā un ārējā komunikācijas sistēma, vienota un netraucēta informācijas plūsma. Muzejs – atvērta sistēma, kas spējīga reaģēt uz pārmaiņām un ierosmēm, kā arī spēj sadarboties ar citām līdzīgām institūcijām. Muzejam ir jātiecas kļūt par autoritatīvu savas nozares pārstāvi un pieejamu kultūras centru.

---

¹⁸⁶ Sedleniece, Una. Muzeju analīze – efektīvas muzeju pārvaldības instruments. Maģistra darbs. Latvijas Kultūras akadēmija, Rīga, 2010, 15.lpp.

¹⁸⁷ Turpat lpp16

¹⁸⁸ Turpat lpp.16

Muzeja darba rezultāts nav tikai tā produkti – ekspozīcijas, programmas, izstādes, bet visvairāk to ietekme muzeja iekšējā un ārējā vidē - novērtējot muzeja devumu, atskaites punktam ir jābūt pozitīvajām pārmaiņām, ko muzejs ir iecerējis ienest indivīdu un sabiedrības dzīvē, kas veido muzeja mērķauditoriju. Jautājumam, kā to izmērīt, nav būtiskas nozīmes, nozīme ir apziņai, ka šādām pārmaiņām ir jākļūst un jāpaliek institūcijas uzmanības centrā.”¹⁸⁹

Tādejādi apstiprinājās maģistra darbā izvirzītais pieņēmums, ka muzejs arī 21.gadsimtā ir atbilstošākā atmiņas institūcija, kura sabiedrības interesēm atbilstošā veidā apzina, saglabā, uztur un sabiedrības dzīvē iesaista kultūrvēsturisko mantojumu. Muzejs ir emocijām bagāta vieta, kas ar savu darbību uzlabo indivīdu dzīves telpas kvalitāti un nes pozitīvas pārmaiņas saviem apmeklētājiem, skatītājiem, auditorijai, klientiem, publikai – atkarībā no konteksta, kad, kur un kāpēc cilvēks ir iegājis muzejā.

---

¹⁸⁹Veils, Stīvens E. Ietekme – rezultāta mēraukla. Jānis Garjāns (sast.). Muzejs mūsdienu sabiedrībā. *Baltijas muzeoloģijas skolas raksti 2004-2008*. Rīga: Muzeju valsts pārvalde, 2008.

KOPSAVILKUMS

1. Muzejiem kā kultūras atmiņas institūcijām ir nozīmīga loma mūsdienu sabiedrībā – muzeju krājums ir kolektīvās un individuālās atmiņas un identitātes pamats, avots sabiedrības izziņas un izglītības procesos, kā arī vērtīgs resurss jaunradei. Muzeji sabiedrības interesēm atbilstošā veidā apzina, saglabā un iesaista sabiedrības dzīvē kultūrvēsturisko mantojumu.
2. Kolekciju veidošana un saglabāšana ir viens no muzeju pastāvēšanas pamatnosacījumiem, jo kolekcija kā priekšmetu kopums ir darbības rezultāts, kas raksturo noteiktus estētiskus, tehnisku vai vēsturiskus kritērijus. Lai priekšmetu grupu uzskatītu par kolekciju, tai ir jābūt tapušai ar īpašu nolūku, lai noteiktā laikā un vietā tā pildītu īpašu sociālu un fizisku lomu un kolecionāra kopiena uzskatītu šo kolekciju par pietiekamu attiecīgās lomas pildīšanai.
3. Muzejs kā kolekcijas glabātājs nevar pastāvēt bez noteikta institucionāla ietvara, kas savukārt, garantē muzeja ilgtspēju, nodrošinot resursus muzeja darbībai, izpildot noteiktos muzeja darbības standartus un ievērojot profesionālo ētiku.
4. Industriālais kultūras mantojums veido būtisku Eiropas kultūrvēsturiskā mantojuma daļu, kura saglabāšana ir viena no Eiropas kultūrpolitikas prioritātēm. Industriālais mantojums var tikt izmantots kā kultūras tūrisma galamērķis un šāds potenciāls ir arī vairākām industriālām vietām Rīgā.
5. Īpaši industriālo objektu paraugi ir raksturīgi pilsētām – sabiedriskā transporta vēsturiskā infrastruktūra un liecības par nozares nozīmi industrializācijas procesos, uzņēmumu, kuri nodrošinājuši pakalpojuma sniegšanu, vēsturi.
6. Kopš 20.gadsimta 70-to gadu beigām uzņēmumā TTP tika veidota unikāla kolekcija par Rīgas sabiedriskā transporta vēsturi. Maģistra darbā tika pētīti minētās kolekcijas veidošanās apstākļi un tās kultūrvēsturiskā nozīme, kā arī tika izvirzīts mērķis noskaidrot, kāds ir kolekcijas saglabātības stāvoklis.
7. Pētījumā tika secināts, ka kolekcijai piemīt kultūrvēsturiska nozīme un tai ir augsts muzeoloģisks potenciāls, tādejādi kolekcija var kalpot par pamatu kolekcijas īpašnieka iecerei veidot Rīgas sabiedriskā transporta vēstures muzeju.

8. Kā kolekcijas kultūrvēsturisko nozīmi veidojošie apstākļi tika uzsvērti būtiskā uzņēmuma darbinieku loma, izvirzot ideju par uzņēmuma muzeja veidošanu un šo iniciatīvu veiksmīgi īstenojot, jo muzejs pastāvēja no 1982.gada līdz 2010.gadam. Turpmākajai kolekcijas saglabāšanai un komunikācijai ir jāveic virkne nozīmīgu darbību, sākot ar neatliekamiem pasākumiem krājuma saglabātībai un inventarizācijai un kolekcijas īpašnieka lēmuma par muzeja dibināšanu pieņemšanai līdz pat projekta realizēšanai.
9. Ņemot vērā mūsdienu Rīgas sabiedriskā transporta pakalpojuma organizēšanas principus un normatīvo regulējumu sabiedrisko pakalpojumu sniegšanas jomā un muzeju darbībā, pētījumā tiek secināts, ka nav citas juridiskas un fiziskas personas, izņemot kolekcijas īpašnieku RS, kuram būtu pieejams gan ar pilsētas sabiedriskā transporta attīstību saistītais vēsturiskais mantojums, gan modernā infrastruktūra, piederētu jau izveidots šo nozari raksturojošu liecību un priekšmetu kopums, kā arī būtu vēlme un atbilstoši resursi iecerēs par Rīgas sabiedriskā transporta muzeja izveides īstenošanai.
10. Pētījuma noslēgumā autore ir sniegusi priekšlikumus Rīgas sabiedriskā transporta muzeja misijas, mērķu un uzdevumu definēšanai, rosinot, ka muzejs būs institūcija, kura veidos izpratni un pozitīvu attieksmi par Rīgas industriālo kultūras mantojumu kopumā un atradīs mūsdienu sabiedrību uzrunājošus izteiksmes veidus, lai nodrošinātu muzeja uzkrāto unikālo liecību par Rīgas sabiedrisko transportu pieejamību.
11. Autore uzskata, ka Rīgas sabiedriskā transporta muzeja izveidošana pievērsīs pelnīto sabiedrības uzmanību industriālajam mantojumam un nodrošinās uzkrāto un radīto vērtību pieejamību, lai veidotu sabiedrībā patiesu izpratni par Rīgas sabiedriskā transporta vēstures mantojuma nozīmīgumu un unikalitāti.

APZĪMĒJUMI UN SAĪSINĀJUMI

ICOM	Angļu val. – International Comitee of Museums; latviešu val. – Starptautiskā muzeju padome
IMF	Nodibinājums Industriālā mantojuma fonds
Lpp.	Lappuse
LNVM	Latvijas Nacionālais vēstures muzejs
LR	Latvijas Republika
piem.	Piemēram
RS	SIA RS
red.	Redaktors
sal.	Salīdzināt
sast.	Sastādītājs
sk.	Skatīt
SVID	stipro, vājo pušu, draudu un iespēju analīze
t.sk.	tajā skaitā
TTP	uzņēmums Tramvaju un Trolejbusu pārvalde
UNESCO	Apvienoto nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija
VKPAI	Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

LITERATŪRA

1. Ambrozis, Timotijs. Peins, Krispins. *Muzeju darbības pamati*. Rīga. Muzeju valsts pārvalde, 2002.
2. Biedriņš, Andris. Edvīns Liepiņš. *Industriālā mantojuma ceļvedis*. Rīga, Latvijas Industriālā mantojuma fonds, 2002.
3. Biedriņš, Andris, Edvīns Liepiņš. *Rīgas sabiedriskais transports no 19.gs vidus līdz mūsdienām*. Rīga: Rīgas satiksme, 2015.
4. Bennet, Tony. *The Birth of the Museum. History, theory, politics*. Routledge: 1995.
5. Devalvē, Andrē, Fransuā Meress. *Muzeoloģijas pamatjēdzieni*. Rīga: sērija Muzeoloģijas bibliotēka, Baltijas Muzeoloģijas veicināšanas biedrība, 2012.
6. Meijere van Menša, Leontīne. Jauni izaicinājumi, jaunas prioritātes, analizējot ētikas dilemmas no ieinteresēto personu perspektīvas Nīderlandē. *Muzejs mūsdienu sabiedrībā -2. Baltijas muzeoloģijas skolas raksti*. Rīga, 2014, 170-186 lpp.
7. Pīrsa, Sūzena M. *Par kolekcionēšanu. Pētījums par kolekcionēšanas tradīcijām Eiropā*. Rīga: Muzeju valsts pārvalde, 2009.
8. Radiņš, Arnis. *Zinātniskais darbs muzejā*. Rīga: Muzeju valsts pārvalde, 2004.
9. Stranskis, Z.Zbiņeks. *Ievads muzeoloģijā*. Rīga: Latvijas muzeju asociācija, 1996.
10. Šola, S.Tomislavs. *Še mūžība vairs nemājo. Muzeju grēku glosārijs*. Rīga: sērija Muzeoloģijas bibliotēka, Drukātava, 2015.
11. Vaidahers, Frīdrihs. *Īsais kurss muzeoloģijā ar Marlīzes Rafleres vēsturiskās muzeoloģijas apskatu*. Rīga: Mantojums un Muzeju valsts pārvalde, 2009.
12. Veils, Stīvens E. Ietekme – rezultāta mēraukla. Jānis Garjāns (sast.). *Muzejs mūsdienu sabiedrībā. Baltijas muzeoloģijas skolas raksti 2004-2008*. Rīga: Muzeju valsts pārvalde, 2008.
13. Weil, Stephen E. *Making museums matter*. Washington: Smithsonian Books, 2002.

NORMATĪVIE UN POLITIKAS PLĀNOŠANAS DOKUMENTI

14. Latvijas Republikas Saeima. *Muzeju likums*.15.12.2005. Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=124955> , [skatīts 30.05.2016].
15. Latvijas Republikas Saeima. *Arhīvu likums*. Saeima 11.02.201. Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=205971> , [skatīts 17.03.2016.]
16. Latvijas Republikas Saeima. *Bibliotēku likums*. Saeima 21.05.1998. Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=48567> [skatīts 17.03.2016.]
17. LR MK „Par kultūrpolitikas pamatnostādnes 2014.-2020.gadam „Radošā Latvija”, 29.07.2014. LR MK rīkojums nr.401. Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=267970> [skatīts 17.03.2016.]

18. Kultūrpolitikas pamatnostādnes 2014.-2020.gadam „Radošā Latvija”. Muzeju nozares stratēģija, apstiprināta ar LR Kultūras ministres lēmumu 20.11.2015. Pieejams http://www.km.gov.lv/lv/dokumenti/planosanas_doc.html [skatīts 20.04.2016.]
19. Kultūras pieminekļu aizsardzības nozares stratēģija. 20.11.2015. http://mantojums.lv/media/uploads/dokumenti/normativie_akti_un_attistibas_planosanas_dokumenti/kulturas_piemineklu_aizsardzibas_nozares_strategija_20112015.pdf [skatīts 22.05.2016.]
20. MK noteikumi Nr.474 Par kultūras pieminekļu uzskaiti, aizsardzību, izmantošanu, restaurāciju un vidi degradējoša objekta statusa piešķiršanu. Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=78458>
21. Eiropas Padomes vispārējā konvencija par kultūras mantojuma vērtību sabiedrībai <http://likumi.lv/doc.php?id=209674>

LKA MAĢISTRU DARBI

22. Dreiblate, Gundega. Sociālās tendences modernā muzejā. Maģistra darbs. Rīga: Latvijas Kultūras akadēmija, 2002.
23. Dziedātāja, Indra. Muzeja loma Latvijas industriālā mantojuma apzināšanā un saglabāšanā. Maģistra darbs. Rīga: Latvijas Kultūras akadēmija, 2004.
24. Sedleniece, Una. Muzeju analīze – efektīvas muzeju pārvaldības instruments. Maģistra darbs. Latvijas Kultūras akadēmija, Rīga, 2010

PERIODISKIE IZDEVUMI

25. Ošiņa, Iriša. Kā tikt pie retro tramvaja? Satiksmes darbinieks Nr.14 (729) 08.07.1982.
26. Leja, J. Aicinām piedalīties! Satiksmes darbinieks, 14.05.1981 Nr.10 (699)
27. Bērziņš, J. Vienotā solī ar proletariātu. Satiksmes darbinieks, Nr.22 (365) 05.11.1997.
28. Ošiņa, Iriša. Top TTP muzejs Satiksmes darbinieks Nr.15 (730) 22.07.1982.
29. Štamgute, Inta. Muzeja darbinieku un tramvajnieku tikšanās. Satiksmes darbinieks, Nr.24 (739) 25.11.1982.
30. TTP muzejs labākais. Satiksmes darbinieks Nr.16 (783). 02.08.1984.
31. Risakova, J. Rīgas trolejbusam – 40. Satiksmes darbinieks Nr.23 (366). 19.11.1987.
32. Semjonovs, N. Muzejs ... vagonā. Satiksmes darbinieks Nr.23 (891). 17.11.1988
33. Rīgas pasažieru transporta muzejs. Satiksmes darbinieks, Nr.2 (896). 26.01.1989
34. Rīgas pasažieru transporta muzejs. Satiksmes darbinieks Nr.2 (896). 26.01.1989
35. Surgunte, Inga. Ko priekšmeti dara muzejā. Diena. 04.04.2016.

RESURSI INTERNETĀ

1. Baltijas muzeoloģijas veicināšanas biedrības interneta vietne
www.muzeologija.lv
2. LR Centrālā statistikas pārvalde. Interneta vietne
<http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/kultura-galvenie-raditaji-30275.html> skatīts [02.06.2016.]
3. Biedrība „Culturelab” pētījums. "Latvijas iedzīvotāju kultūras patēriņš un līdzdalība kultūras aktivitātēs 2007-2014: pētījumu dati un statistika"
Pieejams <https://culturelablv.files.wordpress.com/2014/12/kulturas-paterins-web-versija-3-decembris.pdf> skatīts [10.01.2016.]
4. ICOMOS 01.12.2011. Parīzes deklarācija par mantojumu kā attīstības virzītājspēku. Pieejams <https://www.icomos.lv/lv/documents/rezolucijas-un-deklaracijas/> [skatīts 17.03.2016.]
5. Mintauris, Mārtiņš. Kultūras mantojums un vēsturiskā atmiņa Latvijas PSR: Rīgas Lielo kapu rekonstrukcijas piemērs 20.gadsimta 60.-80.gados.
Pieejams
http://www.lvi.lv/lv/LVIZ_2012_files/2numurs/M_Mintauris_Kulturas_mantojums_LVIZ_2012_2.pdf [skatīts 20.03.16]
6. LR Valsts kontroles revīzijas ziņojums „Rīcības ar nacionālo muzeju krājumu atbilstība normatīvajiem aktiem”, 10.05.2008. Pieejams
http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2007/5.1-2-27_2007/zinojums_muzeji.pdf [skatīts 17.03.2016.]
7. Šakare, Jana. Auras un kopijas jēdzienu lietojums un interpretācijas Valtera Benjamina estētikā un muzeoloģijas teorijā. Pieejams
<http://www.muzeologija.lv/lv/auras-un-kopijas-jedzienu-lietojums-un-interpretācijas-valtera-benjamina-estetika-un-muzeologijas>, [skatīts 17.03.2016.]
8. LR Latvijas Nacionālā arhīva mājas lapa.
<http://www.archiv.org.lv/index3.php?id=26> [skatīts 17.03.16]
9. Valsts pētījumu programma Nacionālā identitāte. Pieejams
<http://www.nacionalaidentitate.lv/nacionalas-identitates-petijuma-programma/datubaze-latvijas-atminas-instituciju-veidotas-digitalas-kolekcijas/> , skatīts [17.03.2016.]
10. Vilsons, Īans. Seminārs „Arhīvi un citas atmiņu institūcijas”.
31.08.2009. Pieejams <http://www.unesco.lv/lv/jaunumi/starptautiskas-arhivu-padomes-prezidents-ians-vilsons-atminu-instituciju-vara-ir-mainit-cilveku-dziv/> , skatīts [17.03.2016.]
11. Gerharde-Upeniece, Ginta. Literatūras un filozofijas portāls ¼ Satori.
Pētījumi, Vēsture kā pārbaudījums, 29.02.2016. Pieejams
http://www.satori.lv/raksts/10859/Ginta_Gerharde-Upeniece/Vesture_ka_parbaudijums skatīts [17.03.2016.]

12. Starptautiskās Muzeju padomes Latvijas komitejas oficiālā interneta vietne. Pieejams <http://www.latvia.icom.museum.lv/> , [skatīts 17.03.2016.]
13. Meress, Fransuā. Krājuma stratēģiju – nekavējoties. Pieejams http://www.muzeologija.lv/sites/default/files/f_meress_krajuma_strategija.pdf skatīts [12.01.2016.]
14. Nacionālā muzeju krājuma kopkatalogs. Pieejams <https://www.nmkk.lv/> , [skatīts 25.05.2016.]
15. Eiropas Padomes vispārējā konvencija par kultūras mantojuma vērtību sabiedrībai <http://likumi.lv/doc.php?id=209674>
16. Falser, Michael. Is Industrial Heritage under-represented on the world heritage list? Classification system developed by the Historic American Engineering Record (HAER) Pieejams <http://whc.unesco.org/archive/ind-study01.pdf> , [skatīts 23.05.2016.]
17. Report Industrial Heritage in Europe/ Committee on Culture, Science, Education and Media 15.02.2013. /skatīts 17.05.2016./http://www.e-faith.org/documents/2015/COE20130215_EN.pdf
18. Industrial tourism – the European perspective. Pieejams http://www.europeanindustrialtourism.com/recursos/documentos/PONENCIAS/PEDRO_ORTUN.pdf [skatīts 18.05.2016.]
19. Eurobarometer survey on preferences of Europeans towards tourism http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_392_en.pdf
20. Industrial Heritage and Agri/Rural Tourism in Europa, EP Transporta un tūrisma lietu komitejas ziņojums, 2013 [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/495840/I_POL-TRAN_ET\(2013\)495840_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/495840/I_POL-TRAN_ET(2013)495840_EN.pdf)
21. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/495840/I_POL-TRAN_ET\(2013\)495840_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/495840/I_POL-TRAN_ET(2013)495840_EN.pdf)
22. International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage TICCIH . Pieejams <http://ticch.org/about/> [skatīts 18.05.2016.]
23. The Council of Europe's European Heritage Network (HEREIN)<http://www.herein-system.eu/about-us> [skatīts 18.05.2016.]
24. <http://whc.unesco.org/archive/ind-study01.pdf> [skatīts 16.05.16.]
25. Falser, Michael. Is Industrial Heritage under-represented on the world heritage list? Classification system developed by the Historic American Engineering Record (HAER) Pieejams <http://whc.unesco.org/archive/ind-study01.pdf> , [skatīts 23.05.2016.]
26. <http://www.saltairevillage.info/> [skatīts 24.05.2016.]
27. <http://www.newlanark.org/> [skatīts 25.05.2016.]
28. <http://www.technikmuseumheim.nl/> [skatīts 25.06.2016.]
29. <http://www.beamish.org.uk/> [skatīts 25.05.2016.]
30. Latvijas industriālā mantojuma fonds. Pieejams <http://www.i-mantojums.lv/> [skatīts 22.05.2016.]
31. LR Kultūras pieminekļu saraksts. Pieejams <http://mantojums.lv/lv/piemineklu-saraksts/?t=&region=5&group=0&type=3> [Skatīts 22.05.2016.]

32. http://www.euro-t-guide.com/See_Type/Railway_1.htm [skatīts 23.05.2016.]
33. <http://www.muma.se/> [skatīts 23.05.2016.]
34. <http://www.djurgardslinjen.se/> [skatīts 23.05.2016.]
35. <http://www.mss.se/> [skatīts 23.05.2016.]
36. <https://www.sparvagssallskapet.se/en/norrkoping/> [skatīts 23.05.2016.]
37. <http://www.muma.se/en/the-swedish-tramway-society/> [skatīts 23.05.2016.]
38. <https://www.sparvagssallskapet.se/en/magazines/> [skatīts 23.05.2016.]
39. <http://sparvagsmuseet.sl.se/in-english/> [skatīts 15.05.2016.]
40. Latvijas dzelzceļa vēstures muzeja vidēja termiņa darbības stratēģija 2013.-2017.gadam. Pieejams http://railwaymuseum.new.ldz.lv/sites/muzejs.ldz.lv/files/uploads/2013%20-2017%20attist_koncepcija_majas%20lpp.pdf , [skatīts 23.05.2016.]
41. Falser, Michael. Is Industrial Heritage under-represented on the world heritage list? Classification system developed by the Historic American Engineering Record (HAER) Pieejams <http://whc.unesco.org/archive/ind-study01.pdf> , [skatīts 23.05.2016.]
42. Latvijas industriālā mantojuma fonds. Industriālo objektu saraksts. Pieejams <http://www.i-mantojums.lv/frames/objekti.htm> [skatīts 22.05.2016.]
43. 18.10.2011. Rīgas domes lēmums Nr. 3783 un SIA Rīgas satiksme 14.11.2011.Pasūtījuma līgums par sabiedriskā transporta pakalpojumu sniegšanu Rīgas pilsētas sabiedriskā transporta maršrutu tīklā Nr. RD-11-1490-lī , pieejams https://www.rigassatiksme.lv/files/lemums_par_sabiedriska_transporta_pasutijuma_liguma_noslegsanu_bc202.pdf , [skatīts 01.06.2016.]
44. SIA Rīgas satiksme oficiālā interneta vietne. <https://www.rigassatiksme.lv/lv/par-mums/atverto-durvju-dienas/> skatīts [31.05.2016.]
45. Latvijas dzelzceļa vēstures muzeja oficiālā interneta vietne. Pieejams <http://www.railwaymuseum.lv/> [skatīts 02.06.2016.]
46. VAS Ceļu satiksmes drošības direkcijas oficiālā interneta vietne. Pieejams http://www.csdd.lv/lat/noderiga_informacija/par_csdd/ [skatīts 02.06.2016.]

NEPUBLIĀTIE AVOTI

1. TTP sabiedriskā vēstures muzeja fonda materiāli. Glabājas SIA Rīgas satiksme Vestienas ielā 37.
2. Menšs, Peters. Raksts „Muzeoloģija un menedžments: ienaidnieki vai draugi?” Pieejams LR KM Muzeju nodaļas bibliotēkā.
3. Andžāne, Inita. Saruna ar Uldi Noriņu. 10.03.2016. Audioieraksts. Glabājas I.Andžānes personiskajā arhīvā.
4. Andžāne, Inita. Saruna ar Marutu Auziņu. 03.03.2016., 16.04.2016., 16.05.2016. Audioieraksti. Glabājas I.Andžānes personiskajā arhīvā.

5. Andžāne, Inita. Saruna ar Leonu Bemhenu, Viktoru Zaķi. 26.02.2016., 03.08.2016. Audioieraksts. Glabājas I.Andžānes personiskajā arhīvā.
6. Andžāne, Inita. Saruna ar Rīga satiksmes vadības darbiniekiem Elīnu Epalti, Edmundu Zivtiņu, Ināru Grunti, Inesi Švekli. 16.05.2016. Audioieraksts. Glabājas I.Andžānes personiskajā arhīvā.

SUMMARY

ESTABLISHING A NEW MUSEUM. THE ANALYSIS OF THE INTENTION TO ESTABLISH THE RIGA PUBLIC TRANSPORT MUSEUM

A museum as one of mankind's memory institutions has served the public interest for the last 200 years and even today, when technologies are rapidly developing and our society undergoes changes of leisure habits, museums have not disappeared from people's everyday life. The dynamics of museum attendance has been most directly influenced by the new attractive museums offer which means new exhibitions and actual expositions, as well as a well-considered offer addressed to specific target audiences. The actuality of the choice of the theme of the Master's Work is characterized by the already mentioned fact that the public interest in museums is growing, as well as by the increasing interest to find a special "story" and the topic which would interest the audience. The Research Phenomenon is the existence of the collection of the unique articles and documentary evidence of the Riga public transport and the fact that since the seventies of the 20th century, the tram and trolley management staff has systematically accumulated valuable materials with the aim to create a public enterprise history museum. Ltd "Rīgas satiksme", the current owner of the collections, considers that it is necessary to find the best solution for this valuable collection, as one of the possibilities offering its institutionalization. The aim of the third paragraph is to formulate theoretically sound proposals which in the future can be used for the development of the conception of the intention to establish the Riga public transport museum. The research tasks to provide a comparative evaluation of various forms of activity and objectives of various memory institutions and to characterize the theoretical, historical and institutional aspects of establishing museums. The author considers that the launching of a new public transport museum in Riga would rise the public attention towards the roots of the traditions of the municipal public transportation, would ensure the preservation and public availability of the accumulated collection, as well as build the awareness about the significance and uniqueness of an an important chapter of Latvian industrial heritage history. The museum would have the potential to be a distinctive asset for tourism, leisure and education.

Pielikums Nr.1: aptaujas jautājumi - respondenti SIA „Rīgas satiksme” vadība

Nr. p.k.	Jautājums	Rezultāts
1.	<p>1.1. Ko iegūs uzņēmums “Rīgas Satiksme”, ja tiks izveidots Rīgas sabiedriskā transporta (un uzņēmumu) vēstures muzejs?</p> <p>1.2. Ko iegūs Rīgas un Latvijas iedzīvotāji un viesi ieguvumi, ja tiks izveidots RS vēstures muzejs?</p> <p>1.3. Ko iegūs RS uzņēmuma darbinieki (esošie un bijušie) ieguvumi, ja tiktu izveidots RS vēstures muzejs?</p>	<p>Kādas vērtības reprezentē RS vēsturiskā kolekcija? Kāpēc RS vadība uzskata, ka ideja par muzeja veidošanu ir vērtīga? Kāpēc RS vadība uzskata, ka muzeja veidošana būtu <i>ieguldījumu</i> vērtā?</p> <p><u>Rezultāts</u> - potenciālā RS vēstures muzeja vīzijas, misijas, uzdevumu formulēšana.</p>
2.	<p>2.1. Kuri, Jūsaprāt, ir svarīgākie/nozīmīgākie/pievilcīgākie/izteiksmīgākie kolekcijas priekšmeti/priekšmetu grupas/dokumenti? Kāpēc?</p> <p>2.2. Vai kolekcijā ir kāds priekšmets/priekšmetu grupa, kas varētu būt unikāls plašākā mērogā Baltijas vai starptautiskā mērogā?</p> <p>2.3. Kas uzņēmumam būtu jādara ar vēsturiskajā kolekcijā savāktajiem priekšmetiem un dokumentiem (fotogrāfijām)?</p>	<p>Kāpēc muzeja veidotājiem savāktais vēsturiskais krājums ir vērtīgs? Kādas vērtības piemīt šim krājumam? Kāpēc to būtu vērts saglabāt un popularizēt?</p> <p><u>Rezultāts</u> - potenciālā RS vēstures muzeja vīzijas, misijas, uzdevumu formulēšana, muzeja krājuma komplektēšanas, dokumentēšanas un saglabāšanas politikas/stratēģijas un pētniecības politikas/stratēģijas stūrakmeņi.</p>
3.	<p>3.1. Kāds būtu vēlams uzņēmuma Rīgas satiksme rīcības plāns attiecībā uz vēsturisko kolekciju?</p> <p>3.2. Nosauciet pirmos trīs soļus, kas RS vadībai būtu jāspēr, lai uzsāktu muzeja izveidi?</p> <p>3.3. Kas, Jūsaprāt, būtu jāasniedz RS sabiedriskā transporta vēstures muzejam 5 gadu periodā? Raksturojiet, kā redzat muzeja attīstību ilgtermiņā!</p>	<p>Kā uzņēmums redz ieguldījumu virzienu un apjomu? Kādus tieši resursus (<i>ēkas, finansējums, personāls</i>) uzņēmums ir gatavs investēt idejas īstenošanai? Vai RS izprot muzeja veidošanas nopietnību, atbildību un šāda lēmuma sekas vidējā un ilgtermiņā?</p> <p><u>Rezultāts</u> - potenciālā RS vēstures muzeja darbības stratēģijas stūrakmeņi.</p>
4.	<p>4.1. Kas, Jūsaprāt, būs Rīgas sabiedriskā transporta vēsturei veltītā muzeja apmeklētājs/lietotājs?</p> <p>4.2. Lūdzu nosauciet trīs nozīmīgākās potenciālā RS vēstures muzeja apmeklētāju grupas!</p>	<p>Kam tieši šāds muzejs būtu nepieciešams? Ko muzeja īpašnieki redz kā savu potenciālo mērķauditoriju? Kuras ir nozīmīgākās apmeklētāju grupas viņu skatījumā?</p> <p><u>Rezultāts</u> - potenciālā RS vēstures muzeja komunikācijas politikas/ stratēģijas stūrakmeņi.</p>
5.	<p>5.1. Kāda ir Jūsu personīgā muzeja apmeklētāja pieredze?</p> <p>5.2. Kas, Jūsaprāt, raksturo labu/sliktu muzeju?</p> <p>5.3. Kādam ir jābūt “ideālajam” Rīgas sabiedriskā transporta vēstures muzejam?</p>	<p>Vai respondentam ir pieredze muzeju apmeklēšanā? Vai respondentam ir pieredze satiksmes vēstures/industriālās vēstures muzeju apmeklēšanā?</p>

Pielikums Nr.2: aptaujas jautājumi - respondenti SIA „Rīgas satiksme” darbinieki

APTAUJAS ANKETA

Latvijas Kultūras akadēmijas studentes /programma Kultūras mantojums un muzeoloģija/ maģistra darbs par jauna muzeja izveidošanas ieceri Rīgā – pilsētas sabiedriskā transporta attīstību kopš 19.gadsimta beigām līdz mūsdienām.

Izvēlētās atbildes lūdzu aizpildīt ailīti vai apvilkt atbilstošo variantu.

Informācija par respondentu:

1.	Cik ilgi strādājat uzņēmumā Rīgas Satiksme	
2.	Ieņemamais amats vai profesija	
3.	Dzimums	
4.	Vecums	
5.	Izglītība	
6.	Kādā valodā galvenokārt runājat ģimenē	

Vispārīgā informācija:

7.	Vai Jūs labprāt apmeklējat muzejus:	Jā	Nē
7.	Vai Jūs apmeklējat muzejus: (var būt vairākas atbildes) Ikdienā, savā dzīves vietā (valstī, pilsētā) Vienmēr, kad ceļoju ārpus valsts	Tikai ceļojumos ārpus valsts, ja tas iekļauts tūrisma kompānijas piedāvājumā	
8.	Ja Jūs nolemjat apmeklēt muzeju, tad izvēlaties: (max 3 varianti): Mākslas Vēstures un novadpētniecības Zinātnes un tehnikas	Ievērojamiem cilvēkiem veltītus Tematiskus (piem. kino vai kara muzejs) Tikai atsevišķas aktuālas izstādes Cits variants	
9.	Vai esat apmeklējis muzeju: (gan Latvijā, gan ārzemēs) Pēdējā mēneša laikā Pēdējos 6 mēnešos	Pēdējā gada laikā Pēdējo divu gadu laikā Pēdējo 3 gadu laikā	
10.	Kādu muzeju/us Jūs apmeklējāt savā pēdējā muzeja apmeklējuma reizē?		
11.	Vai kādreiz esat apmeklējis? Rīgas Motormuzeju (Mežciemā, Bauskā) Latvijas Dzelzceļa vēstures muzeju Rīgas ūdensapgādes muzeju (Baltezerā)	Jā Jā Jā	Nē Nē Nē

Konkrētā informācija:

12.	Vai zinājāt, ka uzņēmumā Rīgas Satiksme ir izveidota vēsturisku priekšmetu un fotogrāfiju kolekcija par Rīgas sabiedrisko transportu?	Jā, labi zinu Nē, pirmo reizi dzirdu Biju kaut ko dzirdējis Esmu lasījis par to uzņēmuma laikrakstā Esmu kolekciju apskatījis/dāvinājis lietas
13.	Vai Jūsprāt šī vēsturisku priekšmetu un fotogrāfiju kolekcija par Rīgas sabiedrisko transportu ir nozīmīga un tā būtu jāizveido par sabiedrībai pieejamu muzeju?	Jā, noteikti jāveido muzejs Nē, tas nav svarīgi Mani šis jautājums neinteresē
14.	Ja Rīgā būtu izveidots pilsētas sabiedriskā transporta vēstures muzejs, Jūs par to interesētos un to apmeklētu?	Jā, apmeklētu vienu reizi Jā, apmeklētu vairākkārt Nē, mani tas neinteresē
15.	Ja Rīgā būtu izveidots pilsētas sabiedriskā transporta vēstures muzejs, Jūs ieteiktu to apmeklēt saviem radiem un draugiem?	Jā, ieteiktu apmeklēt Nē, viņus tas neinteresē
16.	Ja Rīgas pilsētas sabiedriskā transporta vēstures muzejā būtu informācija par ikvienu uzņēmuma Rīgas satiksme bijušo un esošo darbinieku, Jūs par to interesētos un apmeklētu un ieteiktu to darīt arī saviem radiem un draugiem?	Jā, interesētos pats Ieteiktu apmeklēt arī citiem Nē, ne mani, ne manus radus un draugus tas neinteresē

APLIECINĀJUMS

Ar savu parakstu apliecinu, ka maģistra darbs ir uzrakstīts patstāvīgi; izmantojot citu autoru darbos publicētus datus, definējumus un viedokļus, dotas precīzas norādes (atsauces) uz to ieguves avotu; iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

_____ Inita Andžāne

06.06.2016.